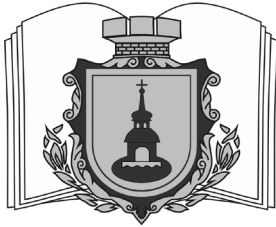

ISSN

Державний вищий навчальний
заклад «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди
Міністерства освіти і науки України»

SHEI "Pereyaslav-Khmelnytsky
Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University"
(Pereyaslav-Khmelnytsky, Ukraine)

Випуск 1 – 2015

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА:

- *методологія,*
- *теорія*
та технології

PROFESSIONAL EDUCATION:

- *methodology,*
- *theory*
and technologies

Збірник наукових праць
The collection of scientific papers

Київ
Педагогічна думка
2015

УДК 378:001.8(082)

ББК 74.58в

П 84

Засновник – Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ №21232-11032Р від 13.02.2015 р.

Видання засновано у 2015 році

Виходить двічі на рік

*Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
(протокол № 10 від 23 червня 2015 року)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Доброскок І.І., доктор пед. наук, професор (головний редактор);
Євтух М.Б., дійсний член НАПН України, доктор пед. наук, професор (науковий редактор);
Коцур В.П., дійсний член НАПН України, доктор іст. наук, професор (науковий редактор);
Бірюк Л.Я., доктор пед. наук, професор;
Богданова І.М., доктор пед. наук, професор;
Боголіб Т.М., доктор екон. наук, професор;
Вайнтрауб М.А., доктор пед. наук, ст. наук. співробітник;
Васянович Г.П., доктор пед. наук, професор;
Гришкова Р.О., доктор пед. наук, професор;
Дроздова І.П., доктор пед. наук, професор;
Клюй Л.В. (технічний секретар);
Коберник О.М., доктор пед. наук, професор;
Ламанаскас В., доктор соціол. наук, професор (Литовська Республіка);
Левицький Ч., доктор пед. наук, професор (Республіка Польща);

Набока О.Г., доктор пед. наук, професор;
Овсієнко Л.М., кандидат пед. наук, доцент (відповідальний редактор);
Пазюра Н.В., доктор пед. наук, доцент;
Пашько Я., доктор пед. наук, професор (Республіка Польща);
Пелех Ю.В., доктор пед. наук, професор;
Сердюк Н.Ю., кандидат пед. наук, доцент, (відповідальний редактор);
Сігаєва Л.Є. доктор пед. наук, професор;
Степашко В.О., доктор пед. наук, професор;
Топузов О.М., доктор пед. наук, професор;
Шапран О.І., доктор пед. наук, професор;
Шапран Ю.П., доктор пед. наук, професор;
Шефер М., доктор екон. наук (Франція);
Шмид К., д. пед.н, професор (Республіка Польща);
Шяджювене Н., доктор соц. наук, професор (Литовська Республіка).

П 84 **Професійна освіта: методологія, теорія та технології:** зб. наук. праць. / [ред. колегія: Доброскок І.І. (голов. ред) та ін.]. – Київ.: Педагогічна думка, 2015. – Вип. 1. – 208 с.
ISBN 978-966-644-413-7

Збірник містить наукові статті з викладом результатів теоретичних і експериментальних досліджень актуальних проблем професійної освіти в Україні та світі.

Видання адресовано науковцям, молодим дослідникам, педагогам, усім, хто цікавиться національною практикою та світовими тенденціями і новаціями в освітній галузі.

Редакція може не поділяти думку авторів.

Автори несуть відповідальність за достовірність представленої у статтях інформації, точність назв, цифр, прізвищ та цитат.

The collection of scientific papers «Professional education: methodology, theory and technologies» includes the publication of original articles in Ukrainian, Russian and English (mixed languages) of theoretical and experimental nature on the current issues of professional education.

УДК 378:001.8(082)

ББК 74.58в

E-mail: phdpu.nfv@gmail.com

ISBN 978-966-644-413-7

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
ДПУ імені Григорія Сковороди»
© Педагогічна думка, 2015

ЗМІСТ

Dr. N. Šedžiuvienė

L. Urbonienė

STRATEGY OF INNOVATIVE TEACHING/LEARNING
IN HIGHER SCHOOL

5-15

Н. Брюханова

КОМПЕТЕНТНИЙ ФАХІВЕЦЬ – ЦІЛЬОВИЙ ОРІЄНТИР
СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

16-25

Y. Vyshpinska,

I. Gatrych

PROFESSIONAL EDUCATION OF MUSIC TEACHERS
IN THE UKOVINA REGION EDUCATIONAL ENVIRONMENT –
HISTORY AND CONTEMPORANEITY

26-39

О. Дубініна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО
МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТЮ ЗНЗ

40-49

О. Канівець

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФІЛОЛОГІВ У БРИТАНСЬКИХ ВНЗ

50-59

А. Клімова

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ
ТОВАРОЗНАВСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО
ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВНЗ

60-71

О. Коберник

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ
СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ
ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

72-82

В. Лісовий

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ФЕНОМЕНА
«ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВИКЛАДАЧА
ВИЩОЇ ШКОЛИ»

83-96

П. Лузан,

І. Зайцева

ПРОБЛЕМНО-РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ
ЯК ДОМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

97-108

К. Матійчук

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ
У ХОДІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ _____ 109-125

Ю. Подборский

РОЛЬ ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ
ПРОФЕССИЙ ТИПА «ЧЕЛОВЕК – ЗНАКОВАЯ СИСТЕМА» _____ 126-137

С. Прищепя

ВПРОВАДЖЕННЯ ОСНОВ ПРОЕКТУВАННЯ ЯК ОСОБИСТІЧО
ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ
КЛАСНОГО КЕРІВНИКА _____ 138-149

L. Savchenko

CHARACTERISTIC OF THE FUTURE SPECIALISTS PROFESSIONAL
PREPARATION TO THE QUALITY EDUCATIONAL ASSESSMENT _____ 150-160

Т. Соловйова,**О. Ткаченко**

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ
ТА РОЗВИТКУ _____ 161-171

S. Tanana

USING OF INTERACTIVE METHODS AS A GUARANTEE
OF EFFECTIVENESS OF PROFESSIONAL PREPARATION OF
FUTURE TEACHERS-PHILOLOGISTS _____ 172-180

Л. Філіппова,**А. Грушева**

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ» _____ 181-191

М. Yaroslavtseva

PROFESSIONAL SELF-FULFILLMENT FORMATION TECHNOLOGY
FOR FUTURE SPECIALISTS OF PRE-SCHOOL EDUCATIONAL
INSTITUTIONS IN THE COURSE OF PEDAGOGICAL PRACTICE _____ 192-206

STRATEGY OF INNOVATIVE TEACHING/LEARNING IN HIGHER SCHOOL

Dr. Natalija Šedžiuvienė
Liucija Urbonienė

Šiauliai State College, Lithuania

Abstract

Rapid changes in all spheres of our life have induced the coming of innovative teaching/learning in a modern higher school. It enables us to consider a student as a subject participating actively in the process of knowledge creation together with the teacher. With such perception, it becomes possible to project teaching/learning as a constantly renewing process, directing knowledge towards the solution of concrete practical tasks.

Projecting innovative teaching/learning in higher school, the teacher needs new knowledge and competencies. A lot of teachers do not adopt the innovations of educology sufficiently, they work intuitively, using ordinary methods and modes. The fragmentary usage of different methods and modes without any pedagogical system of the assessment of the interdependence of all the elements deepens the contradictions between the objectives of teaching/learning, set in the standards and the social order, which is expressed by the quality of preparation of the graduates for their professional activity.

Goal of the article – *to analyse the features of the strategy of innovative teaching/learning in higher school.*

Object – *innovative teaching/learning.*

Methods – *the analysis of theoretical literature, meta-analysis, modelling.*

Key words: – *innovation, teaching/learning, strategy.*

The content of education as an element of pedagogical system.

The content of education of the higher school should be directed not only towards the gaining of knowledge significant to one's professional activities, but also towards the commonsense, ability to foresee the subsequences of actions, to distinguish between the essential things and casual, insignificant ones, to choose the best solution. In other words, education is not only a science, but also the art, in the process of which people of different age gain knowledge, learn to overcome difficulties and problems, which can happen in the processes of knowledge creation.

According to the processual meaning, education is an activity of a growing individual in the organised environment, motivating him/her to create new and increasingly complex knowledge. However, teaching/learning takes place not only in an organised environment. It is based on the sphere of everyday life and true-life activities of the student and the teacher, when an individual tries to obtain knowledge not only acting, but also by observing the environment and perceiving the significance of its objects and phenomena. It allows us not only to perfect reflexive thinking, but logical thinking as well and to perceive the content, structures of social, cognitive actions, and follow them subsequently creating new knowledge.

Considering the content of teaching/learning as an element of pedagogical system it should be made full-fledged, systematic and significant for teaching/learning of intellectual power and qualifying competence (Arends, 1998).

Projecting the content of teaching/learning it is very important that every student contributes to the processes of knowledge creation. The principle of teaching not a subject, but a speciality should be implemented. The principal tasks of a teaching/learning subject are to assure theoretical and practical training of higher school graduates, ensuring subsequent education, which means the continual renovation of knowledge. Therefore, it is necessary to educate students' competences to study the content of subjects through the integrative thinking and the complete approach to the education of a new intellectual culture (Шукшунув, 1994).

A student as a participant of the process of knowledge society creation should observe, analyse, suggest, be responsible for the solutions and be able to overcome conflicts and contradictions (Gruževskis, Česnaitė, 2003).

The effectiveness of the projecting of innovative teaching/learning largely depends on adequate choice and the implementation of concrete pedagogical technologies. Pedagogical technologies in the process of traditional education are called "organisational forms and methods of education". The functions of a teacher can be described as a system of consequent (technological) operations, expressed in planning, observation and correction of students' activities. The completeness of the cognitive activities of students and the teacher is the didactic process (Laužackas, 1997).

Technological approach towards the application of pedagogical means projects the procedures of formulation of forms and methods of teaching/learning process, their structure and pedagogical tasks.

Pedagogical technology as a complex system of innovative actions.

There are certain requirements for the objectives, the content, the process. The essence of technological approach makes the outlining of goals (what for? and why?), which determines the choice and the projecting of the con-

tent (what?), the planning and the management of education process (how?), teaching/learning methods and modes (by what means?), the level of the necessity of teachers' qualification (who?), the contemplation of the methods of the assessment (is it right?). The complex application of these criteria specifies the conditions of the successful functioning of teaching/learning.

The technological approach also specifies the construction of the process of teaching/learning directed by the concrete content and objectives. The correction of the process of teaching/learning and the diagnostics of the quality requires specific attention.

The process of the standardisation of the results of professional training, which has started recently, is complicated and unexpected for teachers. The complication is determined by the shortage of proper methodological preparation, insufficient perception of the essence of role and functions of innovative pedagogical technologies. This has formed a paradoxical didactic situation: the teacher generally does not discern any difference between methodology and technology. The perception of pedagogical technologies facilitates the teachers to formulate the objectives and their aspiration and secures the management of the education process.

The term "technology" originates from the Greek words "*techne*" – mastership, art – and "*logos*" – conception, science. In a broad sense technologies are understood as the totality of knowledge about modes and means, with the reference of which qualitative changes of an object occur. Pedagogical technologies are understood as the instruments of striving for objectives (Jucevičienė, 1990). They include all the elements of pedagogical system: from setting the objectives to projecting the didactic process and testing its efficiency.

The comparative characteristics of the essence of «methodology» and «technology» are presented in Table 1 (Сибирская, 1997).

Table 1

The comparative characteristics of "methodology" ir "technology"

Features of comparison	Methodology	Technology
Purpose	Recommends the application of concrete methods, organisational forms and teaching aids.	Recommends the process of the creation of the system of organisational forms and instructional aids, oriented towards the objectives and the management of education.

Features of comparison	Methodology	Technology
Definition	The system of scientifically reasoned methods, roles and educational means.	Instrumentation of the achievement of the goals of education. The systematic and consequent implementation of preprojected practical educational process, systems, means and methods to achieve the objectives of management of the process of education.
Factual assumptions of the development	The reasoning and the process of creation are found in the technology.	The objectives; orientation towards the results. Methodological reasoning of the methodology.
Paradigm	The completeness of the recommendations for the planning and the performance of the educational process.	The project of the prospective process of education.
Orientation	Towards the instructors (teachers).	Towards the students.
Purposefulness	To a concrete subject or the implementation of the objectives.	To the universality of learning methods of instructional aids.
Reflection of the dynamism of education	Gives concrete recommendations.	Reflects the dynamics of the process of education.
Intellectual approach	A narrow objective aspect (topic, subject).	The perception of a new educational culture, connecting teacher's innovative thinking and activity.

Consequently, the concept «pedagogical technology» is wider than the concept «teaching/learning methodology».

The concept of pedagogical technology originated in the USA about thirty years ago. The concept deep-rooted in other countries as well, as it has been supported by UNESCO. The term «pedagogical technology» has been treated differently. In summary it could be stated that pedagogical technology is a complex system of innovative activities, integrating certain procedures, ensuring the establishment of pedagogical objectives, contentual, informative-subjective and processual aspects, directed to the systematic knowledge, education of professional competences and the dissemination of social, cognitive competences of students.

The structure of pedagogical technology is: the objectives, the content, means of pedagogical interaction, organisational forms, a student, a teacher, the result of the activity.

Giving a teaching subject prominence is typical of traditional teaching/learning. The subjects are overloaded by information, which is too academic and boring for a student. However, socio-economic reforms require much more pragmatic attitude towards the content, structure and functions of knowledge. This is possible through systematic-practical teaching/learning of subjects.

The strategy of innovative teaching/learning supposes the management of a teaching process as a functioning system. The strategy implies that a teacher becomes a guide, his position towards a student and towards himself changes. The teacher becomes not only the conveyor of knowledge, the bearer of information, the keeper of norms and traditions, but also the educator of a student's personality. The character of management, the influence on the sphere of the student's personality and on social-cognitive activities change – the student becomes the creator of knowledge and makes decisions about the construction of the knowledge. Authoritarian position, the position of a “superior” and “more powerful” sort of disappears, and instead of it the position of democratic cooperation, help, inspiration and attention to student's initiative is entrenched. All these neologisms are significant for voluntary and active students' integration into the processes of knowledge creation, which are based on clear position and active cooperation with teachers and course-mates.

Another feature of the strategy of innovative teaching/learning is the change of knowledge, functions and the ways of organisation of their creativity processes. Knowledge should allow the student to take a proper place in the world of modern culture and civilisation. Its acquisition is based not on the actions of reproduction of learning, but on productive creative activities (Dodd, 1999).

Moreover, the feature, characteristic of this teaching/learning strategy is emphasising the social goals of teaching/learning and development of a personality, orientation towards not only individual, but also group activities, possibilities of cooperation, open relationships of students, constantly enriching them by ordinary situations and common creation.

Training of organisers, technologists and mentors becomes the underlying strategic task. Therefore, teachers' training and re-training should also take place. During the course of it three main goals can be aimed at:

- The formation of the active position of a student and the perception of the significance of education/self-education;
- education/self-education of a new type of analytical and together project-based – constructional thinking, which helps evaluate the dynamics of change;
- education of a teacher's and student's dialogic communicability competences, managerial planning of new ways of social and interpersonal cooperation, directed towards creation of common projects and programmes.

When comparing traditional and innovative teachers' technologies, it should be noted that fifteen years ago they were not demanded in Lithuania. Now we have what to compare, as the transition to market relationships has dictated the necessity of the comparison. If the necessity to evaluate pedagogical technologies emerges today, the problem of the indicators of comparison arises. During the comparison of technologies different indicators can be used (e.g., some indicators can be evaluated on the scale «excellent, good, sufficient», some are measured by a number, the others are evaluated by points on a ten-point grading scale). In the process of comparison the technologies should not be ranked from the best to the worst ones. Autonomy, provided to higher schools, which limits only requirements for the quality of specialists, enables them to choose technologies, teaching/learning and management methods and ways independently.

The formulation of the goal to reveal and develop the potential of an individual requires a new attitude towards the content of teaching/learning. It is necessary to distinguish not only the acquisition of some information or facts, not only the learning of mathematical, physical and chemical theories, laws and formulae, not only the competence to solve various theoretical and practical tasks and problems, but firstly to distinguish the creative link of this process, which enables to integrate the complete perception of the laws, problems, relations and development perspectives of the surrounding world. This does not mean that a certain knowledge system will not be included into the content of teaching/learning. Knowledge does not disappear; it stops to be the aim, which is changed by the processes of knowledge

creation. Knowledge is structured in the new system. The student needs access (via databases or a textbook) not only to new information, but also to its modelling, construction. The way of presentation of knowledge should be such as the students to be able to envisage the history of its origin not only in chronological order, but also in the sense of contradictions, which emerged when distinguishing new knowledge. Thus, in the new model knowledge has to be not the object, but the means of improvement of a student.

In the traditional system the content, which is presented in textbooks, manuals, books of problems, descriptions of laboratory works is offered for acquisition. In the project-based – creative system the content is redistributed between a textbook, a database and specialised computer environment and modelling and constructing knowledge. Not learning a text, but also the abilities to construct knowledge and implement it in projects become a universal component of a teaching/ learning process.

Project-based – creative activities enable to enhance the possibilities of perception of information through:

- the change of structure, rejecting the ways of logical analysis accepted in traditional teaching/learning system and applying the synthesis-based models, which can be implemented in computer environments;
- the change of a teacher's role (the teacher is no longer the only keeper of the truth and knowledge, he/she is becoming a project leader and a colleague).

Pedagogical technologies, implementing innovative teaching can be defined through pedagogical tasks and didactic processes (Figure1).

The projection of goals is determined by social and state orders, teaching standards and market research designed to measure the demand for specialists with higher education.

To formulate the goals of a subject means to highlight the system of students' socio-cognitive abilities. It is necessary to outline and assess what a student will do during the process of innovative teaching/learning. Thus, the competence will be named. The projection of a goal is an element of a successful project (Laužackas, 2000).

Teaching/learning activity as a whole integrates socio-cognitive actions and operations of different levels. The actions of acquisition and processing of the content of the teaching material can be attributed to the first level of teaching/learning (Teresevičienė, Gedvilienė, 1999).

The composition of the teaching/learning actions of the second level will depend on whether the knowledge is conveyed by a teacher or it results from general knowledge, as well as from the knowledge conveyed by the teacher, the knowledge acquired by independent searching.

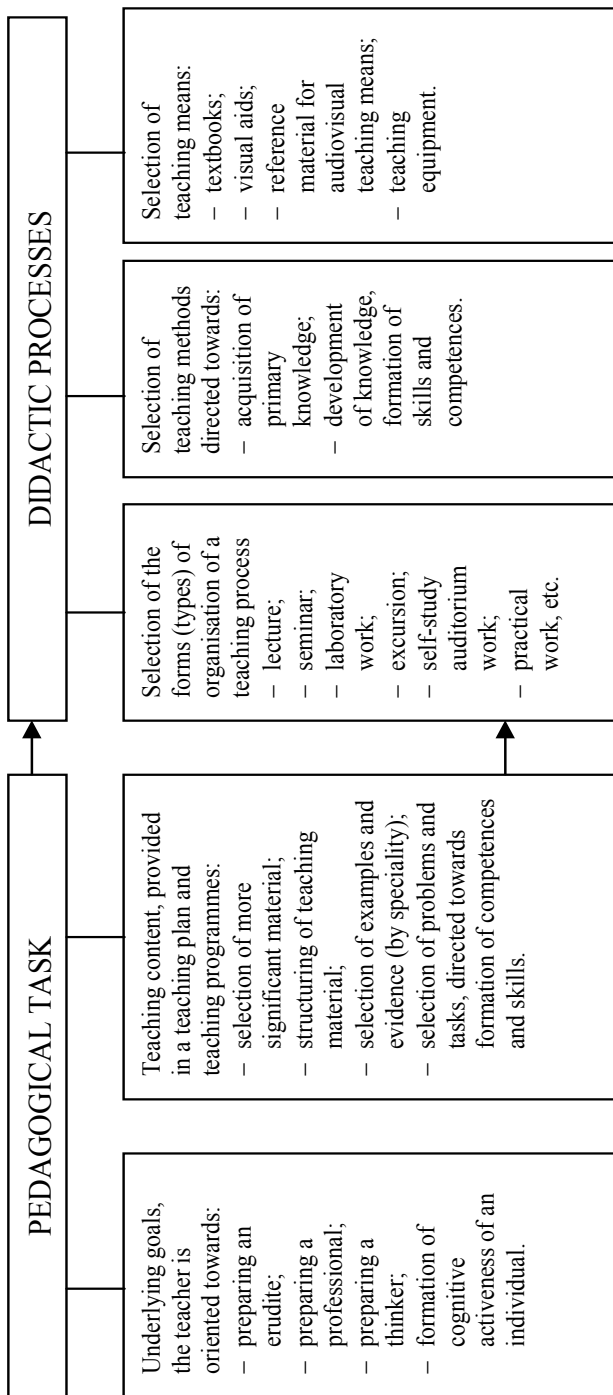

Figure 1. Orientation structural components of pedagogical technologies

Actions and operations of the second level ensure organisation of teaching/learning material. They consist of learning, exercises, interiorisation of the actions performed.

In parallel with operational actions of acquisition of knowledge, control actions are performed.

A higher school teacher is interested not only in the analysis of the structure of a student's teaching/learning activity, but also in processes (especially during the first years), as it is important for teachers to teach students to learn. It is impossible to do without understanding of certain characteristics of knowledge and knowing processes and without anticipation of the strategies of their creation processes. Therefore, a higher school teacher has to be oriented towards the model of innovative teaching/learning, dictated by the knowledge society, as a constantly shifting process, renewing both students' creative capacity and mastering of socio-didactic projection technologies.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

1. The main principle of innovative teaching is a new teacher's world-view, based on making such pedagogical decisions, which involve clear tolerance towards a different opinion and the formation of responsibility for their own actions.

2. Projection of innovative teaching/learning is based on the following dimensions: pedagogical technology, formulation of the goals oriented towards students' socio-cognitive self-expression, the conceptions of the management and self-management of characteristics of knowledge creation processes.

3. The strategy of innovative teaching/learning implies:

3.1. management of a teaching process as a functioning system;

3.2. the change of knowledge, functions and organisational ways of creative processes;

3.3. emphasising of social goals of teaching/learning and personality development.

References

1. Arends R. I., 1998, *Mokomės mokyti*. Vilnius: Margi raštai.
2. Dodd M., 1999, *Studentų pasiekimų vertinimo principai*. Rankraštis.
3. Gruževskis B., Česnaitė B., 2003, *Specialistų su aukštuoju išsilavinimu rengimo kiekybinės ir kokybinės kaitos tendencijos Lietuvoje*. Darbo ir socialinių tyrimų institutas.

4. Jucevičienė P., 1990, Teoriniai modulinio mokymo pagrindai. Pedagogikos mokslų daktaro disertacija. Vilnius.
5. Laužackas R., 1997, *Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai*. Kaunas.
6. Laužackas R., 2000, *Mokymo turinio projektavimas*. Kaunas.
7. Teresevičienė N., Gedvilienė G., 1999, *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
8. Сибирская М. П., 1997, *Педагогические технологии и повышение квалификации инженерно-педагогических работников*. СПб.
9. Шукшунов В. и др., 1994, От создания парадигмы к образовательной практике. *Высшее образование в России*, № 3.

Dr. Natalija Šedžiuvienė

Liucija Urbonienė

Šiauliai State College, Lithuania

Шяджувене Н., Урбоньене Л.

СТРАТЕГИИ ИННОВАЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Аннотация

В статье аргументировано положение о необходимости новых знаний и компетенций в современных условиях жизнедеятельности человека. Доказано, что фрагментарное использование разных методов без педагогической системы оценивания взаимозависимостей всех элементов, которые углубляют противоречия между объектами обучения, системой стандартов и социальных порядков и выражаются в качестве подготовки выпускников к их профессиональной активности.

Цель статьи – проанализировать характерные черты стратегий инновационного обучения в высшей школе.

Объект – инновационное обучение.

Методы – анализ теоретической литературы, мета-анализ, моделирование.

Ключевые слова: инновации, обучение, стратегии.

**Наталья Шяджуvene,
Люция Урбоньене**
Доктор соціальних наук, директор
Шауляйська державна колегія
Республіка Литва

**Шяджуvene Н., Урбоньене Л.
СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Анотація

Швидкі зміни у всіх сферах нашого життя започаткували інноваційне навчання у сучасній вищій школі. Це дає нам змогу вважати студента суб'єктом, який бере активну участь у процесі оволодіння знаннями разом з вчителем. З цієї точки зору стає можливим спроектувати навчання як постійно оновлюючий процес, який скеровує знання на вирішення конкретних практичних завдань. Для проектування інноваційного навчання у вищій школі вчителю потрібні нові знання і компетенції. Багато вчителів неефективно адаптують інновації у навчанні, використовуючи прості методи і підходи. Фрагментарне використання різних методів без встановленої педагогічної системи оцінювання взаємозалежності всіх елементів, які поглиблюють протиріччя між об'єктами навчання, що встановлені системою стандартів і соціальних порядків, які виражаються у якості підготовки випускників до їх професійної активності.

Ціль статті – проаналізувати риси стратегій інноваційного навчання у вищій школі.

Об'єкт – інноваційне навчання.

Методи – аналіз теоретичної літератури, мета-аналіз, моделювання.

Ключові слова: *інновації, навчання, стратегії.*

УДК 378.123

КОМПЕТЕНТНИЙ ФАХІВЕЦЬ – ЦІЛЬОВИЙ ОРІЄНТИР СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Наталія Олександрівна Брюханова

доктор педагогічних наук, професор

Кафедра педагогіки та методики професійного навчання

Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків

Анотація

У статті обґрунтовано й продемонстровано проектування системи професійних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів бакалаврських програм на засадах системної інтеграції діяльнісного, особистісно орієнтованого й компетентнісного підходів. Отримано висновки та вказано перспективи подальших досліджень в межах заданого напрямку.

Ключові слова: діяльнісний підхід; компетентнісний підхід; особистісно орієнтований підхід; професійна компетенція; професійна освіта; професійна підготовка фахівця.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. З відкриттям України світові, з переходом її до демократичного суспільства виникла необхідність визначення, гармонізації та затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі освіти з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів і сертифікації. У законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», в основних нормативно-правових документах і матеріалах уряду та Міністерства освіти і науки України серед пріоритетних напрямків розвитку вітчизняної вищої освіти зазначаються: особистісна орієнтація вищої освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти; оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій.

Цільові орієнтири підготовки фахівця, здатного після закінчення ВНЗ якісно здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог суспільства, нині значно розширюються до необхідності формування такої особистості, яка спрямована на ґрунтовне, доцільне, креативне вирішення професійних завдань, може виконувати посадові обов'язки у мінливих умовах організації праці, прагне до самовдосконалення і

професійного зростання. Очевидно, виникла потреба у створенні умов для прояву індивідуальності людини, становлення унікального стилю її життєдіяльності, формування у майбутнього фахівця умінь самостійно визначати способи здійснення професійної діяльності, що є ознакою його компетентності. Особливо ці реалії позначаються на підготовці майбутніх інженерів-педагогів, чия професійна діяльність зумовлена вимогами нинішнього ринку праці, на якому опиняються випускники ПТНЗ та ВНЗ I-II рівнів акредитації.

Реалізація соціального замовлення суспільства на формування у майбутніх інженерів-педагогів умінь аналізувати, прогнозувати та обирати раціональні шляхи й засоби навчання вимагає таких методологічних підходів, які б забезпечували оновлення концепцій професійної підготовки, удосконалення змісту фахової освіти, розробку особистісно орієнтованих навчальних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретико-методологічні засади конструювання змісту освіти, зокрема інженерно-педагогічної, висвітлені у працях В. Бажутіна, С. Батишева, І. Бендери, Н. Жукової, В. Іванової, І. Каньковського, Г. Карпової, О. Коваленко, В. Косирєва, П. Кубрушка, О. Кучерявого, В. Ледньова, В. Нікіфорова, О. Орчакова, П. Силайчева, Г. Стайнова, В. Федосенка, М. Цирельчука та ін. Методичні основи формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів розроблені Н. Грохольською, Н. Ергановою, Е. Зєром, М. Лазарєвим, П. Лузаном, Л. Тархан, Т. Хлебніковою, О. Щербак та ін. У цих працях акцентується увага на реальних проблемах, які виникають в інженерно-педагогічній освіті, пропонуються шляхи їх вирішення, а саме: уточнення понятійно-категоріального апарату, розробка способів визначення професійних компетенцій, збагачення новими знаннями, вміннями та навичками змісту підготовки, застосування різних підходів з метою розширення спектру технологій навчання. Вони здатні покращити значення окремих показників, але позбавлені комплексності, значною мірою не впливають на загальні результати освітнього процесу.

Вивчення практики підготовки майбутніх інженерів-педагогів дало можливість встановити у них недостатній рівень, а у деяких випадках відсутність таких необхідних фахівцеві якостей, як: усталена мотивація, глибоке розуміння сутності навчально-виховного й виробничого процесів (42,42 %); творчий підхід до розв'язання нестандартних ситуацій (38,25 %); здатність до встановлення доцільних професійних стосунків із суб'єктами навчально-виховного й виробничого процесів

(59,93 %); наполегливість й упевненість у виборі оптимальних рішень (53,12 %); мобільність при вирішенні конкретних завдань (34,83 %) та ін.

Результати аналізу теоретичного доробку вчених і практичного досвіду підготовки майбутніх інженерів-педагогів дозволили виявити суперечності, які об'єктивно мають місце у професійно-педагогічній освіті, між: високими вимогами суспільства до професійної компетентності інженерів-педагогів та недостатнім рівнем розвитку у випускників інженерно-педагогічних ВНЗ здібностей щодо ефективного здійснення професійної діяльності; новими знаннями про вимоги до професійної діяльності інженерно-педагогічних кадрів, методологічні підходи й інноваційні технології в галузі та своєчасністю їх внесення у зміст професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів; рівнем теоретичної підготовленості випускників інженерно-педагогічних спеціальностей та їх здатністю до практичної реалізації у професійній діяльності сучасних ефективних технологій; необхідністю заздалегідь планувати системну організацію професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів та обмеженістю існуючих теорій ефективного проектування педагогічного процесу у ВНЗ.

Викладені вище теоретико-практичні аспекти акумулюються у проблемі дослідження: якими мають бути методологічні підходи, умови, принципи, модель і способи проектування професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, щоб у своєму синтезі вони виступили підґрунтям проектування системи, запровадження котрої в навчально-виховний процес ВНЗ забезпечувало б високий рівень сформованості професійної компетентності випускників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є обґрунтування способів проектування системи професійних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів бакалаврських програм.

Методи: аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проектування системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, здійснюючись в межах педагогічного проектування підготовки фахівців, має вивчатися й розроблятися на засадах єдності й наступності усіх своїх складових як цілісне утворення, що всяким своїм проявом наближує очікувані результати. Шляхом встановлення зв'язків між вимогами до професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, обумовленими тенденціями розвитку вищої освіти, та загальнонауковими (філософськими)

й частково науковими (педагогічними) положеннями, які визначають структуру, логіку організації, методи та засоби педагогічної діяльності в галузі професійної освіти, її теорії та практики, доведено, що методологічна основа дослідження проектування системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів ґрунтується на загальних положеннях теорії пізнання, взаємозумовленості теорії та практики, філософських положеннях про взаємозв'язок явищ і процесів, законах діалектики та формальної логіки, на положеннях теорії педагогічного проектування, основних положеннях системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого й компетентнісного підходів, положеннях про цілісність педагогічної діяльності, комплексному підході до навчання, теорії поетапного формування дій.

Педагогічна проектувальна діяльність є системою, якій притаманний взаємозв'язок структурних (мотив, мета, суб'єкт, об'єкт, предмет, процес, засоби, середовище, способи, продукт, результат) та функціональних (прогностичний, моделювальний, програмувальний, планувальний) елементів. Як багатомірна система вона складається з рівнів, що відрізняються за масштабом (проектування системи, процесу, ситуації), за розвитком знання (методологічний, концептуальний, теоретичний, практичний), а також за спрямованістю (проектувальна діяльність, діяльність з професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, діяльність з фахової підготовки у ПТНЗ та ВНЗ I-II рівнів акредитації або діяльність на виробництві). Як система, що передбачає створення проекту підготовки фахівців, вона реалізується у певній послідовності узгоджених між собою етапів (підготовки, розробки, перевірки, завершення) та груп проектувальних дій (організаційних, змістових, особистісних). При цьому рівні проектування становлять його статичну характеристику, а структурні та функціональні елементи, етапи й групи дій – динамічну.

Особливість процесу проектування системи професійної підготовки інженерно-педагогічних кадрів полягає у єдності моделювання професійної компетентності інженерів-педагогів та відповідної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей, що стає можливим на засадах системної інтеграції діяльнісного, особистісно орієнтованого й компетентнісного підходів.

Системний підхід дозволяє розглядати професійну підготовку як систему, яка має статичні й динамічні характеристики. Статичну характеристику підготовки визначають елементи за рівнем (загальна підготовка на рівні соціального замовлення, окремих дисциплін, модулів та занять), за компетентнісною ознакою (методологічний, креативний,

нормативно-правовий, технологічний, проектувальний, комунікативний, менеджерський компоненти), за характером пізнавальної діяльності (теоретична та практична підготовка), за предметною діяльністю (загальний та професійний компоненти), за дидактичними складовими (закони та закономірності, принципи та правила, цілі, зміст, методи, засоби та форми підготовки), за творчою ознакою (репродуктивний і творчий компоненти).

Динамічна характеристика представлена суб'єктом (колектив викладачів) та об'єктом (студенти інженерно-педагогічних спеціальностей) процесу професійної підготовки, що має дві стадії: перша – проектувальна діяльність педагогічного колективу на всіх етапах підготовки його до взаємодії зі студентами (розробка дидактичного проекту, розробка заходів з перевірки якості розробленого й реалізованого проекту, розробка заходів з коригування результатів підготовки, завершення проектування), а друга – безпосередня взаємодія, пов'язана з реалізацією дидактичного проекту, заходів з контролю якості розробленого й реалізованого проекту, заходів з коригування результатів підготовки. Ці процесуальні елементи, а також структурні елементи за компетентнісною ознакою, за рівнем та характером пізнавальної діяльності утворюють зв'язок з поняттям діяльності.

До складових професійної діяльності інженерів-педагогів віднесено функції, з яких домінантними визначено креативну, нормативно-правову, технологічну, проектувальну, комунікативну, організаційну. Якісне виконання цих функцій, згідно з результатами дослідження, можливе при чіткій орієнтації педагогічного процесу на формування у майбутніх інженерів-педагогів структурних елементів особистості: професійної спрямованості, професійних знань, умінь, навичок відповідно до кожної з функцій, професійно важливих якостей та здібностей. На засадах методології компетентнісного підходу професійна спрямованість детермінує методологічну професійну компетенцію, а функції педагогічної діяльності, відповідно, креативну, нормативно-правову, технологічну, проектувальну, комунікативну та менеджерську професійні компетенції.

Під компетентністю фахівця розуміємо властивість професіонала, яка вказує на його спроможність доцільно та ефективно діяти за реальних обставин, тобто реалізовувати компетенції – конкретні групи досвідних надбань стосовно тих чи інших напрямків чи етапів здійснення професійної діяльності. Тоді професійні компетенції інженера-педагога набувають такого змісту:

- методологічна – прагнення до вдосконалення професійних компетенцій, володіння системними основами функціонування об'єктів професійної діяльності в освітній та виробничій сферах;
- креативна – впровадження елементів творчості під час організації професійної діяльності, реалізація нестандартних підходів до виконання професійних обов'язків, впровадження власних оригінальних ідей щодо розв'язання педагогічних та виробничих ситуацій;
- нормативно-правова – знання трудового законодавства, освітніх та галузевих норм і стандартів, здійснення професійної діяльності у правовому полі;
- технологічна – діагностування стану простих технічних та педагогічних систем; нагляд і контроль за станом та експлуатацією виробничого або навчального обладнання; допомога в підготовці графіків робіт, замовлень, заявок, інструкцій, пояснювальних записок, карт, схем, іншої технічної документації, а також встановленої звітності за затвердженими формами й у визначені терміни як для виробничого, так і для навчального процесів; використання сучасних засобів комп'ютерних технологій; реалізація системи заходів із забезпечення відповідності навчального і виробничого середовища нормам безпеки життєдіяльності;
- проектувальна – на основі знань вимог ринку товарів та послуг, нормативних положень і тенденцій розвитку виробничого й освітнього процесів, з урахуванням результатів діагностики вихідних умов праці, – здійснення аналізу, прогнозування, планування, конструювання об'єктів професійної діяльності; контроль педагогічної й виробничої ситуації та швидке їх коригування за допомогою відповідних додаткових технологій;
- комунікативна – досконале володіння професійною термінологією, обирання й застосування вербальних та невербальних засобів спілкування із суб'єктами навчального та виробничого процесів, швидке включення у взаємодію, володіння методами саморегуляції емоційного стану;
- менеджерська – управління пізнавальною діяльністю суб'єктів навчального і виробничого процесів, підтримка їх професійного розвитку, сприяння розвитку їх творчої ініціативи, раціоналізації, винахідництва, впровадженню досягнень вітчизняної і зарубіжної педагогічної й галузевої науки і техніки, використання передового педагогічного та виробничого досвіду, допомога у створенні робочої та навчальної атмосфери для тих, хто навчається або працює.

Встановлено, що кожна з професійних компетенцій, у свою чергу, також зорієнтована на структуру особистості.

Наповнені конкретним змістом зазначені компетенції у своєму синтезі утворюють модель професійної компетентності інженерів-педагогів, найбільш імовірна реалізація якої можлива, якщо складовими системи професійної підготовки цих фахівців стають формування професійної спрямованості, професійних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей та здібностей, диференційованих за професійними компетенціями. Ці елементи, що знайшли відображення у кожній з дидактичних складових професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, зумовлюють відповідність розробленої моделі цієї підготовки державному замовленню на компетентні інженерно-педагогічні кадри.

Відправним дидактичним чинником у розробці системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів є принципи навчання: спрямованості на формування компетентного інженера-педагога; узгодженості професійних компетенцій та наступності їх формування; особистісно зумовленої структури зазначених компетенцій; компетентнісно відповідного формулювання цілей, формування змісту освіти та вибору технологій навчання на різних етапах підготовки; системності міжпредметних зв'язків; поетапного формування виконавчих дій; активізації навчання; наскрізного характеру професійної спрямованості; міцності формування професійних знань, умінь; постійного розвитку професійно важливих здібностей та якостей; розвитку творчого потенціалу особистості; забезпечення постійного зворотного зв'язку та ін.

Цілі розроблено на всіх рівнях професійної підготовки: стратегічному, тактичному й оперативному. Стратегічні цілі відбито в ОКХ інженерів-педагогів. Згідно з комплексом нормативних документів з розробки складових системи стандартів вищої освіти цілі згруповано відповідно до кожного з типових завдань професійної діяльності інженерно-педагогічних кадрів. Виходячи з концепції нашого дослідження складовими цілей професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів є структурні елементи особистості фахівця, що удосконалює формулу їх постановки: „На основі прагнень, інтересу ..., уявлень про що, знань чого ... коли ... і як ... вміти робити що ...”.

На основі сформульованих цілей розроблено зміст підготовки, утворений теоретико-методологічною (методологічна, креативна, нормативно-правова) й технологічною (креативна, технологічна, проєктувальна, комунікативна, менеджерська) складовими, та відображено його в ОПП підготовки майбутніх інженерів-педагогів. Для цього визначено складові у вигляді змістоних модулів, які адекватно відобра-

жають всі компоненти цілей. Потім шляхом поступового узагальнення отримано теми, з яких складаються дисциплінарні модулі, а з них – навчальні дисципліни.

Виходячи з цілей та змісту обрано технології підготовки інженерно-педагогічних кадрів таким чином, що вони враховують вид і клас професійного завдання, сприяють формуванню всіх складових навчальних цілей (спрямованість, знання, уміння, навички, якості й здібності), відбивають вид і рівень уміння, відповідають особливостям змістового модуля, забезпечують можливий і необхідний рівень застосування отриманих модульних знань, вказують на терміни отримання зворотного зв'язку щодо засвоєння певних дій, встановлюють форми навчання. Стосовно кожної визначеної технології обрано дидактичний інструментарій (методи, засоби та форми), який сприяє її найкращій реалізації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, розроблений спосіб проектування системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів реалізовуватиметься відповідно до вимог системного підходу і буде мати циклічну структуру, утворювану етапами підготовки, розробки, перевірки й завершення. Підготовка майбутніх інженерів-педагогів, що здійснюється за розробленим проектом, втілюватиме ознаки цілісної та особистісно орієнтованої системи, складовими якої є формування професійної спрямованості, професійних знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей та здібностей. Проект підготовки буде зорієнтованим на формування особистості, здатної системно реалізувати набуті компетенції (методологічну, креативну, нормативно-правову, технологічну, проектувальну, комунікативну, менеджерську) під час здійснення професійної діяльності.

Подальших досліджень потребують способи проектування системи формування професійних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів магістерських програм.

Список використаних джерел

1. *Брюханова Н. О.* Концептуальні положення проектування системи педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів [Текст] / Н.О. Брюханова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2012. – Вип. 34–35. – с. 8–13.
2. *Брюханова Н. О.* Основи педагогічного проектування в інженерно-педагогічній освіті [Текст]: монографія / Н. О. Брюханова;

- Укр. інж.-пед. акад. – Х.: НТМТ, 2010. – 438 с.: табл. –
Бібліогр.: с. 421–437 (293 назви). – ISBN 978-617-578-001-5.
3. *Брюханова Н. О.* Теорія і методика проектування системи педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Н.О. Брюханова; Луганський нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ: [б. в.], 2011. – 40 с.
 4. Теоретичні засади професійної педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів в контексті приєднання України до Болонського процесу [Текст]: монографія / О. Е. Коваленко, Н. О. Брюханова, О. О. Мельниченко; Укр. інж.-пед. акад. – Х.: [б. в.], 2007. – 162 с. – Бібліогр.: с. 148–158 (136 назв).

References

1. Bryukhanova N.O. Kontseptualni polozhennia proektuvannia systemy pedagogichnoi pidgotovky maidutnykh intseneriv-pedagogiv [Tekst] (Problemy engenj-pedagogichnoi osvity. Kharkiv, 2012. – Vup. 34–35. – с. 8–13.
2. Bryukhanova N.O. Osnovy pedagogichnogo proektuvannia v inzhenerno-pedagogichoi osvity (monografiia. Ukrainskaia inzhenerno-pedagogicheskaia academia. Kharkiv, 2010. p. 421–437).
3. Bryukhanova N.O. Teoriia i metodika proektuvannia systemy pedagogichoi pidgotovky maidutnykh intseneriv-pedagogiv (Avtoreferat disertatsii doctora pedagogichnuch nauk. Lugansk, 2011. – 40 p.).
4. Teoretychni osnovy profesiinoi pidgotovky maidutnykh intseneriv-pedagogiv v konsteksti pryednannia Ukrainu do Bolonskogo protsesu [Tekst] (monografiia. Ukrainskaia inzhenerno-pedagogicheskaia academia. Kharkiv, – 162 p.)

Наталья Александровна Брюханова

доктор педагогических наук, профессор

Кафедра педагогики и методики профессионального обучения

Украинская инженерно-педагогическая академия, г. Харьков

Брюханова Н.А.

КОМПЕТЕНТНЫЙ СПЕЦИАЛИСТ – ЦЕЛЕВОЙ ОРИЕНТИР СОВРЕМЕННОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье обосновано и продемонстрировано проектирование системы профессиональных компетенций будущих инженеров-педагогов бакалаврских программ на основе системной интеграции деятельностного, лично-ориентированного и компетентностного подходов. Получены выводы и указаны перспективы дальнейших исследований в рамках заданного направления.

Ключевые слова: *деятельностный подход; компетентностный подход; лично-ориентированный подход; профессиональная компетенция; профессиональное образование; профессиональная подготовка специалиста.*

Natalia Alexandrovna Briukhanova

Doctor of education, professor

Professor of the department of pedagogy and methods of professional training

Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy

br-74@mail.ru

Bryukhanova N.A.

The competent specialist – targets of modern vocational education

Abstract

The article justified and demonstrated the design of the professional competencies of future engineers-teachers undergraduate programs on the basis of the activity of system integration, personal and competency-based approaches. Conclusions are received and prospects of the further researches of the set direction are specified.

Key words: *activity approach; competence-based approach; personality-oriented approach; expertise; professional education; training specialist.*

UDK 378.011.3-051:78(477.85)

**PROFESSIONAL EDUCATION OF MUSIC TEACHERS IN
THE BUKOVINA REGION EDUCATIONAL ENVIRONMENT –
HISTORY AND CONTEMPORANEITY**

Yaryna Vyshpynska

Ph.D., associate professor

Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work,
Music Department
Chernivtsi University;

Ivan Gatrych

Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work,
Music Department
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Abstract. *The proposed article contains pedagogical analysis of the historical development of the profession of music teacher in cultural and educational paradigm of musical teacher education on Bukovina. Studied the experience of professional music teacher and part singing in teaching seminary of city Chernivtsi in the last third of the nineteenth – early twentieth century. Also was made a comparative analysis on the current state of formation of professional training of future music teachers in specialized departments of Chernivtsi National University. The attention is focused on the content and strain types of musical and educational work in school. The article is sets on stresses and importance of vocal-choral work with students of secondary schools, filling the educational process works diverse repertoire of choral performance, engaging students in active ensemble, collective and solo performance, promoting the works of folk song and author compositions Ukrainian composers.*

On the basis of summarizing of certain provisions of the research consider it appropriate to single out the following content points that will help to improve professional training of music teachers:

- *fill and diversify poly-artistic component of Music education;*
- *promote more intensive introduction to teaching practice students for music lessons interdisciplinary and multidisciplinary knowledge, creation and development of binary classes, play a panoramic picture of the world;*
- *achieve excellence in vocal and choral performance, improve skills in sounding of student polyphonic choir;*

- *to strive for professional students through free operating knowledge of musical literacy, work on the purity of intonation;*
- *carry out consistent work of self-education, improve the acquired theoretical and methodological knowledge and skills.*

It is worth to follow and borrowing in the current model of music education believe the direction the subject of a comprehensive awareness, prevailed in the practice of teacher training in Bukovina in the late XIX – early XX century. Mastering the game on several instruments, the ability to create effective student choral groups, which improved performance art, not only in terms of the institution, but also in the practice of public worship in the temples of a settlement.

Support the consistent commitment to attracting students to the theoretical foundations of reading and playing musical text

Keywords: *professional development; professional training; improve the content of music education; vocal and choral performance; artistic groups.*

The problem statement in the context of modern pedagogical science. At all times, professional education, especially the professional development of music teachers, provoked a considerable interest among scientists and experts involved into educational process. The integration of the modern global educational space, filling it with the rational and creative ideas of the national progressive systems created in both the past and present times for the young people education, and updating the principles of the education content formation based on the artistic component – all that has become a significant challenge for the professional training of the future music teacher. Due to the inter-subject nature of this sphere of activity and the need to fill it with the poly-artistic and interdisciplinary substance, the increasingly important now become the skills of the integration and application of the comprehensive approach to giving the lessons of music and music arts at school. The modern music teacher should be able to skillfully combine the performance and the artistic techniques with a convincing word, narration, using the broad range of the artistic means like paintings, reproductions, collages, video sequences, poetry and prose, ethnological materials, as well as works of folk and popular art contributing to the reproduction of the comprehensive worldview.

The recent researches and publications. The professional literature review demonstrated that the future music teachers training has long since been a topical issue for the scientific studies. The said issue became focused on in the works of O. Apraksina, L. Archazhnikova, M. Andrievska,

T. Bodrova, O. Buzova, I. Varnavska, S. Hrozan, I. Hrinchuk, L. Kozhevnikova, L. Labintseva, V. Lisovy, V. Lutsenko, L. Masol, N. Myropolska, L. Moskaleva, G. Padalka, O. Polataiko, L. Poberezhna, O. Rostovski, O. Sokolova, N. Szegeda, L. Totska, M. Tkach, A. Teplova, L. Filonenko, V. Frytsyuk, O. Shchelokova and others. The pedagogical conditions related to the various aspects of the future music teachers training were revealed in the works of V. Andryushchenko, I. Bodnaruk, L. Bezemchuk, O. Horozhankina, Y. Dvornik, A. Zaitseva, L. Kostenko, N. Karpenko, V. Labunets, L. Moskaleva, S. Fedorischeva, N. Tsyulyupa, N. Shvets and others.

The papers of A. Penishkevych, L. Kobylanska, I. Petryuk, I. Kovalchuk, Y. Melnychuk, G. Postevka, I. Hilko, L. Platash, and T. Sholina were dedicated to the problems in the functioning of the Bukovina region educational system, to the contents and substance of the educational and training institutions activities, as well as to the formation of the music education in the cultural environment of Bukovina.

The identification of the study's goal and objectives. The analysis of the retrospective view on the music education in the professional training of the Bukovina school teachers, borrowing and identifying the semantic components of the models of that time in order to improve the modern concept of the future music teacher training in the music and pedagogical education of that region.

Methods: analysis, comparison, generalization and systematization of scientific and theoretical principles, synthesis.

The body of the paper. Interesting and didactic for us will be the experience of forming the artistic and performing skills of the teaching staff at Chernivtsi seminary in the last third of the nineteenth – the early twentieth century. Foremost, the attention should be paid to how the teacher of that time mastered both the human, technical sciences and mathematics and the art, including painting, calligraphy, music, singing, playing musical instruments, the practical skills of choirs creating and leading. Music and singing was an important component of the general and professional skills of the public school teacher. Having analyzed the range of disciplines of the public school teachers education of that time we can say that the process of mastering the variety of subjects was diverse and covered all the important areas of education, i.e. foreign languages, history, literature, nature, and exact sciences, like mathematics, geometry, physics; essentials of astronomy and basics of management with a focus on the gender of the students, their physical development, ability to work with the lines, colors and forms, while the moral, ethical and religious components of the education were

supported and amplified by music and ethical education, resting on the state policy and ethnic grounds, in cases when the school belonged to one of the ethnic communities of the city or village.

To evidence the previously mentioned, below, please, find the approved curriculum of the Chernivtsi teachers' seminary, effective at the time of its foundation, for 1870/1871 academic year, where among the compulsory subjects there were the following: religion, the science of education and teaching of the compulsory subjects, practical exercises, German, mathematics and geometry, natural history, natural sciences, geography, history and the national legislation, the science of agriculture, writing, painting, singing, playing the violin, and physical training. An optional set of disciplines included: the second local language, playing the clavier and organ, the methodology for teaching the blind, deaf and underdeveloped children [8, p. 186-188; 3 sheets 13,15-16; 7, p. 89].

When analyzing the subjects included into the art disciplines at Chernivtsi teachers' seminary Y.M. Melnychuk accentuates on the following mandatory components of the «Music» subject that were based on the practical skills of mastering the discipline, like teaching singing and playing violin. The purpose of the «Music» was to *educate the singing teacher for public schools, which* also envisaged the development of the ability to understand and lead the polyphonic choir. The main methodology for that was learning the folk songs. Teaching singing was based on the musical notation system use. As to playing the violin, it was required to develop the ability to use the violin during the signing classes. The instrumental performance lessons were of the deferential nature. Usually, the group consisted of at most 10 persons. Under the supervision of the singing teacher, the students of year IV used to conduct the test «Singing» lessons at the exercise school [3, sheet 15]. Besides, the mandatory element of the music and singing lessons at teachers' schools of the Austro-Hungarian researched period was the introduction to the basics of the musicology, harmony science, and the music history. Teaching the students, according to the instructions of the curriculum of the teachers' school, was to come along with the methodological guidance on how to teach singing, and to this end 6 academic hours per week were allocated [9, p. 204]. The rather scarce information as to the goal of the music lessons obtained from the approved in principle curriculum of Chernivtsi male teachers' school is complemented by the instructions introduced by the Ministry for Education and Religion into the charters of the male and female teachers institutions in 1874. Specifically, paragraph 29 explained and broadened the idea and aim of teaching the

violin at the teachers' pedagogical education establishments. So, to this end the following provisions were added:

- teach the confident and adequate use of the violin during the singing lessons at the state public schools;
- develop the skill to create a sound and use the bow, playing the intervals, and the instrument tuning skills;
- learn the various bow running techniques;
- play melodic exercises, duets and tercets;
- learn the folk, school, and church songs.

A mandatory element of the violin playing practical lessons was giving the methodological guidelines by the music teacher related to the use of the violin during the singing lessons at the state public school [9, p. 203].

The review of the curriculum of the Chernivtsi male teachers' pedagogical school enabled Y.M. Melnichuk, the Bukovina music education researcher, to identify the elements of the knowledge and skills formation in music and performing areas, as well as the music and educational training of the future teachers at the public schools of the region. So, the assimilation of the music and singing tutorials took place as follows: the first and second years were dedicated to the formation and improvement of the students vocal and ear control skills, the development of their vocal and choral skills, the accumulation of their knowledge in the area of harmony, theory of music, and music-related literature. During their third year of studies the obligatory element of the students lessons was the observation of the practical classes conducted by the singing teachers in the structural units of the educational establishments (the exercises school), while during the fourth year they have their own pedagogical practice related to teaching singing at the elementary schools of the teachers' school that lasted for the set amount of hours. The main requirement for the music lessons was to develop the music taste of the pupils at all teaching singing stages [9, p. 204].

The well-thought out curriculum allowed to master the theoretical basics that included learning the musical notation, skills of clear intoning, sound formation, cooperation in the vocal and choral group, maintaining the ensemble in a choir, arranging singing by two, three and four voices, and at the later stages – improve their attempts to lead the choir, develop the conducting techniques, accumulate the repertoire of songs for public schools divided into the songs of religious, moral and ethics nature, folk songs, and Magnificats to be performed during the celebrations dedicated to the national and other holidays (e.g. the Monarch birthday).

It should be noted that according to the curriculum, mastering the special music disciplines and playing the violin and piano was included into

the mandatory subjects [2, sheets 8,12]. In 1879/80 academic year, there was introduced paying the organ for the young people practicing Catholicism and Protestantism. The previously mentioned is backed by the agreed-upon decision of the Chernivtsi gymnasium and pedagogical seminary taken by the directorships September 16, 1880, to grant the organ in use to the pedagogical seminary music room [1, sheet 12]. Starting from 1882, playing the organ became the mandatory discipline for all the male students of the teachers' school. The art of playing the piano and liturgical singing for the orthodox students was included according to the curriculum of the 1882/83 academic year, into the obligatory disciplines [5, p. 209; 4, sheet 16].

The more focus on the instrument playing and performing element in the music education of the Bukovina public schools teachers gives us grounds for the following conclusions: it was filling and maintaining the vector of the comprehensive arts education which included the basics of the fine and musical arts, the improvement of the instrument playing and performing skills, complemented with the vocal-choral basics needed to organize the singing lessons at public schools, the emphasis on the development of polyphonic singing, backed by the knowledge and use by the students of the musical notation basics, as well as reading from a sheet, accurate and error-free reproduction of the musical notes text.

Please, note that the gradual saturation of the educational process with the subjects of musical and ethical cycle in 70-90s of the XIX century created the positive conditions for improving the quality of the music education at the teachers' school. The important for us is the comprehensive approach to the realization of the music and educational competencies of the Bukovina public schools teachers. In addition to the requirements to master playing the musical instruments like violin, piano, and organ that accompanied the singing songs, the teachers also had to have the good skills in leading a choir, which in most cases used to sang «a capella», in order to support various religious exercises in a church. The creation of a polyphonic choir, the well-guided and consistent vocal and chorus efforts at school realized through a system of exercises, reiterations and reinforcements, as well as the development of the skill to produce a clear sound and perform vocal and chorus songs, contributed to taking the general music education of that time to a rather professional level. Additionally, the conscientious mastering of the music stuff in singing took place through learning the musical notation system where the key note symbol reflected the changes in the pitch of the melody flow, provided the reference point to the pupils and pointed out at all the specifics of the symbols in the musical notes text.

When comparing the teachers' music education of that time against the present state of the music and ethics education we can assert that in the content and subject terms the present model gives rise to the rich variety of styles, forms, and kinds of music-related activities at school. The pupils learn the various trends in music art, the schedule for holding the music lessons is well thought, the lesson itself is filled with the various types of music-related and performing activities, however, it lacks the depth and professionalism. One may see it during the contests organization and holding, especially those related to the vocal and choir. The choirs of pupils are not able to demonstrate the proper level of performance, their style is critically simplified, they lack the vocal culture of sounding like a children's choir, and as a rule they have a problem with polyphony and sound. Presently, more popular are the light music styles performed solo or in ensemble, they do not require any substantial efforts from the music teachers and their pupils, especially, when the vocalist can be supported by the phonogram.

Therefore, presently, it is important to provide a support to and include the professional music educations into the priorities of the national as well as educational and qualification model of the artistic paradigm. The consistent efforts in that area will be the foundation for the rehabilitation of the educational process and filling it with the creativity, and shaping the teacher of music and music art that is open to the innovations, who integrates and consolidates the artistic knowledge from the various knowledge areas, as well as deeply aware of various works and styles of the fine art, music, choreography, sculpture, art drawing, and architecture.

We are going to outline the today's substance of the music and pedagogical education at the music department of the Yuri Fedkovych Chernivtsi National University. Therefore, we believe it necessary to provide you with a brief information about its history enabling you to learn the conditions and areas of the professional music education in the University. The music department was established at the pedagogical faculty of the Yuri Fedkovych Chernivtsi National University in 1992 in order to educate the highly professional specialists in the area of the «Music education and training» (qualified as the «Teacher of Music and Ukrainian Folklore») for regular schools, gymnasiums, lyceums, colleges, dual education, and higher education establishments, as well as professional and amateur artistic groups, and to contribute to the promotion of the Bukovina region music culture. It was for the first time for the classical universities of Ukraine, when following the European countries examples, the music department was established [6, p.334]. It was founded and headed for many years after that by Andriy M. Kushnirenko, the professor and the honored artist of Ukraine. He managed to attract the highly qualified

professionals, musicians, conductors, instrumentalists, composers, artists and celebrities of the region who together with him contributed to the creation of the modern music culture and education of Bukovina region. The pearl and proud of the University became a students' and folk choir «Rezonance» that initially under auspices of the professor A.M. Kushnirenko, afterwards – the Honored Teacher of Ukraine A.V. Plischka, and now – under auspices of O.D. Churikova-Kushnir, represents the choral art of Bukovina. Currently, the education at the music department is provided by 11 senior lecturers – associates of pedagogical and psychological sciences and art criticism, and by more than 15 assistants. In 2006, the department introduced training of the specialists in the «Variety singing» (5-year training period, based on the general education institution, and initial music education) and «Music variety art» (3-year training period, based on colleges of arts, music, cultural and educational, teachers' training schools and colleges). After the University, the graduates are qualified as the «Teacher of music, pop singing teacher, head of vocal and instrumental ensemble». They are qualified as the «Bachelor of Arts», «Specialist» and «Master of Arts» [6, p. 336].

The various levels of qualification training of the applicants for the first and third years of education makes the University introduce the adjusting policy as to the grading of the requirements to the music and performing activities of the students, the level of their skills, general music education and their realization as the teacher of music and music arts. The said components are addressed by the comprehensive approach taken by the department professors in the formation of the future professional. Foremost, the attention is paid to the vocal training of the students, their vocal apparatus development, vocal techniques, tessitura, vocal control in the various vocal manners (classical and pop), and the formation of the repertoire. It has become a tradition when the professors and students from the vocal section take part in the concerts or when the concerts are organized by the students of the vocal class professor under the umbrella of some topic or stylistic idea of the artistic event – the Ukrainian romance event, the classical operas or modern pop songs events, etc.

That initiative is also maintained in the active and vocal and choral practice. The department has a female choir that includes the students of the first and second years, and the students' folk choir «Rezonance» where all the students participate. The development of the conductor's and practical skills, vocal flexibility, and the ability to transform and communicate the main idea of the work is formed at the lessons dedicated to the choral conducting and choral singing. The students' folk choir «Rezonance» for more than once participated in the gatherings of the Chernivtsi region creative

teams in the «Ukraine» concert hall in Kiev. In summer of 2014, the previously mentioned choir participated at the International Vocal and Choral Contest in Iasi (Romania) and became the third best among the creative teams from Romania, Moldova, and Ukraine.

The instrumental skills, play techniques, various technique and sound interpretations of the artistic works are learnt at the lessons dedicated to the main musical instrument. The students have an opportunity to expand and deepen their instrumental skills, including playing the piano, violin, Bandura, dulcimer, accordion, bayan, and guitar. The technical mastery, dexterity in playing the primary and additional musical instruments, the ensemble skills, including the selection of the proper instrumental accompaniment to the school song, the basic improvisational skills – all that makes up the basis of the instrumental and technical training of the future music teachers.

The consolidation of the acquired practical skills in music and performing area also keeps on taking place at the time when the students have their music and teaching practice at schools and lyceums of Chernivtsi town. Thanks to the cooperation with some secondary schools and the joint efforts of the teachers and facilitators from the music department there is a gradual improvement in the practical skills and abilities that they will need in their future professional activity in the field of the music education. It is the teaching practice that allows to reveal the weak points in the students training, and enables them trying their own abilities and skills and makes them ready for their future profession. Each one learns the art of communicating with the students of various age, gains the experience of integrating the acquired by years of study theoretical, practical and performing knowledge and skills: the conductor gestures, playing the instrument, the command of the voice, the methodology of the music education, creating the lesson drama, and in general, the discovery of the world and the human relationships through the prism of music. The immediate practical application of the theoretical knowledge related to the «Methodology of music education in schools» during the teaching practice of the students mastering the «Music Arts» specialty is a kind of the internal consolidation of the acquired theoretical concepts and practical skills that were improved and modeled over the three years of training – from the third to the fifth year including.

It is worthwhile saying that the students of the music department are the active participants of many creative teams of the pedagogical, psychological and social workers faculty of the Chernivtsi National University. On the initiative of the department professors, various amateur ensembles were established and are carrying out their activities now, including the folk instruments ensemble, Bandura players ensemble, vocal ensembles

«Sonoris», «Lileya», «Bukovynochki»); bayan and piano players duet, female choir and folk choir «Rezonans». A considerable number of the music department students are the winners of prestigious International and All-Ukrainian vocalists' contests and festivals, including: Irina Zhuravets, Alla Gorin Vladimir Fisyuk Olexander Atodyres, Svyatoslava Derda, Diana Kishkan, Taisiya Strugar, Olesya Frankiv, and Mariana Ukrainets. The following highly skilled professors contributed significantly to their success: honored artists of Ukraine Andriy Kushnirenko and Yuriy Gina, the honored artists of Ukraine Semen Shkurgan and Ivan Derda, the winner of the Sidor Vorobkevych literary and artistic prize – Vadim Lisoviy, the honored teacher of Ukraine Andriy Plischka, the famous artists, musicians and educators of the region – Taras Stinkovyy, Rudolf Starikov, Vasil Protsiuk, Irina Styts, Lubomir Bogoslavets, Olexander Zalutsky, and others.

The distinguishing graduates of the music department include the honored artists of Ukraine like Olga Dobrianska, Ivo Bobul, the merited artist of Ukraine Vasyl Danyluk, the national opera singer Sergiy Skocjelijas, and the merited cultural professional of Ukraine Ivan Gatrych. A lot of the music department graduates have become the key persons at the off-school music institutions in Bukovina region, creative teams at Chernivtsi Philharmonic Hall, successful teachers and Methodists in the music area and music arts at the regional general educational establishments.

The conclusions and prospects of further investigation in the field. While analyzing the formation of the music education system in Chernivtsi National University we would like to stress that the training of the future highly qualified teachers of music is an important step in the development of the national music culture of the region. It is through the art of music we influence the spiritual world of the individual, shape its culture, strengthen the national ideals and socially important views of the young people. Having the summarized the certain provisions of the research, we consider it appropriate to single out the following aspects that will help to improve the professional training of music teachers, namely: to enrich and diversify the poly-artistic component of the music education; to promote the more intensive introduction of the interdisciplinary and multidisciplinary knowledge into the teaching practice of the students at the music lessons, as well as the creation and development of the binary lessons, the reproduction of the panoramic view of the world; to achieve excellence in the vocal and choral performance, to improve the student skills in organizing the polyphonic sounding of the pupils choir; to strive for the professionalism through the wide use of knowledge in the solfeggio area, to work on the clear-

ness of intoning; to carry out the consistent work on the self-education, to improve the acquired theoretical and methodological knowledge and skills.

We believe that it is worthwhile to follow and borrow for the modern model of the music education formation the trend of the all-encompassing disciplinary awareness that dominated the preparation of the teaching staff in Bukovina region in the late XIX – the early XX century. Gaining the proficiency in playing the several instruments, the skills to organize the efficient pupils' choirs that used to improve their masterly performance not just within the educational establishments, but also in real world during the public worships in the churches of this or that location. Providing the support to the striving of the consistent involvement of the pupils to the theoretical basics of reading and reproducing the music notes text, as well as diversification of the music and performing, and creative activity at the music lessons.

Список використаних джерел

1. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). – Ф.211, оп.1, спр.1784. – Акты, смета и переписка о приобретении Черновицкой гимназией органа и о перевозке его в музыкальный зал педагогического училища. – 1880. – 18 арк.
2. ДАЧО.–Ф.211, оп.1, спр.1394. – Список учительского состава педагогического училища гор. Черновцы за 1878/1879 год.– 1878. – 14 арк.
3. ДАЧО.–Ф.211, оп.1, спр.196. – Переписка с Министерством культов и просвещения об обсуждении учебного плана педагогических училищ, полученного от Министерства и о порядке проведения учительских экзаменов. – 1871. – 19 арк.
4. ДАЧО.–Ф.211, оп.1, спр.2085.– Переписка с Министерством Культов и Просвещения и дирекцией педагогического училища гор. Черновцы о введении преподавания музыки, о выплате жалования учителям за преподавание в школе слепых и по другим вопросам касающимся училища. – 1883-1904. – 123 арк.
5. *Кобилянська Л. І.* Еволюція процесу професійної підготовки вчителів для народних шкіл Буковини (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.) / *Л. Кобилянська* // Підготовка педагогічних кадрів і діяльність навчальних закладів нового типу в системі національної освіти: досвід і перспективи розвитку : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. – Чернівці : Прут, 1998. – Ч.1. – с.206-210.

6. *Кушніренко А.М.* Історія музичної культури й освіти Буковини : навч. посібник / А.М. Кушніренко, О.В. Залуцький, Я.М. Вишпінська. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – 376 с.
7. *Мельничук Я. М.* Становлення та розвиток музичної освіти на Буковині (кінець XVIII – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Мельничук Ярина Маноліївна. – Чернівці, 2009. – 303 с.
8. *Пенішкевич О. І.* Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.) : [монографія] / – Чернівці : Рута, 2002. – 520 с.
9. Handbuch der Volksschulgesetze für die im k. k. Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. II Helf. (Abgeschlossen nach dem Stande der Gesetzgebung mit Ende Mai 1874). – Wien : Im k. k. Schulbucher-Verlage, 1875. – 260 s.

References

1. DАChO. – F.211, op.1, spr.1784. – Акты, смета у переписка о приобретену Черновытской гимназыей орхана у о перевозке ехо в музыкал'ныу зал педагогическоho учылышча. – 1880. – 18 ark.
2. DАChO.–F.211, op.1, spr.1394. – Spysok uchytel'skoho sostava pedagogическоho учылышча hor. Chernovtsy za 1878/1879 hod.– 1878. – 14 ark.
3. DАChO.–F.211, op.1, spr.196. – Perepyska s Mynysterstvom kul'tov у prosveshchenyya ob obsuzhdenyyu uchebnoho plana pedagogическykh учылышч, poluchennoho ot Mynysterstva у о porядke provedenyya uchytel'skykh экзаменов. – 1871. – 19 ark.
4. DАChO.-F.211, op.1, spr.2085.– Perepyska s Mynysterstvom Kul'tov у Prosveshchenyya у dyrektsyey pedagogическоho учылышча hor. Chernovtsy о vvedenyyu prepodavanyua muzyky, о vьplate zhалovanyya uchytelyam за prepodavanye v shkole slerьkьh у по druhym voprosam kasayushchymся учылышча. – 1883-1904. – 123 ark.
5. Kobylyans'ka L. I. Evolyutsiya protsesu profesiynoyi pidhotovky vchyteliv dlya narodnykh shkil Bukovyny (kinets' XVIII – pochatok KhKh st.) / L. Kobylyans'ka // Pidhotovka pedagogichnykh kadriv i diyal'nist' navchal'nykh zakladiv novoho typu v systemi natsional'noyi osvity: dosvid i perspektyvy rozvytku : mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. – Chernivtsi : Prut, 1998. – Ch.1. – S.206-210.

6. Kushnirenko A.M. Istoriya muzychnoyi kul'tury y osvity Bukovyny : navch. posibnyk / A.M. Kushnirenko, O.V. Zaluts'kyu, Ya.M. Vyshpyn'ska. – Chernivtsi : Chernivets'kyu nats. un-t, 2011. – 376 s.
7. Mel'nychuk Ya. M. Stanovlennya ta rozvytok muzychnoyi osvity na Bukovyni (kinets' XVIII – pochatok KhKh stolittya) : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Mel'nychuk Yaryna Manoliyivna. – Chernivtsi, 2009. – 303 s.
8. Penishkevych O. I. Rozvytok ukrayins'koho shkil'nytstva na Bukovyni (XVIII – pochatok KhKh st.) : [monohrafiya] / – Chernivtsi : Ruta, 2002. – 520 s.
9. Handbuch der Volksschulgesetze fur die im k. k. Reichsrathe vertretenen Konigsreiche und Lander. II Helf. (Abgeschossen nach dem Stande der Gesetzgebung mit Ende Mai 1874). – Wien : Im k. k. Schulbucher-Verlage, 1875. – 260 s.

Ярина Маноліївна Вишпінська,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музики
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
vyshp_yaryna@rambler.ru

Іван Григорович Гатрич

асистент кафедри музики
Заслужений працівник культури
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
gigantstudio@yahoo.com

Вишпінська Я. М., Гатрич І.Г.

ФАХОВА ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ БУКОВИНИ – ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Анотація

У пропонованій роботі здійснено педагогічний аналіз процесу історичного розвитку професії вчителя музики в культурно-освітній сфері музично-педагогічної освіти Буковини. Досліджено досвід становлення фахової складової вчителя музики і співу в діяльності педагогічної семінарії міста Чернівці в останній третині XIX – на початку XX століть. Здійснено порівняльний аналіз сучасного стану

формування професійної підготовки майбутніх учителів музики на профільній кафедрі Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. В статті акцентована увага на сутності і деформації видів музично-виховної роботи в школі. Також підкреслюється важливість звернення вчителя музики до вокально-хорової діяльності з учнями в загальноосвітній школі, наповнення навчально-виховного процесу різноманітними творами хорової творчості, залучення учнів до активного ансамблевого, колективного і сольного виконання, поширення та популяризації творів пісенного українського фольклору та авторських творів вітчизняних композиторів України.

Комплексний аналіз допоміг виявити важливі моменти сутності та змісту професійної підготовки майбутніх учителів музики, які повинні, на нашу думку, дотримуватися наступних позицій:

– наповнювати і збагачувати поліхудожню складову музичної освіти;

– сприяти інтенсивному впровадженню в педагогічну практику студентів на уроках музики міждисциплінарних зв'язків, створювати бінарні заняття, сприяти, за можливості, відображенню панорамної картини світу;

– прагнути до досягнення майстерності у вокально-хоровому виконавстві, удосконалювати навички звучання багатоголосся в дитячому хоровому колективі;

– прагнути до професіоналізації процесу навчання через накопичення учнями музично-теоретичних знань, працювати над чистотою інтонування;

– впливати на бажання особистого самовдосконалення вчителя в процесі музично-творчої діяльності.

Гідними для запозичення в сучасну модель формування музичної освіти вважаємо такі аспекти: використання напрямків предметного глибокого знання різноманітних дисциплін, які були притаманні практиці підготовки педагогічних кадрів на Буковині в останній третині XIX – на початку XX століть; володіння грою на кількох музичних інструментах; вміння створювати гідні хорові колективи, які б демонстрували свою майстерність не тільки в стінах школи, але й у практиці відкритих богослужінь у храмах; підтримка бажання учнів вивчати нотну грамоту, яка є основою для осмисленого і творчого музикування.

Ключові слова: професійний розвиток; професійна підготовка; удосконалення цілей музичної освіти; вокально-хорове виконавство; художні колективи.

УДК 378:004

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТЮ ЗНЗ

Оксана Володимирівна Дубініна

Кандидат педагогічних наук, доцент

Відділ науково-організаційної роботи

ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

НАПН України

Анотація

У статті розкрито проблему інформаційного забезпечення організаційного механізму управління школою, за результатами дослідження запропоновано створення комплексного банку управлінської інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій з метою забезпечення реалізації всіх управлінських функцій і підвищення ефективності управління ЗНЗ. Метою статті є розкриття сутності феноменів «механізм управління» та «організаційний механізм управління», репрезентування інформаційного забезпечення організаційних механізмів управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів як чинника підвищення ефективності управління.

Ключові слова: *механізм, механізм управління, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне забезпечення, оптимізація, банк інформації.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті визначає пріоритетними шляхами розвитку освіти формування високого рівня інформаційної культури кожного члена суспільства, держави, впровадження сучасних інформаційних технологій у практику навчально-виховного процесу.

Докорінні зміни, що відбуваються нині в українському суспільстві, в тому числі в освіті, вимагають глибокої перебудови педагогічної та психологічної науки відповідно до нових реалій сучасного життя, перспектив соціально-економічного та науково-технічного розвитку нашої держави.

Характерною рисою нашої епохи є перехід суспільства від індустріального до постіндустріального, а нині – до інформаційного.

Інформаційні технології все глибше проникають в усі сфери людської життєдіяльності, стають потужною продуктивною силою суспільства. Тому у найближчому майбутньому від рівня інформаційної культури молодого покоління залежатиме науковий, технічний, виробничий, соціально-економічний потенціал народного господарства будь-якої держави та рівень добробуту її народу.

На сучасному етапі інформатизація освіти розглядається як система взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчально-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх, інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу.

Саме тому інформатизація освіти як невід'ємна складова загальної інформатизації суспільства має вирішити завдання підготовки нового покоління до його продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Запровадження в навчальний процес сучасних інформаційних, зокрема, комп'ютерно орієнтованих і телекомунікаційних технологій, відкриває нові шляхи й надає широких можливостей для подальшої диференціації загального навчання, всебічної активізації творчих, пошукових, особистісно орієнтованих комунікативних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності й відповідності запитам практики.

Модернізація як комплексний процес системних змін у державі, сфера освіти як її складник і об'єкт управління, що детермінує системний характер оновлення функцій, а також організаційну структуру і форми управління, узалежнюються наразі від регулювання організаційно-педагогічних, освітніх, управлінських і соціально-економічних процесів з огляду на тривалий позитивний розвиток і нововведення у суспільстві на засадах нових технологій. Відтак актуальними постають проблеми розроблення, вдосконалення існуючих та запровадження ефективно діючих механізмів управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів та їх інформаційного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Проблема формування дієвих механізмів управління освітою є предметом дослідження багатьох учених.

Л. Парашенко у своїй праці аналізувала державне управління розвитком загальної середньої освіти в Україні, також досліджувала проблему методології, стратегії та механізми управління освітою [10]. Л. Ващенко у своїй монографії аналізувала проблему управління інноваційними процесами в загальній середній освіті [2]. Л. Калініна

у своїх працях розкриває сутність механізму управління, механізму управління розвитком школи, організаційного механізму управління, окреслює з позицій системології комплекс організаційного механізму управління розвитком школи в сучасних умовах як предмет пізнання та вивчення керівниками шкіл [5]. О. Амельницька досліджувала механізми в системі управління виробничо-господарською діяльністю локальних електричних мереж [1].

Мета статті – розкриття сутності феноменів «механізм управління» та «організаційний механізм управління», репрезентування інформаційного забезпечення організаційних механізмів управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів як чинника підвищення ефективності управління.

Виклад основного матеріалу. Термін «механізм» досить часто використовується у різних сферах життєдіяльності. Більш часто поняття «механізм» вживається у технічному контексті, ніж в управлінському, але існують і такі варіанти вжитку цього поняття, як «механізми державного регулювання», «механізми реалізації державної політики», «організаційно-економічні механізми», «соціальні механізми», «правові механізми», «політичні механізми», «мотиваційні механізми», «ринкові механізми», «антикризові механізми», «інвестиційні механізми», а також механізми, які стосуються конкретних сфер життєдіяльності (фінансово-кредитний механізм, валютний, механізм державного управління, механізм планування видатків закладів шкільної освіти та інші). Враховуючи це, не можна не погодитись з висловлюванням французького вченого Анрі Кульмана, який наголошував на існуванні величезного числа механізмів, які, на його думку, являють собою систему елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури і суб'єктів) та об'єктів управління, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на необхідний стан або реакцію об'єктів управління, що має вхідні посилки і результуючу реакцію [8].

Категорія «механізм» у «Короткому економічному словнику» визначена як послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності [7].

Вікіпедія трактує «механізм» як систему тіл, що призначена для перетворення руху одного або декількох тіл у потрібний рух інших тіл. Механізм складає основу більшості машин і застосовується в різноманітних технічних об'єктах.

В енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера поняття «механізм» визначається як сукупність процесів, прийомів, мето-

дів, підходів здійснення певних дій задля досягнення мети. У процесі розкриття цієї тематики слід акцентувати увагу на категорії «механізм управління» [4].

За визначенням М. Корецького, механізм – це система засобів, важелів, методів і стимулів [3].

Отже, аналізуючи джерельний масив наукової та науково-педагогічної літератури, можна сказати, що «механізм» – це система засобів, методів й стимулів, яка визначає собою порядок якої-небудь діяльності.

У процесі розкриття мети статті слід також акцентувати увагу на категорії «механізм управління».

З огляду на це наведемо кілька конструктивних визначень категорії «механізм управління», що запропоновані вченими і дослідниками, в яких робиться акцент на особливості, склад, призначення та його роль в управлінській діяльності керівника ЗНЗ.

М. Круглов зазначає, що механізм управління – це сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів управління, що забезпечують узгодження інтересів учасників державного управління та громадського врядування, які взаємодіють як штучно створена система управлінських засобів, з допомогою якої здійснюється прийняття науково обгрунтованого управлінського рішення і досягається ефективна його реалізація [6].

За енциклопедичними даними феномен поняття «механізм управління» являє собою спосіб організації управління суспільним виробництвом з притаманними йому формами, методами, засобами, що відповідають кожній історичній епосі [3].

А. Малицький механізм управління визначає як принципи і задачі управління, методи, форми й інструменти управління, організаційну структуру управління підприємством та його персонал, інформацію та засоби її обробки [9].

Отже, феномен поняття «механізм управління» учені трактують по різному, а це значно утруднює формування наукових засад теорії механізму управління в сфері освіти, сприйняття та практичне застосування в процесі управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів.

Термінологічний аналіз наведених визначень та їх компонентний склад дає змогу зробити висновок про те, що механізм управління – це система, призначена для практичного здійснення управління й досягнення поставлених цілей, що має визначену структуру, методи,

важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням; сутність і структура категорії, як і види механізмів управління, суттєво відрізняються залежно від авторських інтерпретацій.

З огляду на окреслену тематику, розглянемо сутність інформаційного забезпечення організаційного механізму управління ЗНЗ. Організаційний механізм управління трактується як: організаційна структура управління, яка становить форму впорядкованості служб і підрозділів суб'єкта господарювання, що забезпечує відповідність їх взаємодії [1]; організація діяльності у вузькому розумінні цього слова [10]; організація практичного здійснення управління загальноосвітнім навчальним закладом, що включає об'єкт і суб'єкт управління та взаємовплив між ними; сукупність цілей, завдань, функцій, методів управління, структури та результатів функціонування; організація ефективної діяльності організаційної системи, що функціонує в умовах динамічних змін потреб суспільства та нестабільного зовнішнього середовища. При цьому статичну організаційного механізму управління діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів визначають суб'єкти та об'єкти управління, які утворюють організаційно-структурну основу механізму, а динаміку – комплекс інформаційно-комунікаційних зв'язків і взаємодій між ними.

До різновидів організаційних механізмів відносять: організаційно-структурні, організаційно-технічні, організаційно-економічні, організаційно-адміністративні; організаційний механізм управління інтелектуальною діяльністю, механізм управління організаційним розвитком системи, механізм управління організаційною системою, механізм управління активною системою, механізм самоорганізації управління діяльністю організації, механізм організаційного розвитку системи, механізм розвитку організаційної культури, механізм організаційного розвитку ліцею або колегіуму, організаційний механізм управління розвитком педагогічного персоналу, механізм організації розвитку навчального середовища, організаційний механізм управління діяльністю суб'єктів ліцею.

Необхідною умовою управління школою є її інформаційне забезпечення. Інформаційне забезпечення управління школою полягає у виборі і відповідній обробці даних, що характеризує стан її освітньої системи.

Основні функції інформаційного забезпечення в управлінні школою полягають у такому:

– задовольняти потреби учнів, учителів, адміністрації школи й інших структурних підрозділів у інформації, необхідній для забезпечення взаємодії між всіма учасниками навчально-виховного процесу;

– інформувати про стан освітнього процесу в школі, про забезпеченість засобами навчання, про рівень навчальних досягнень учнів, про професійну кваліфікацію вчителів;

– передавати учням, учителям, адміністрації школи дані і документи, які стосуються їх діяльності;

– систематично виявляти рівні розвитку інтелекту, емоційно-психічного і фізичного здоров'я, освітні потреби учнів;

– інформувати педагогічних працівників про залучення батьків у процес виховання і навчання своїх дітей, інформувати про труднощі, з якими стикаються батьки.

Вся інформація, що накопичується в школі, розділяється на зовнішню і внутрішню. Зовнішня – це директиви і нормативні документи системи міського управління (накази, розпорядження та ін.), навчальні плани і програми, суспільно-політична і науково-педагогічна інформація. Внутрішня інформація репрезентує стан і результати навчання, виховання і розвитку учнів; дані про керівників школи і вчителів, результати їхньої діяльності; про матеріально-технічну базу; про зовнішні зв'язки школи з іншими установами.

Вся інформація також поділяється за часом на оперативну і стратегічну (тематичну і шкільну). Оперативна інформація має на меті швидко виявляти відхилення в управлінні. Це ті дані, які потрібні керівнику школи для того, щоб оцінити роботу школи за день, тиждень, місяць, семестр. Стратегічна інформація – це дані про підсумки аналізу навчального року. Крім того, це комплексні програми розвитку школи, директивні документи Міністерства освіти і науки України, постанови уряду та інше. Оперативна і стратегічна інформація як у керуючій, так і в керованих підсистемах за своїм змістом є складовою частиною підсумкової інформації.

Основним інструментом створення системи інформаційного забезпечення управління школою є педагогічний моніторинг, що став основою для практичної реалізації ідеї диференціації в рамках школи. У зв'язку з необхідністю відстежувати ефективність диференційованого підходу одним з найважливіших аспектів виявився вибір системи збору інформації і забезпечення системи управління освітнім закладом (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл інформаційних потоків серед суб'єктів управління ЗНЗ

Створення комплексного банку управлінської інформації, модель якого являє собою матрицю, де номери рядків визначають види інформації за функціями управління (нормативно-правова, науково-методична, планово-прогностична, контрольна-аналітична інформація), а номери стовпців позначають види інформації за змістом управлінської діяльності, дозволяє реалізувати всі зазначені вимоги і тим самим значно підвищити ефективність управління школою.

Збір і збереження управлінської інформації відповідно до цієї моделі полегшує процес аналізу діяльності педагогічного колективу й адміністрації школи, тому що тут вже встановлені логічні (причинно-наслідкові) зв'язки.

Результат (рівень навченості і розвитку учнів) залежить від соціально-правового захисту дітей і якості освітнього процесу. А освітній процес, у свою чергу, залежить від ресурсів (від кадрів, їхньої кваліфікації і матеріально-фінансового забезпечення школи). І все це в кінцевому результаті визначає ефективність системи управління школою.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Інформаційний супровід організаційного механізму управлінської діяльності дозволяє вчасно і гнучко забезпечувати управління розвитком системи освіти в школі і цілеспрямовано підвищувати її якість. Особливо це стосується обліку, обробки та аналізу інформації всіма суб'єктами управління.

Список використаних джерел

1. *Амельницька О.* Механізми в системі управління виробничо-господарською діяльністю локальних електричних мереж / *О. Амельницька* // Інновації в державному управлінні та місцевому самоврядуванні : збірник наукових праць Донецького державного університету управління. – Серія «Державне управління». – Донецьк, 2007. – Т. VIII. – Вип. 88. – с. 11–18.
2. *Ващенко Л.* Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : [монографія] / Ващенко Л. – К. : Тираж, 2005. – 380 с.
3. *Бакуменко В.* Виявлення комплексу проблем державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції України, розробка пропозицій щодо вдосконалення системи державного управління цими процесами : науково-дослідна робота [Електронний ресурс] / В. Бакуменко, Д. Безносенко. – К. : НАДУ при Президентові України; Центр навчання і досліджень з європейської та євроатлантичної інтеграції України. – 41 с. – Режим доступу : <http://www.napa-eurostudies.org.ua/2-2.rtf>.
4. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / [за ред. Р. Дяківа]. – К. : Міжнародна економічна фундація, 2000. – 480 с.
5. *Калініна Л.* Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : [монографія] / Калініна Л. – К. : Айлант, 2005. – 275 с.
6. *Круглов М.* Стратегическое управление компанией : учебник [для вузов] / Круглов М. – М. : Русская деловая литература, 1998. – 360 с.
7. *Краткий экономический словарь* / [под ред. А. Азрилияна]. – М. : Институт новой экономики, 2001. – 1088 с.
8. *Кульман А.* Экономические механизмы / Кульман А. – М. : Прогресс ; Универс, 1993. – 192 с.
9. *Малицький А.* Організаційно-економічний механізм управління підприємством : сутність і структура / А. Малицький // Шоста всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив». – 2010. – с. 378.
10. *Паращенко Л.* Державне управління розвитком загальної середньої освіти в Україні : методології, стратегії, механізми : [монографія] / Л. Паращенко. – К. : Майстер книг, 2011. – 536 с.

References

1. Amelnytska O. Mekhanizmy v systemi upravlinnia vyrobnycho-hospodarskoiu diialnistiu lokalnykh elektrychnykh merezh / O. Amelnytska // Innovatsii v derzhavnomu upravlinni ta mistsevomu samovriaduvanni : zbirnyk naukovykh prats Donetskoho derzhavnogo universytetu upravlinnia. – Seriia «Derzhavne upravlinnia». – Donetsk, 2007. – T. VIII. – Vyp. 88. – S. 11–18.
2. Vashchenko L. Upravlinnia innovatsiinymy protsesamy v zahalnoi serednii osviti rehionu : [monohrafiia] / Vashchenko L. – K. : Tyrazh, 2005. – 380 s.
3. Bakumenko V. Vyiavlennia kompleksu problem derzhavnogo upravlinnia protsesamy yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehtatsii Ukrainy, rozrobka propozytsii shchodo vdoskonalennia systemy derzhavnogo upravlinnia tsymy protsesamy : naukovo-doslidna robota [Elektronnyi resurs] / V. Bakumenko, D. Beznosenko. – K. : NADU pry Prezydentovi Ukrainy; Tsentri navchannia i doslidzhen z yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi intehtatsii Ukrainy. – 41 s. – Rezhym dostupu : <http://www.napa-eurostudies.org.ua/2-2.rtf>.
4. Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera / [za red. R. Diakiva]. – K. : Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia, 2000. – 480 s.
5. Kalinina L. Systema informatsiinoho zabezpechennia upravlinnia zahalnoosvitnim navchalnym zakladom : [monohrafiia] / Kalinina L. – K. : Ailant, 2005. – 275 s.
6. Kruhlov M. Stratehicheskoe upravlenie kompaniei : uchebnik [dlia vuzov] / Kruhlov M. – M. : Russkaia delovaia literatura, 1998. – 360 s.
7. Kratkii ekonomicheskii slovar / [pod red. A. Azriliiana]. – M. : Institut novoi ekonomiki, 2001. – 1088 s.
8. Kulman A. Ekonomicheskie mekhanizmy / Kulman A. – M. : Prohress ; Univers, 1993. – 192 s.
9. Malyskyi A. Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy upravlinnia pidpriemstvom : sutnist i struktura / A. Malyskyi // Shosta vseukrainska naukovo-praktychna internet-konferentsiia «Suchasnist, nauka, chas. Vzaiemodiia ta vzaiemovplyv». – 2010. – S. 378.
10. Parashchenko L. Derzhavne upravlinnia rozvytkom zahalnoi serednoi osvity v Ukraini : metodolohii, stratehii, mekhanizmy : [monohrafiia] / L. Parashchenko. – K. : Maister knyha, 2011. – 536 s.

Оксана Владимировна Дубинина

кандидат педагогических наук, доцент

Отдел научно-организационной работы

ГБУЗ «Университет менеджмента образования» НАПН Украины

o_dybinina@ukr.net

Дубинина О. В.

ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО-ГО МЕХАНИЗМА ДЕЯЛЬНОСТЬЮ ОУЗ

Аннотация

В статье раскрыта проблема информационного обеспечения организационного механизма управления школой. по результатам исследования предложено создание комплексного банка управленческой информации с помощью информационно-коммуникационных технологий в целях обеспечения реализации всех управленческих функций и повышения эффективности управления ОУЗ.

Ключевые слова: *механизм, механизм управления, информационно-коммуникационные технологии, информационное обеспечение, оптимизация, банк информации.*

OksanaV.Dybinina

University Education Management NAPS Ukraine

O_dybinina@ukr.net

Dybinina OksanaV.

THE INFORMATIONAL SUPPORT OF THE ORGANIZATIONAL MECHANIZM IN SECONDARY SCHOOL ACTIVITY

Abstract

The article deals with the problem of information for organizational control mechanisms school, according to a study proposed the creation of an integrated bank management information using information and communication technologies in the implementation of all administrative functions and improve management of school.

Keywords: *the mechanism, control mechanism, ICT, information, optimization, bank information.*

УДК 378.47:80 (410)

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФІЛОЛОГІВ У БРИТАНСЬКИХ ВНЗ

Олександр Миколайович Канівець

Кандидат педагогічних наук

Кафедра романо-германських мов і перекладу

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

Анотація

У статті проаналізовано останні дослідження і публікації, що стосуються вищої освіти Великої Британії. Використано теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, контент-аналіз, узагальнення і систематизація положень науково-теоретичної літератури.

Виявлено особливості підготовки філологів у Великій Британії у світлі застосування сучасних освітніх технологій, розкрито особливості структури, форм і методів навчання при підготовці філологів. Основною педагогічною ідеєю, на якій ґрунтуються сучасні британські освітні технології, є концепція дидактичного прагматизму, що акцентує увагу на практичному досвіді та навчанні через діяльність.

Ключові слова: *професійна освіта філологів; освітні технології; підготовка філологів; проблемно-комунікативні ситуації; проектні технології.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. Вхідження України до європейської спільноти значно активізувало пошуки шляхів до підготовки фахівців, зокрема філологів, рівень підготовки яких відповідав би світовим стандартам. Цьому, насамперед, має слугувати застосування сучасних освітніх технологій при підготовці фахівців. Однією з розвинутих країн, що «диктує» тенденції у вищій освіті, в тому числі і в царині освітніх технологій, є Велика Британія. До педагогічного досвіду цієї країни ми і звернемося в даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки фахівців у Великій Британії вивчали: К.М. Двояшкіна (система підготовки фахівців для сільського господарства у Великій Британії) [2]; Н.М. Бідюк (розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії в університетах Великої Британії) [1],

Н.С. Журавська (сільськогосподарська освіта в зарубіжних країнах, в тому числі й у Великій Британії [3] та інші.

Зокрема, Н.М. Бідюк стверджує, що навчальні курси (програми) британських університетів, як правило, включають невелику кількість предметів [1, с. 84].

К.Н. Двояшкіна зауважує, що зміст британських навчальних програм постійно модернізується з метою забезпечення студентів найновішою інформацією Основними принципами відбору змісту є універсальність, фундаментальність, традиціоналізм і демократичність. Ці принципи є адекватними тим проблемам, що стоять сьогодні перед студентами (мається на увазі індивідуалізація навчання, організація навчання на діяльнісному підході, розвиваюче навчання тощо) [2, с. 105 – 157].

На думку Н.С. Журавської, суть проектного навчання у британських ВНЗ полягає в тому, що студенти у процесі роботи над навчальними проектами досягають реальні процеси, об'єкти, проживають конкретні ситуації; залучаються до проникнення углиб явищ, процесів, конструювання нових об'єктів тощо [3, с. 39].

Аналізуючи зарубіжну педагогічну літературу, ми звернули увагу на те, що значна увага приділяється саме освітнім технологіям, які є сукупністю ефективних і раціональних методів, засобів і форм, спрямованих на досягнення педагогічних цілей. Науковці класифікують освітні технології за цілями, психологічними механізмами засвоєння знань, організаційними формами, домінуючими методами, особливостями управління пізнавальною діяльністю студентів, використанням засобів навчання тощо [4-8].

Етимологія слова «технологія» означає «знання обробки матеріалу». Слово «технологія» прийшло до нас від греків («технос» – мистецтво, майстерність, «логос» – навчання). У технології знаходять висвітлення методи, застосовувані у процесі зміни вихідного продукту (наприклад, сировини) з метою надавання йому необхідного виду і якості. Слід підкреслити, що використовувані методи реалізуються у чітко встановленій послідовності.

Усі освітні технології поділяються на ті, які передбачають пряму взаємодію з реальними об'єктами дійсності (щодо викладання іноземних мов, то це безпосереднє спілкування з носіями мови), та ті, що не передбачають прямої взаємодії з реальними об'єктами дійсності [8].

Основними є практичні методи навчання, які розділяються на реальні та імітаційні. Останні є досить ефективними при підготовці майбутніх філологів.

В організаційних формах і методах навчання фіксуються ніби два протилежні шляхи – від реальної життєвої ситуації до ВНЗ і навпаки. У першому випадку в аудиторних умовах у дидактично перетвореній формі відтворюються комунікативні ситуації шляхом проектування, імітаційного моделювання, рольових ігор тощо [7].

Слід зазначити, що **проблема** застосування сучасних освітніх технологій при підготовці філологів у британських ВНЗ не стала предметом спеціального наукового дослідження, хоч її актуальність зростає у зв'язку з об'єктивними обставинами.

Таким чином, **мета** дослідження полягає у виявленні особливостей підготовки філологів у Великій Британії у світлі застосування сучасних освітніх технологій та визначенні шляхів використання прогресивних ідей британського педагогічного досвіду в системі вищої освіти України.

Методи: аналіз, порівняння, контент-аналіз.

Відповідно до мети, **задачею** дослідження є розкрити особливості структури, форм і методів навчання у процесі підготовки філологів у Великій Британії. **Об'єктом** дослідження є один з провідних навчальних закладів цієї країни – Школа слов'янських і східноєвропейських наук Лондонського університету.

Виклад основного матеріалу. Дидактичні концепції сучасної вищої професійної освіти Великої Британії, на яких ґрунтуються сучасні освітні технології, характеризуються плюралізмом з домінуванням протягом ХХ ст. концепції дидактичного прагматизму, в основі якого лежать ідеї Дж. Дьюї. Дидактичний прагматизм концентрує увагу на студентові, практичному досвіді та навчанні через діяльність [2].

Об'єктом дослідження, як вже зазначалося вище, ми вибрали Лондонський університет – провідний навчальний заклад Великої Британії, до складу якого входить Школа слов'янських і східноєвропейських наук, де зокрема вивчаються слов'янські мови і культура. Лондонський університет налічує у своєму складі 19 коледжів та ряд дрібних спеціалізованих інститутів і є одним з найбільших університетів Європи. Підготовка в Школі слов'янських і східноєвропейських наук здійснюється на чотирьох рівнях:

- 1 рівень – підготовка до вступу (програми з вивчення англійської мови, що не ведуть до присудження ступеня);
- 2 рівень – підготовка бакалаврів мистецтва;
- 3 рівень – післядипломна підготовка (підготовка магістрів мистецтва та вузькоспеціалізованих фахівців за спеціальними практично орієнтованими програмами);

- 4 рівень – підготовка докторів філософії.

Студентам на вибір пропонується ціла низка навчальних програм. Наприклад, в залежності від кількості обраних курсів, на рівні бакалаврату пропонуються такі навчальні програми:

- бакалавр мистецтв з відзнакою (з поглибленим вивченням кількох іноземних мов);
- бакалавр мистецтв вищого ступеня;
- бакалавр мистецтв нижчого ступеня;
- комбіновані програми підготовки бакалаврів мистецтв з відзнакою [8].

На післядипломному рівні є дві основні форми навчання: стаціонарна і дослідницька, що передбачає самостійний науковий пошук під керівництвом наукового керівника. Стаціонарна, в свою чергу, має дві програми, що ведуть до ступеня магістра мистецтв та магістра-дослідника.

У Великій Британії, на відміну від України, немає дипломів та сертифікатів державного зразка. На післядипломному рівні ступені присуджують або університети, або спеціалізовані установи.

Щодо основних методів і форм, що використовуються при підготовці бакалаврів у Великій Британії, в тому числі й у Школі слов'янських і східноєвропейських наук, то їх умовно поділяють на навчання у великих і малих групах.

Навчання у великих групах здебільшого проводиться у формі лекцій. Розрізняють такі види лекцій: лекція з використанням дошки та без використання дошки; лекція-монолог і лекція-діалог зі стимуляцією активності студентів; лекція з використанням новітніх інформаційних технологій; проблемна лекція з попереднім ознайомленням за лекційними нотатками тощо. Крім того, навчання у великих групах може організовуватися у формі конференцій, симпозіумів, навчальних екскурсій тощо [5].

Британські педагоги звернули увагу на доцільність контрольних вправ на лекціях. На думку дослідників, контрольні вправи призначені для перевірки рівня сформованості тих чи інших професійних навичок і умінь, вони найчастіше спрямовані на уміння проектувати (розробляти плани, програми тощо) [7].

Навчання у малих групах здебільшого проводиться у формі тьюторіалів. Виділяють такі тьюторіали:

- індивідуальний – викладач займається лише з одним студентом;
- груповий – викладач займається з групою студентів. У ВНЗ Великої Британії групи нараховують від семи до дванадцяти студентів.

Як індивідуальний, так і груповий тьюторіал може бути теоретичним або практичним. У звітних документах теоретичний груповий тьюторіал іноді називається «семінаром» [8].

Усі вищеперераховані види тьюторіалів здебільшого викладаються з урахуванням принципу проблемності. Під проблемними ми розуміємо такі тьюторіали, в основі яких лежить метод проблемної комунікативної ситуації.

На думку Д.С. Елестейра, є такі форми проблемно-комунікативних ситуацій:

- пасивні проблемно-комунікативні ситуації – метод здебільшого використовують лектори під час проведення проблемних лекцій. Викладач ставить проблемно-комунікативні задачі або порушує проблеми і сам їх пояснює. Активність студентів є мінімальною;

- активні проблемно-комунікативні ситуації пов'язуються з реальним життям і, як правило, супроводжуються уточнюючими питаннями. Студенти на базі своїх знань працюють у групах під контролем викладача. Активність студентів є максимально високою [4].

У вищій освіті Великої Британії, стверджує Н.С. Журавська, широко застосовується метод аналізу професійних ситуацій [3]. На нашу думку, метод аналізу професійних ситуацій повністю тотожний методу аналізу проблемно-комунікативних ситуацій, описаному Д.С. Елестейром.

Як до проблемних лекцій, так і до проблемних тьюторіалів студенти повинні готуватися. На думку британських педагогів, особливе місце під час проведення проблемних тьюторіалів з аналізом професійних ситуацій повинна займати дискусія. Саме дискусія значно активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів, викликає інтерес, сприяє виробленню навичок і умінь аргументувати власну думку, слухати один одного, виступати в ролі критиків тощо [4, 5].

Самостійна робота студентів носить проектний характер і включає: лекційні нотатки, самостійну теоретичну підготовку, самостійне виконання практичних завдань, самостійну підготовку з допомогою комп'ютерних засобів навчання тощо. Проектні технології навчання деякі дослідники ототожнюють із самостійною роботою студентів. Проектні технології діляться на теоретичні та практичні. Позитивним є те, що студенти в процесі самостійного виконання проектів мають змогу наглядно бачити і оцінювати результати своєї діяльності [2].

Для кращої ефективності проектні технології повинні організуватися таким чином. Студенти діляться на команди по 4-7 чоловік однокурсників або ж студентів різних вікових груп. Виконання проекту

може зайняти кілька днів, тижнів або навіть місяців. Найбільш поширеними є такі варіанти проектного навчання:

- формується одна команда, кожен член команди отримує теоретичне або практичне завдання з методичними вказівками. Члени команди допомагають один одному і, що дуже важливо, оцінюють роботу один одного. Через визначені періоди викладач оцінює роботу кожного студента. Після завершення виконання проекту проводиться індивідуальне усне опитування, тестування або виконання практичних вправ.

- формується кілька команд, що конкурують між собою. Команди отримують однакові теоретичні або практичні завдання з методичними вказівками. Після завершення виконання проекту проводиться змагання між командами. Перемагає та команда, яка набрала більшу кількість балів.

- різновидом методології формування команд є технологія, що носить назву «зустріч експертів». Декілька команд конкурують між собою. Члени різних команд отримують однакові теоретичні або практичні завдання з методичними вказівками. У процесі виконання проекту студенти-експерти з різних команд зустрічаються і обмінюються здобутою інформацією. В своїх командах студенти-експерти звітують. Загальна робота команди оцінюється на підставі виступу кожного студента-експерта [8].

Британський педагог с. Кларк (С. Н. Clark) переконаний, що фахівці з вищою освітою повинні вміти працювати в команді. Саме в рамках проектно організованих технологій навчання, що за своєю суттю є формою роботи в команді, майбутні філологи можуть розвинути свій творчий потенціал. Ядром таких технологій є робота над творчим проектом (Project-Oriented Work). Проекти поєднують різні види діяльності, спрямовані на досягнення поставлених педагогічних цілей [7].

Згідно з нашими дослідженнями, прикладом творчого проекту, що використовується при підготовці філологів у Школі слов'янських і східноєвропейських наук, може бути, наприклад, театральна постановка твору того чи іншого відомого автора.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі.

- У Сполученому Королівстві сформована багаторівнева оригінальна структура професійної підготовки філологів, у якій можна виділити переддипломний (бакалаврат) та післядипломний компонент.

- Численність різноманітних програм говорить про гнучкість британської вищої освіти.

- При підготовці філологів надається перевага практичним тьюторіалам, що за формою є навчанням у малих групах.

• Самостійна робота студентів носить довготривалий проектний характер, для чого, як правило, формуються команди, що змагаються між собою. Прикладом творчого проекту при підготовці філологів може бути театральна постановка твору.

Щодо можливих шляхів використання прогресивних ідей британського педагогічного досвіду, то, на нашу думку, заслуговують на увагу проектні технології. В подальшому було б доцільно досліджувати різноманітні методи самостійної роботи студентів, а також післядипломний компонент британської вищої освіти, що відповідає вітчизняному освітньо-кваліфікаційному рівню «Магістр».

Список використаних джерел

1. *Бідюк Н. М.* Розвиток змісту та форм організації підготовки бакалаврів в університетах Великої Британії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 [Електронний ресурс] / Н. М. Бідюк. – Тернопіль, 2000. – 21 с.
2. *Двояшкіна К. Н.* Подготовка специалистов для сельского хозяйства в английском колледже: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / К. Н. Двояшкіна. – М., 2004. – 235 с.
3. *Журавська Н. с.* Методологія проектування інтерактивних курсів на основі європейського досвіду : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Ніна Станіславівна Журавська. – К. : Вид. центр. НАУ, 2010. – 143 с.
4. *Alastair J. S.* Making sense of problem-based learning / J. S. Alastair. – EAEEVE, Education Symposium, 1997. – P. 11-24.
5. *Bligh D. A.* What's the Use of Lectures? / D. A. Bligh. – San Fransisco, 2000. – 264 p.
6. *Bushby P. A.* The Impact on Education / P. A. Bushby, B. C. Ward // Journal of Pedagogical Education. – 2003. – № 10 (1). – P. 19-22.
7. *Clark C. H.* The Physiology of Learning / C. H. Clark // Journal of Pedagogical Education. – 2009. – № 26 (115). – P. 1529-1532.
8. *Glynn L.* Helping each other to learn – a process evaluation of Peer Assisted Learning / L. Glynn, A. MacFarlane, M. Kelly, P. Cantillon. – Higher Education, 2014. – 618 p.

References

1. Biduk N. M. Rozvitok zmistu ta form organizatsiyn pidgotovki bakalavriy v univetsitetakh Velikoyi Btitanii (The development of the content and forms of organization in Universities of Great Britain) – Ternopol, 2000. – 21 p. [in Ukrainian]
2. Dvoyashkina K. N. Podgotovka spetsialistov dlia selskogo khoziaystva v angliyskom koledzhe (The training specialists for agrarian economy at English college) – M., 2004. – 235 c. [in Russian]
3. Zhuravska N. c. Metodologia proektuvania interaktivnikh kursiv na osnovi evropeyskogo dosvidu (The methodology of design of interactive courses at the basis of European experience. – K. : Vid.Tcentr. NAU, 2010. – 143 p. [in Ukrainian]
4. Alastair J. S. Making sense of problem-based learning / J. S. Alastair. – EAEVE, Education Symposium, 1997. – P. 11-24. [in English]
5. Bligh D. A. What's the Use of Lectures? / D. A. Bligh. – San Fransisko, 2000. – 264 p. [in English]
6. Bushby P. A. The Impact on Education / P. A. Bushby, B. C. Ward // Journal of Pedagogical Education. – 2003. – № 10 (1). – p. 19-22. [in English]
7. Clark C. H. The Physiology of Learning / C. H. Clark // Journal of Pedagogical Education. – 2009. – № 26 (115). – p. 1529-1532. [in English]
8. Glynn L. Helping each other to learn – a process evaluation of Peer Assisted Learning / L. Glynn, A. MacFarlane, M. Kelly, P. Cantillon. – Higher Education, 2014. – 618 p. [in English]

Александр Николаевич Канивец

кандидат педагогических наук

Кафедра романо-германських мов и перевода

Национальный университет биоресурсов

и природоиспользования Украины

ale-ero@yandex.ru

Канивец А.Н.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ПОДГОТОВКЕ ФИЛОЛОГОВ В БРИТАНСКИХ ВУЗах

Аннотация

В статье проанализированы последние исследования и публикации, касающиеся высшего образования Великобритании. Используются теоретические методы исследования: анализ, сравнение, контент-анализ, систематизация положений научно-теоретической литературы

Выявлены особенности подготовки филологов в Великобритании в свете применения современных образовательных технологий, раскрыты особенности структуры, форм и методов обучения при подготовке филологов. Основной педагогической идеей, на которой основываются современные британские образовательные технологии, является концепция дидактического прагматизма, которая акцентирует внимание на практическом опыте и обучении через деятельность.

Ключевые слова: профессиональное образование, образовательные технологии; подготовка филологов; проблемно-коммуникативные ситуации; проектные технологии.

Alexandr Kanivets

PhD

National University of Life

and Environmental Sciences of Ukraine

ale-ero@yandex.ru

Kanivets A.

THE USE OF THE MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGIES WHILE TRAINING PHILOLOGISTS AT BRITISH UNIVERSITIES

Abstract

The purpose of the article is to identify the peculiarities of philologists training in the UK in the light of the use of modern educational tech-

nologies and determining ways to implement progressive ideas of the British educational experience into higher education of Ukraine.

The analyzes of recent articles and publications concerning higher British education revealed that the main idea on which modern educational technologies are based is the concept of didactic pragmatism that focuses on practical experience and learning through activities.

At the University of London Bachelor philologist training is conducted at four levels: the first level includes training programs for entry the University (eg, language courses), second level has the programs leading to Bachelor of Arts, the third level – Master programs, on the fourth – PhD programs. At each of these levels, in turn, there are a number of training programs that differ in content and direction.

Taking into consideration the multi-level structure of training they distinguish pre-diploma (Bachelor) and postgraduate components (Master). The number of different programs shows flexibility of British higher education.

There are trainings in large and small groups. The most common form of training in large groups is a lesson and in small groups – tutorial. They distinguish an individual and a group tutorial, as well as a theoretical and a practical tutorial. Both lectures and tutorials can be problematic, it's necessary to be prepared in advance in order to visit them. The main method of problematic lessons and tutorials is so-called a problem communicative situation. There are passive communicative situations (mostly used by lecturers during lectures) and active communicative situations.

Independent work of students includes lecture notes, independent theoretical training, self practical tasks, independent training with using computers etc. The students' independent work resembles project technologies that are divided into theoretical and practical and have a long-term nature. Usually, for the realization of project technologies they form teams to compete among themselves. The theatrical performance of a famous novel can be an example of a creative project technology.

Key words: *professional education; educational technologies; training of teachers; problem-communicative situation; design technology.*

УДК 378.011.3-057.175:620.2

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ТОВАРОЗНАВСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВНЗ

Клімова Алла Миколаївна

кандидат педагогічних наук

кафедра професійної освіти

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Анотація

У статті зосереджено увагу на особливостях професійної освіти майбутніх викладачів товарознавства в умовах сучасної системи освіти та визначено основні шляхи підвищення ефективності їх навчання. Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності поняття «професійна освіта та підготовка викладачів товарознавства» та визначенні її змісту в умовах сучасного освітнього середовища ВНЗ. Методи: аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; синтез, класифікація, педагогічне спостереження, опитування, тестування, вивчення результатів навчальної діяльності студентів.

Проаналізовано теоретико-методологічні засади професійної освіти майбутніх викладачів та основні напрями впровадження нових педагогічних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх викладачів товарознавчих дисциплін. Обґрунтовано значення інтерактивних методів навчання при підготовці майбутніх викладачів, розкрито сутність інтерактивного навчання, визначено найбільш ефективні інтерактивні методи навчання при підготовці майбутніх викладачів товарознавства.

Ключові слова: професійна освіта; інноваційні технології; майбутній викладач; професійна підготовка; товарознавство.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. Проблема підвищення рівня професійної компетентності майбутніх викладачів, які здатні вільно і активно мислити, моделювати освітньо-виховний процес, самостійно генерувати і втілювати нові ідеї і технології навчання і виховання, є актуальною в сучасних соціально-економічних умовах. По-перше, професійно компетентний викладач

здійснює позитивний вплив на формування творчих здібностей студентів в процесі навчально-виховної роботи; по-друге, досягає кращих результатів в своїй професійній діяльності; по-третє, вміє реалізовувати власні професійні можливості.

Державі потрібні педагогічні працівники, які своїми професійними й людськими якостями відповідають високим вимогам, що їх ставить сьогодні до системи виховання й освіти суспільство. Специфіка навчання майбутніх викладачів потребує об'єднання вмінь, навичок трудової діяльності з формуванням досить високого рівня освіченості студентів, здатності розуміти художні цінності, вихованням смаку та естетичних почуттів. Їхнє професійне становлення має бути спрямоване на підготовку підростаючого покоління до життя та співпраці в нових соціальних та економічних умовах. Відповідно, високий рівень вимог суспільства і розвитку педагогічної науки в нашій державі зумовлює необхідність вдосконалювати професійну підготовку вчителів [4, с. 50], в т. ч. і викладачів товарознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури стосовно професійної підготовки викладачів у вищих навчальних закладах свідчить про те, що останнім часом значно зросла зацікавленість вітчизняних науковців до проблеми модернізації мети і змісту підготовки майбутніх викладачів (К. Авраменко, Н. Бібік, І. Бех, Н. Волкова, І. Доброскок, О. Дубасенюк, М. Євтух, М. Курача, М. Чобітько та ін.), методики запровадження нових педагогічних технологій (Н. Каталімова, О. Комар, О. Пехота, О. Пометун, В. Радул, С. Сисоєва, С. Шевчук та ін.).

Зріс інтерес вітчизняних науковців (М. Анісімов, І. Богданова, Ю. Будас, С. Дичковський, І. Коновальчук, І. Прокопенко та ін.) щодо підготовки майбутніх викладачів до технологізації навчально-виховного процесу в середній та вищій школі.

Важливим джерелом оновлення професійної підготовки майбутніх викладачів є праці (В. Бондар, М. Бубнова, С. Деркач, Г. Селевко, П. Сікорський, С. Скворцова, Л. Хоружа та ін.), в яких науковці досліджують загальнопедагогічні та методичні аспекти вдосконалення професійної підготовки фахівців.

Публікації дослідників яскраво ілюструють, що підготовка викладачів у першу чергу повинна відповідати вимогам суспільства, адже це ланка, від якої залежить рівень освіченості і вихованості майбутнього покоління фахівців. Вона має свою специфіку і ґрунтується на основних дидактичних закономірностях побудови процесу фахової підготовки у вищих навчальних закладах.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності поняття «професійна освіта та підготовка викладачів товарознавства» та визначенні її змісту в умовах сучасного освітнього середовища ВНЗ.

Методи: аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; синтез, класифікація, педагогічне спостереження, опитування, тестування, вивчення результатів навчальної діяльності студентів.

Для того, щоб визначити зміст професійної освіти майбутніх викладачів товарознавства у ВНЗ, вважаємо за доцільне розпочати науковий пошук з аналізу поняття «професійна підготовка» та визначення змісту даної підготовки.

Проаналізувавши наукові джерела, ми переконливо можемо стверджувати, що поняття професійної підготовки вживається в декількох значеннях і часом ототожнюється з професійною готовністю. Перегляд словникових тлумачень дозволяє відзначити, що термін «підготовка» розглядається як дія за значенням підготовки, запас знань, навичок, досвід набутий у процесі навчання чи практичної діяльності [2, с. 952], тобто збагачує поняття «готовність», відзначаючи те, що підготовка до професії є формуванням готовності до неї, а система установок на працю, стійка орієнтація на виконання трудових завдань, загальна готовність до праці є психологічним результатом професійної підготовки.

М. Бубнова вказує, що досить часто професійну підготовку розглядають як результат навчання, проте зауважує, що, з іншого боку, її можна розглядати як процес повідомлення студентам відповідних знань та формування в них умінь і навичок. У своєму дослідженні вона пропонує під «професійною підготовкою» розуміти сукупність уже отриманих людиною спеціальних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, власного досвіду роботи та усвідомлених норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії, або процес їх формування [1, с. 18]. Також науковець акцентує увагу на тому, що під поняттям «професійна підготовка майбутнього вчителя» в педагогіці й методиці розуміють єдність змісту, структури, цілей навчання й виховання студентів, способів реалізації набутих знань, навичок і вмінь у роботі з учнями. Дослідниця зауважує, що професійна підготовка має подвійне значення і повинна розглядатися як процес (навчання) та як результат (готовність), визначається сукупністю вимог, які висуваються до певного фахівця [1, с. 19].

Н. Волкова зазначає, що професійна підготовка – це володіння системою професійних знань, яку утворюють:

– загальнокультурні знання (знання про людину, її становлення, розвиток у реальній соціокультурній дійсності; спеціальні знання з культурології, соціології, етики, естетики, економіки, права);

– психологічні знання (знання загальних характеристик особистості: спрямованості, характеру, темпераменту, здібностей та ін.); особливостей перебігу психологічних процесів (мислення, пам'яті, уяви та ін.); методів психологічного дослідження закономірностей навчання і виховання; особливостей засвоєння навчального матеріалу відповідно до індивідуальних та вікових характеристик; уміння застосовувати набуті знання в педагогічній діяльності;

– педагогічні знання (знання основних теорій формування і розвитку особистості, принципів педагогіки і психології, конструювання навчально-виховного процесу; знання розвитку педагогічної і психологічної науки, професійної підготовки, позитивних та негативних сторін своєї професійної діяльності та ін.);

– знання з методики викладання предметів, методики виховної роботи, дидактики, знання педагогічної техніки [3, с. 477].

Серед найважливіших характеристик, що мають формуватися у студентів вищих навчальних закладів у процесі їх професійної підготовки, Н. Ігнатенко відзначає: раціоналізм і прагматизм; високий рівень професіоналізму; активність, діловитість, мобільність; почуття відповідальності, вміння працювати; вміння швидко орієнтуватися у ситуації, приймати рішення; повагу до праці, потребу підвищувати рівень знань; наявність культури, ділової етики і вміння спілкуватись [5, с.10].

Отже, всебічний аналіз авторських тлумачень професійної підготовки дозволив виділити основні позиції, що визначають сутність означеного поняття, а саме: це система змістовних і організаційних заходів; професійна підготовка викладача не може бути обмежена лише формуванням знань, умінь, навичок, а й повинна бути зорієнтована на особистий розвиток студента; її мета і кінцевий результат – формування готовності до виконання майбутньої професійно-педагогічної діяльності. Під «професійною освітою майбутніх викладачів товарознавства» будемо розуміти організований процес професійного розвитку, який забезпечує здатність особистості здійснювати професійну діяльність, використовуючи цілісний комплекс знань, умінь і навичок, психологічних особливостей, результатом якого є сформована готовність до виконання професійних завдань.

З урахуванням специфіки підготовки товарознавців та принципів Болонського і Копенгагенського процесу, життя ставить перед вищою освітою цілий ряд абсолютно нових вимог у підготовці педагогів, в

тому числі і викладачів товарознавства, які базуються на нових освітніх технологіях, технологіях комунікації і взаємодії учасників навчального процесу для розвитку їх професійних і суспільних якостей [8, с. 32].

Мета професійної освіти майбутніх викладачів товарознавчих дисциплін визначається нормативними документами, та одним із принципів педагогіки – зв'язком навчання з практикою. У нашому випадку слід враховувати важливість праці майбутніх викладачів товарознавчих дисциплін та їх здатність навчити студентів-товарознавців працювати безпосередньо з товарами-зразками, вивчаючи їх споживчі властивості, визначати основні фактори, що впливають на якість товарів, вільно орієнтуватися в сучасному асортименті товарів тощо.

Мета навчання визначає зміст освіти, тобто систему знань, умінь та навичок, якими повинен оволодіти студент у процесі навчання у вищому навчальному закладі, та сформованість поглядів, світогляду, переконань, особистісних якостей і певного рівня розвитку пізнавальних можливостей студентів.

Зміст освіти повинен бути системним і охоплювати основні структурні елементи: досвід пізнавальної діяльності, який зафіксований у формі її результатів (знань); досвід здійснення відомих способів діяльності (вміння діяти за зразком); досвід творчої діяльності (вміння приймати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях); досвід здійснення емоційних відношень (особистісні орієнтації).

На сучасному етапі особлива увага приділяється пошуку шляхів і засобів, які б стимулювали творчий потенціал особистості спеціаліста для вирішення поставлених завдань у сфері його професійної діяльності. Багатогранність педагогічних ситуацій, на думку З. Ікуліної, вимагає від студента переосмислення теоретичних знань, вміння знаходити якомога ефективніші засоби вирішення психолого-педагогічних задач [6, с. 116].

Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності, зазначає Н. Каталімова, передбачає включення педагога в процес створення, освоєння та використання педагогічних нововведень в практиці навчання і виховання [7, с. 15].

Не дивлячись на потреби у фахівцях-товарознавцях, підприємства з виробництва та реалізації товарів народного споживання висувають високі вимоги до рівня підготовки випускників. Головними критеріями випускника є його компетентність і мобільність.

Рівень засвоєння навчальних дисциплін, особливо товарознавчих, визначається процесом пізнання, ефективність якого залежить від пізнавальної активності студентів.

В даний час система освіти еволюціонує в бік гнучкості і варіативності форм навчання. Сучасна ситуація в освіті формується на підставі максимального використання інноваційних технологій.

Зміст товарознавчих дисциплін має значні потенційні можливості широкого, системного та систематичного використання інноваційних технологій навчання. В рамках викладання товарознавчих дисциплін, на нашу думку, необхідно застосовувати активні методи навчання (кейс-метод, проблемні лекції, ділові ігри, конференції тощо), які пропонують самостійне оволодіння студентами знань у процесі активної пізнавальної діяльності і безперервний контроль засвоєння навчального матеріалу.

Освітню технологію ситуаційного навчання, поширену на Заході під назвою «кейс-метод», вважають початком подолання кризи в сучасній освіті. Під «кейсом» розуміється письмовий опис моделей реальної конкретної ситуації та дидактичний пакет завдань, необхідний студентам в процесі розв'язання змодельованої професійної проблеми. Учасники тренінгу за цим методом повинні вивчити певний випадок для того, щоб визначити можливі рішення, вибрати та реалізувати кращі з них [9, с. 19].

Кейс-метод є найбільш перспективним при засвоєнні товарознавства і підвищення професіоналізації студентів-товарознавців, оскільки розвиває у них навички аналізувати запропоновані реальні ситуації та обирати оптимальні рішення. Актуальність використання даного методу у навчальному процесі обумовлена сучасними тенденціями розвитку виробництва і промисловості, а саме – ринку консультативних послуг.

Засвоєння навчального матеріалу товарознавчих дисциплін підвищують лекції, які побудовані за активними методами, а саме проблемні лекції. Постановка проблеми, яку необхідно вирішити в процесі викладення матеріалу, спонукає замислюватися над її розв'язанням, оскільки немає однотипного рішення. Проблемна ситуація відрізняється від звичайної (традиційної навчальної) тим, що традиційна має відоме студентам рішення (або варіанти рішень). При вирішенні проблемної ситуації необхідно висунути ряд гіпотез її вирішення і шляхом аналізу кожної обрати оптимальний варіант вирішення стосовно конкретної ситуації [9, с. 31].

Окрім проблемних ситуацій, існує така категорія проблемного навчання, як проблемне запитання, особливістю якого є відсутність у студентів можливості дати на нього однозначну пряму відповідь. Проблемне запитання містить сховане протиріччя і дає можливість студен-

там дати нетипову, неоднозначну відповідь, оскільки в їх попередньому досвіді немає готової схеми вирішення даної проблеми. Проблемне запитання повинне містити пізнавальні утруднення і викликати інтерес студентів. Правильно сформульоване проблемне запитання повинне сприяти появі у студентів додаткових запитань, при цьому мислення студентів являє собою процес суб'єктивного відкриття невідомого: від досягнутого рівня знань до наступного, який приводить до логічного розв'язання ним сформульованої проблеми [9, с. 32].

Товарознавство як наука ґрунтується на поняттєвому апараті, на використанні великої кількості різних нормативно-технічних документів, правил, інструкцій, методик, рекомендацій, вивчає багато технологічних процесів, які формують якість продукції. Товарознавчі дисципліни містять дуже великий обсяг образної інформації, яку з максимальною ефективністю можна представляти та швидко оновлювати з допомогою комп'ютерних технологій. Ефективність сприйняття образної товарознавчої інформації полягає в тому, що образна інформація має сильніший емоційний вплив на студентів, легше і повніше засвоюється, довше утримується в пам'яті, дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки процесів, що відбуваються при виробництві, зберіганні та експлуатації товарів, сприяє розвитку мислення як відображення відносин і закономірних зв'язків між предметами і явищами.

Проте поряд з новими технологічними можливостями не варто забувати і про традиційні способи передачі інформації, такі як дидактичні матеріали, які є важливим різновидом візуально-вербальних засобів, що застосовуються самостійно або спільно з іншими дидактичними пізнавальними ресурсами. Дидактичні матеріали для товарознавчих дисциплін мають свою специфіку. У їхньому переліку велику питому вагу займають нормативні документи, що забезпечують правове регулювання торговельної, у тому числі і товарознавчої діяльності. Методика роботи з цими документами полягає в організації самостійної роботи студентів з нормативними документами та вирішенні ситуаційних завдань, що вимагають застосування норм законів, стандартів або інших нормативних документів. Значно полегшує роботу з нормативними документами база ДСТУ, ГОСТів та інших документів в електронному вигляді.

При вивченні товарознавства можливе застосування відеофільмів із записом тексту лекції, діалогових консультацій викладача, електронних підручників, посібників, завдань ситуаційного характеру на електронних носіях, комп'ютерного навчального моделювання технологічних процесів, контролю знань, умінь та ін.

Таким чином, серед методів, що застосовуються у процесі підготовки майбутніх викладачів товарознавчих дисциплін, можна виділити: традиційні – вербальні, практично-демонстраційні, самостійна робота; нетрадиційні – імітаційні, інтерактивні, особистісно орієнтовані тощо.

Для ефективного застосування інтерактивних методів навчання необхідно дотримуватися педагогічних умов, а саме: створення стимулюючого, діалогічного простору при організації навчального процесу; психолого-педагогічне забезпечення спілкування на різних рівнях («студент-студент», «викладач-студент» тощо); забезпечення зворотного зв'язку в навчальному процесі; формування готовності викладачів до організації навчання з застосуванням інтерактивних форм та методів.

Зміст дисциплін товарознавчого циклу ставить перед викладачами ряд серйозних завдань: оволодіння новими технологіями, необхідність вивчення впливу способів подання інформації на процес засвоєння матеріалу, необхідність розробки ігрових елементів процесу навчання, оволодіння методом графічного подання інформації та поєднання його з друкованим матеріалом, розробка контрольних завдань, консультацій з урахуванням можливих труднощів студентів при вивченні матеріалу і, головне, розуміння викладачем, що інформаційні технології принципово змінюють процес підготовки фахівців, надають нового характеру освіченості, що їх застосування в процесі підготовки майбутніх фахівців є обов'язковим для сучасного вищого навчального закладу.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Потреба у висококваліфікованих викладачах товарознавчих дисциплін зумовлює необхідність удосконалення їх професійної підготовки в умовах навчання у ВНЗ, що в свою чергу забезпечить якісну підготовку майбутніх товарознавців і сприятиме їх професійному росту та конкурентоспроможності на ринку праці.

Перспективними напрямками подальших досліджень у питанні професійної підготовки майбутніх викладачів товарознавства можуть стати тенденції розвитку педагогіки вищої школи, ефективності формування навичок самостійної роботи, розвитку інтересу і мотивації до навчання у студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Бубнова М. Ю. Готовність майбутніх учителів математики до професійної діяльності // Дидактика математики: проблеми і дослідження: Міжнар. зб. наук. робіт / М. Ю. Бубнова. – Донецьк : вид-во ДонНУ, 2010. – Вип. 33. – С. 17 – 20.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
3. Волкова Н. П. Педагогіка. Навч. посіб. 2-ге вид., доп. / Н. П. Волкова. – К.: Видавництво «Академвидав», 2007. – 615 с.
4. Деркач С. Особливості та сутність професійної підготовки вчителя / Світлана Деркач // Вісник Інституту розвитку дитини : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 10. – С. 50 – 54.
5. Ігнатенко Н. Новій школі – учитель нового типу / Н. Ігнатенко // Рідна школа. – 2002. – № 7 – С. 10 – 11.
6. Ікуліна З. До питання про формування інтелектуальної готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти / Зінаїда Ікуліна // Вісник Інституту розвитку дитини. – Київ, 2010. – Вип. 12. – С. 115 – 121.
7. Каталімова Н. Б. Инновационная направленность педагогической деятельности в дошкольном образовании / Н. Б. Каталімова // Наукові записки. Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2011. – № 4. – С. 13 – 17.
8. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти : монографія / О. А. Комар. – Умань: РВЦ «Софія», 2008. – 332 с.
9. Шевчук С. С. Інноваційні підходи до навчання професії : метод. посіб. / С. С. Шевчук. – Донецьк: ІПО ІПП УМО АПН України. – 2009. – 117 с.

References:

1. Bubnova M. Iu. Hotovnist maibutnix uchyteliv matematyky do profesiinoi diialnosti (*The readiness of the future teachers of mathematics to professional activity*), Dydaktyka matematyky: problemy i doslidzhennia, 2010, Vol. 33, pp. 17–20. [in Ukrainian]
2. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (*The great dictionary of the modern Ukrainian language*), Irpin , 2004, 1440 p. [in Ukrainian]
3. Volkova N. P. Pedahohika (*Pedagogy*), 2007, 615 p. [in Ukrainian]
4. Derkach S. Osoblyvosti ta sutnist profesiinoi pidhotovky vchytelia (*Characteristics and essence of the professional training of teacher*), Visnyk Instytutu rozvytku dytyny, 2010, Vol, 10, pp. 50–54. [in Ukrainian]
5. Ihnatenko N. Novii shkoli – uchytel novoho typu (*New school-teacher of a new type*), Ridna shkola, 2002, № 7, pp. 10–11. [in Ukrainian]

6. Ikulina Z. Do pytannia pro formuvannia intelektualnoi hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity (*To the question of the formation of the intellectual readiness of future specialists of preschool education*), Visnyk Instytutu rozvytku dytyny, Kyiv, 2010, Vol. 12, pp.115–121. [in Ukrainian]
7. Katalymova N.B. Ynnovatsyonnaia napravlennost pedahohycheskoi deiatelnosti v doshkolnom obrazovanny (*The innovative orientation of pedagogical activities in preschool education*), Naukovi zapysky, Nizhyn, 2011, №4, pp.13–17. [in Ukrainian]
8. Komar O. A. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii. Teoretyko-metodychni aspekty (Preparation of future teachers of elementary school to the use of interactive technologies. Theoretical-methodological aspects), Uman, 2008, 332 p. [in Ukrainian]
9. Shevchuk S. S. Innovatsiini pidkhody do navchannia profesii (Innovative approaches to teaching profession), 2009, 117 p. [in Ukrainian]

Алла Николаевна Климова

Кандидат педагогических наук,

Кафедра профессионального образования

ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

E-mail: allo4ka11@ukr.net

Климова А. Н.

**ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ БУДУЩИХ
ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ТОВАРОВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯХ
СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО
ПРОСТРАНСТВА ВУЗа**

Аннотация

В статье сосредоточено внимание на особенностях профессиональной подготовки преподавателей товароведения в условиях современной системы образования и определены основные пути повышения эффективности обучения будущих специалистов. Раскрыта сущность понятия «профессиональная подготовка», приведено собственное определение термина «профессиональная подготовка преподавателя»

товароведения». Проанализированы теоретико-методические принципы профессионального образования будущих преподавателей товароведения, основные направления внедрения новых педагогических технологий в процессе профессиональной подготовки преподавателей товароведческих дисциплин. Обосновано значение интерактивных методов обучения при подготовке будущих преподавателей, раскрыта сущность интерактивного обучения, определены более эффективные интерактивные методы обучения при подготовке будущих преподавателей товароведения.

Ключевые слова: профессиональное образование, будущий преподаватель; инновационные технологии; профессиональная подготовка; товароведение.

Alla Nikolaevna Klimova

Candidate of science

Department of Professional Education

SHEI "Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University"

Klimova A. N.

PROFESSIONAL EDUCATION OF FUTURE TEACHERS OF COMMODITIES IN A MODERN EDUCATIONAL SPACE OF THE UNIVERSITY

Abstract

The article focuses on the peculiarities of teacher training of commodities in a modern education system and defines the basic ways of improving the training of future specialists. The essence of the concept of «training». Analyzed the theoretical-methodological principles of professional training of future teachers and basic directions of introduction of new educational technologies in the training of teachers of tovarovednyh disciplines. The significance of interactive learning methods in the preparation of future teachers, the essence of interactive learning, defined more effective interactive teaching methods in the preparation of future teachers of commodities.

The problem of enhancing the professional competence of the future teachers, which is capable of freely and actively think, simulate the educational-training process, generate and implement new ideas and technologies of teaching and education, is relevant in modern socio-economic conditions. First, professionally competent teacher carries a positive influence

on the formation of creative abilities of pupils in the process of teaching and educational work; secondly, achieves the best results in their professional activities; thirdly, can realize their own professional capabilities.

The State required teachers, who with their professional and human qualities correspond to the high requirements posed today to the upbringing and education of society. Specificity of training future teachers requires combining skills, skills of work activities with the formation of a fairly high level of education of the students, the ability to understand the artistic value, formation of taste, aesthetic feelings. Their training should be aimed at preparing the younger generation to life and cooperation in the new social and economic conditions. Accordingly, the high level requirements of the society and the development of pedagogical science in our country make the need to improve the professional training of teachers

Among the methods used in the preparation of future teacher's tovarovednyh disciplines, we can highlight: traditional – verbal, almost-demos, an independent work; unconventional – simulation, interactive, student-oriented, etc.

For effective use of interactive methods of teaching it is necessary to observe the pedagogical conditions, namely: the creation of a stimulating, Dialogic space during the Organization of the educational process; psychological-pedagogical software communicating at different levels (student-a student “,” teacher-student “,” etc.); provide feedback in the learning process; the formation of the readiness of teachers to training using interactive forms and methods.

Key words: *professional education, commodity research; future teacher; innovative technologies; professional training.*

УДК 378.035

ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Олександр Миколайович Коберник

Доктор педагогічних наук, професор

Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

Анотація

У статті розкриваються теоретико-методичні засади формування навчально-пізнавальної активності майбутніх педагогів у процесі застосування технології проблемного навчання. Для виконання дослідження використано такі методи: аналіз, порівняння, контент-аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, вивчення результатів навчальної діяльності студентів; статистичні методи.

Здійснюється аналіз категорії «навчально-пізнавальна активність студента», визначаються фактори, які впливають на формування навчально-пізнавальної активності студентів.

Обґрунтовується роль технології проблемного навчання у формуванні навчально-пізнавальної активності майбутніх педагогів, стверджується, що проблемне навчання – це тип розвивального навчання, в якому поєднуються систематична самостійна пошукова діяльність студентів із засвоєнням ними не готових висновків науки, а системи методів, що побудована з урахуванням цілепокладання і принципу проблемності; процес взаємодії викладання і учіння, що орієнтований на формування їх пізнавальної самостійності, стійких мотивів навчання і розумових здібностей (включаючи і творчі). Виходячи із завдань вищої школи виділяються основні функції проблемного навчання, які поділяються на загальні і спеціальні.

Ключові слова: *активність, навчально-пізнавальна активність, студенти, вищий навчальний заклад, розвивальні технології, проблемне навчання.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. В умовах інформаційної і технологічної революції якісно змі-

нюється характер праці, а значить, повинен змінюватись і процес підготовки людини до неї. Завданням вищої професійної освіти України на сучасному етапі розвитку суспільства є підготовка фахівця, для якого характерні: професійна і соціальна мобільність; глибокі професійні знання; володіння економічними і правовими знаннями, основами наукової організації праці і культури виробництва; здатність до технічної і соціальної творчості та самовдосконалення; гнучкість при оволодінні професійними навичками. Рівень професійної компетентності фахівця залежить від його здатності активно й самостійно набувати нові знання, використовувати їх в навчальній і практичній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукової літератури свідчить, що дослідження різних аспектів навчально-пізнавальної активності студентів є однією з важливих проблем педагогічної теорії і практики, а її вивченням займалось широке коло дослідників.

У працях вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено різні сторони проблеми навчальної роботи, формування навчально-пізнавальної активності особистості. Зокрема, різні аспекти цієї проблеми розкриті у дослідженнях Г. Адамів, І. Бендери, Я. Галети, Г. Гарбаря, Л. Головка, С. Заскалети, С. Каяліної, Г. Коберник, Т. Лободи, В. Логвіненко, В. Луценко, В. Мичковської, Л. Онучак, Т. Пашенко, Ю. Приходько, Г. Романової, М. Смирнової, О. Снігур, М. Солдатенка та інших.

До проблеми використання проблемного навчання зверталися у своїх працях В. Барабаш, С. Векслер, Н. Воскресенська, В. Корнеєв, В. Лозова, В. Марков, М. Махмутов, А. Фурман та ін.

Вищенаведені дані свідчать про ґрунтовну розробленість проблеми формування навчально-пізнавальної активності відповідно до структури, напрямків, вікових періодів та у зв'язку з вивченням різних предметів.

Проте вказані дослідження не вичерпують усіх аспектів багатогранної проблеми розвитку навчально-пізнавальної активності особистості, а вимагають подальшого вдосконалення змісту, технологій навчання, спрямованих на реалізацію у навчально-виховному процесі принципу активності.

Аналіз стану викладання фахових дисциплін показує, що результати навчання студентів – майбутніх учителів, рівень їх активності багато в чому не відповідають запитам суспільства.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розкрити теоретико-методичні засади формування навчально-пізнавальної активності майбутніх педагогів у процесі застосування технології проблемного навчання.

Методи: аналіз, порівняння, контент-аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, вивчення результатів навчальної діяльності студентів; статистичні методи.

Виклад основного матеріалу. Перейдемо до розкриття суті навчально-пізнавальної активності. Навчання найчастіше розглядається як специфічний вид людської діяльності, який полягає в оволодінні людиною сукупності теоретичних знань та практичного досвіду. Пізнання ж, на думку науковців, – це процес відображення людиною дійсності. Початковим моментом пізнання є відчуття, що «завжди включені в сприймання і являють собою відображення предметів і явищ в цілому, в різноманітності їх образів» [5]. Кожен індивід, пише Б. Ананьєв, разом із своїм поколінням включається в певний історичний процес і перш за все «засвоює» продукти історичного розвитку, певні духовні цінності класу і епохи, які утворюються шляхом переходу зовнішнього у внутрішнє [1, с. 65]. Цей дуже складний процес здійснюється в нашому суспільстві всією системою освіти.

Розглянемо другий компонент поняття навчально-пізнавальної активності. В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка зазначається, що: «Пізнання – це процес цілеспрямованого активного відображення об'єктивного світу у свідомості людей. Пізнання є специфічною, вищою формою відображення. На відміну від нижчих форм відображення, воно здатне виходити за межі наявного стану речей, тобто відображати не тільки сучасне, а й майбутнє, не лише дійсне, а й численні можливості – конкретні й абстрактні – для вибору тієї з них, що найбільше відповідає інтересам людини» [3, с. 261].

У психологічній та педагогічній науці немає єдиного підходу до визначення поняття «навчально-пізнавальна активність».

Так, у працях Д. Вількеєва, Б. Єсіпова, М. Половнікова підкреслюється, що навчально-пізнавальна активність відображає вольовий, емоційний настрій суб'єкта як важливий показник навчальної діяльності особистості: готовності і прагнення до активного оволодіння знаннями; як психічний стан, що виявляється в настрої вирішувати інтелектуальні завдання. М. Махмутов визначає навчально-пізнавальну активність через виявлення у навчальному процесі вольової, емоційної та інтелектуальної сторін особи [11, с. 44].

Активність особистості не виступає як ізольована якість особистості, вона тісно пов'язана з незалежністю, ініціативністю, самостійністю, наполегливістю, самокритичністю та самоконтролем. О. Леонтьєв [7] вважає активність важливою властивістю особистості, яка забезпечує вибір і здійснення певного способу розв'язування завдань.

Отже, на основі розуміння вченими сутності навчально-пізнавальної активності слід відзначити, що існуючі точки зору не виключають одна одну, а дозволяють з різних сторін поглянути на це багатогранне явище. Навчально-пізнавальна активність може формуватися і розвиватися тільки в навчально-пізнавальній діяльності, у процесі якої відбувається оволодіння знаннями, вміннями та навичками.

На основі аналізу літератури можна виділити три основні підходи до визначення цього феномена: навчально-пізнавальна активність як навчально-пізнавальна діяльність; навчально-пізнавальна активність як характеристика діяльності; навчально-пізнавальна активність як готовність особистості до пізнання внутрішнього і зовнішнього світу.

У результаті вивчення психолого-педагогічної літератури, де розкриваються різні підходи до поняття «навчально-пізнавальна активність», можна зробити висновок, що під ним слід розуміти таку її активність, яка характеризується прагненням до відкриття нового. Вона може проявлятися позапланово, без участі педагога. Активність, що проявляється в процесі взаємодії педагога і учнів (студентів), розуміють як навчально-пізнавальну активність.

Отже, навчально-пізнавальна активність студента – системна якість майбутнього педагога, що проявляється у ставленні його до змісту і процесу навчально-пізнавальної діяльності, у прагненні до активного оволодіння знаннями і способами їх здобування за оптимальний час, в мобілізації морально-вольових зусиль на досягнення навчально-пізнавальної мети.

Оскільки навчально-пізнавальна активність розвивається і виявляється в навчально-пізнавальній діяльності, фактори її формування є детермінантами, які спонукають індивіда ефективно здійснювати акт навчання. Іншими словами, маємо виявити низку обставин, які відповідають на запитання: що спонукає студента продовжити навчально-пізнавальну діяльність у нестимулюючих ситуаціях? Чи існують засоби активізації навчання і які? Яким має бути ставлення студента до навчання? Які уміння мають бути сформовані у студента для ефективного здійснення навчальної роботи творчого характеру? Якою має бути організація навчального процесу, щоб під безпосереднім чи опосередкованим керівництвом викладача передбачалися мета, завдання, форми і методи залучення студентів до активної навчальної роботи? Яке місце і роль повинна займати розвивальна технологія у формуванні навчально-пізнавальної активності студента? Якими особистісними якостями має володіти студент, щоб у нього проявлялася активність?

Звернемося безпосередньо до визначення факторів формування навчально-пізнавальної активності студентів.

Насамперед зазначимо, що для здійснення діяльності (і таким чином, прояву індивідом активності) необхідна «... сукупність усвідомлених спонукань, до яких входять потреби, мотиви і цілі» [6, с. 84]. Зазначена сукупність спонук у цілому визначає мотивацію як «детермінанти діяльності». У даному випадку слушно навести думки Г. Ковальової: «...для стійкої, високоефективної діяльності людини необхідно: по-перше, розвинутий зміст мотивів даної діяльності (їх множинність), що забезпечує позитивне ставлення до неї; по-друге, достатня сила мотивів; по-третє, стійкість мотивації; по-четверте, певна структура мотивації (наявність усіх основних груп мотивів – соціальних, колективістських, процесуальних, стимулюючих); по-п'яте, певна ієрархія мотивів (соціальних, колективістських, процесуальних, стимулюючих) [4, с. 43]. Зважаючи на зазначене, мотивація навчально-пізнавальної діяльності є одним із провідних факторів формування активності студентів.

З мотивацією учіння студента тісно пов'язані його вміння навчатися. Справедливо, на нашу думку, підкреслює силу цього зв'язку А. Маркова: «...інтерес до учіння, що виник без опори на ґрунтовні вміння і навички в навчальній праці, затухає, і, навпаки, успішне виконання навчальної роботи за рахунок володіння вмінням навчатися само по собі є сильним мотивуючим фактором» [9, с. 11]. Не зайве вказати, що, за визначенням О. Леонтьєва, у будь-якій діяльності обов'язково здійснюється реалізація будь-яких умінь і навичок, чуттєвих і розумових дій [7]. У працях Г. Костюка, М. Скаткіна, І. Лернера, Н. Тализіної, Н. Шамової, Г. Щукіної прямо або опосередковано визнається, що пізнавальні вміння і навички являють собою одну з головних складових процесу навчання і визначають його ефективність і результативність. Зазначене дозволяє стверджувати, що вміння навчатися варто розглядати як важливий фактор формування навчально-пізнавальної активності студентів.

Природно, вміння здійснювати навчально-пізнавальну діяльність формуються, розвиваються на основі пізнавальних здібностей – своєрідного і відносно стійкого поєднання низки психологічних властивостей особистості, що зумовлюють успішність виконання нею навчально-пізнавальної діяльності.

Дослідження вчених (С. Максименко, А. Прядехо, В. Сидоренко, С. Смирнов, В. Шадриков та ін.) доводять, що у структурі пізнавальних здібностей слід, насамперед, розглядати такі компоненти: сприймання; мислення; пам'ять. Варто відмітити, що психічні функції (чи процеси) неподільні, їх не можна розглядати відокремлено: сприймання не можна відокремити від пам'яті, мислення, емоцій, бо вони включаються у процес відображення в мозку людини предметів та явищ у цілому.

Велике значення у формуванні навчально-пізнавальної активності студентів має зміст навчання, який пропонується для засвоєння. Зміст навчання – це педагогічно обґрунтована, логічно впорядкована й текстуально зафіксована в навчальних програмах наукова й технічна інформація про навчальний матеріал, що має професійну спрямованість, подається компактно і визначає змістові аспекти навчальної діяльності студентів в оволодінні всіма компонентами змісту освіти відповідного рівня і профілю [3].

До основних чинників відбору змісту навчання варто віднести: суспільне виробництво (технологічна сутність, матеріально-технічна оснащеність, професійна діяльність спеціаліста); науково-технічний прогрес – поступовий, взаємопов'язаний розвиток науки і техніки, зумовлений потребами матеріального виробництва; власне навчальні фактори (мотиви, потреби і цінності студентів та викладачів, способи засвоєння змісту, методи і форми навчання). Крім того, на динаміку змісту навчання впливають інтеграція сучасних наукових знань, яка характеризується переносом ідей і уявлень з однієї галузі в іншу; формування нових дисциплін «пограничного типу»; зближення наук; універсалізація засобів мови науки; підсилення ролі філософських знань в розвитку предметних методик і т. ін.

Без сумніву найбільш вагоме місце у формуванні навчально-пізнавальної активності студентів займають розвивальні технології, до яких з повним правом можна віднести й технологію проблемного навчання.

Мета проблемного навчання широка: засвоєння не тільки результатів наукового пізнання, а й самого процесу отримання цих результатів; вона включає ще й формування пізнавальної самостійності студента та розвитку його творчих здібностей (крім оволодіння системою знань, умінь, навичок і формування світогляду). В. Оконь під проблемним навчанням розуміє «сукупність таких дій, як організація проблемних ситуацій, формулювання проблем, надання учням необхідної допомоги в розв'язанні проблем, перевірка їх розв'язків і, нарешті, керівництво процесом систематизації і закріплення набутих знань» [12, с. 13].

І. Лернер же «суть проблемного навчання вбачає в тому, що студенти під керівництвом викладача беруть участь в розв'язанні нових для них пізнавальних і практичних проблем у певній системі, що відповідають освітньо-виховним цілям сучасної вищої школи» [8, с.55].

М. Махмутов дає таке визначення поняття «проблемне навчання»: «Проблемне навчання – це тип розвивального навчання, у якому поєднуються систематична самостійна пошукова діяльність учнів (студентів) із засвоєнням ними не готових висновків науки, а системи методів, що побудована з урахуванням цілепокладання і принципу проблемності; процес взаємодії викладання і учіння, що орієнтований

на формування світогляду учнів (студентів), їх пізнавальної самостійності, стійких мотивів навчання і розумових здібностей (включаючи і творчі) в ході засвоєння ними наукових понять і способів діяльності, детермінованих системою проблемних ситуацій» [11, с.11].

Застосування проблемних методів навчання: проблемний виклад; евристична бесіда; проблемні демонстрації; ігрові проблемні ситуації; дослідницька лабораторна робота; проблемний фронтальний експеримент; уявний проблемний експеримент; проблемне розв'язання задач; проблемні завдання тощо, що засновані на створенні проблемних ситуацій, активної навчально-пізнавальної діяльності студентів, передбачають пошук і розв'язання складних питань, які вимагають актуалізації знань, аналізу, умінь бачити за окремими фактами явища, закон.

Викладач, створюючи проблемну ситуацію, спрямовує студентів на її розв'язання, організує пошук рішення. Таким чином, студент стає в позицію активного навчання і як результат у нього утворюються нові знання, він опановує новими способами діяльності.

Виходячи із задач вищої школи виділяють основні функції проблемного навчання. Їх ділять на загальні і спеціальні.

Загальні функції проблемного навчання:

- засвоєння студентами системи знань і способів розумової і практичної діяльності;
- розвиток пізнавальної самостійності і творчих здібностей студентів;
- формування логічного та критичного мислення студентів як основи їх світогляду.

Спеціальні функції:

- виховання навичок творчого засвоєння знань (застосування логічних прийомів або окремих способів творчої діяльності);
- виховання навичок творчого застосування знань (застосування засвоєних знань в новій ситуації) і уміння вирішувати навчальні та професійні проблеми;
- формування і накопичення досвіду творчої діяльності (оволодіння методами наукового дослідження, розв'язання практичних проблем і художнього відображення дійсності).

Залежно від характеру взаємодії викладача і студента виділяємо чотири рівні проблемного навчання:

- рівень несамостійної активності – сприйняття студентом пояснення викладача, засвоєння зразка розумової дії в умовах проблемної ситуації, виконання студентом самостійних робіт, вправ відтворювального характеру, усне відтворення;

– рівень напівсамостійної активності характеризується застосуванням колишніх знань у новій ситуації та участю студентів в пошуку способу розв'язання поставленої викладачем проблеми;

– рівень самостійної активності – виконання робіт репродуктивно-пошукового типу, коли студент сам розв'язує за текстом підручника, застосовує колишні знання в новій ситуації, конструює, розв'язує задачі середнього рівня складності, доводить гіпотези з незначною допомогою викладача і так далі;

– рівень творчої активності – виконання самостійних робіт, що вимагають творчої уяви, логічного аналізу і здогадки, відкриття нового способу розв'язання навчальної проблеми, самостійного доказу; самостійні висновки і узагальнення, винаходи, написання художніх творів.

Ці показники характеризують рівень сформованості навчально-пізнавальної активності студента і можуть застосовуватися викладачем як видимі показники просування студентів в розумовому розвитку, як основний зміст зворотної інформації.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Отже, соціально-економічні зміни, що відбуваються в країні, вимагають якісного вдосконалення підготовки фахівців і для загальноосвітньої школи, адже проблеми вищої педагогічної освіти завжди тісно пов'язані з проблемами школи, які дуже складні і суперечливі. Тому на перший план виходить завдання з формування готовності майбутніх фахівців, які проявляють самостійність, творчу активність, уміють за власною ініціативою знаходити відповіді на ті запитання, які раніше не зустрічалися в їх практиці, виявляти знання та вміння, яких потребує життя. Успішне вирішення його визначається впровадженням у процес професійної підготовки розвивальних технологій, вагоме місце серед яких займає проблемне навчання.

Подальші дослідження із даної проблеми вбачаємо у визначенні педагогічних умов формування навчально-пізнавальної активності студентів, розкритті ролі і місця інших педагогічних технологій в активізації професійної підготовки майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. *Ананьев Б.* О проблемах современного человекознания / Ананьев Б. – М. : Наука, 1977. – 381 с.
2. *Вилькеев Д.* Познательная деятельность учащихся при проблемном обучении / Вилькеев Д. – Казань : КГПИ, 1967. – 250 с.
3. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 373 с.

4. Ковалева Г. Организация самостоятельной работы студентов на основе деятельностной теории учения / Ковалева Г. – СПб., 1995. – 253 с.
5. Кудрявцев Т. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы / Кудрявцев Т. – М. : Знание, 1991. – 80 с.
6. Литвиненко Н. Развитие познавательной активности учащихся в условиях проблемно-поисковой деятельности / Литвиненко Н. – М. : Педагогика, 1987. – 156 с.
7. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность / Леонтьев А. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
8. Лернер И. Проблемное обучение / Лернер И. – М. : Знание, 1974. – 64 с.
9. Маркова А. Формирование мотивации учения : книга [для учителя] / Маркова А., Матис Т., Орлов А. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
10. Матюшкин А. Проблемная ситуация в мышлении и обучении / Матюшкин А. – М. : Педагогика, 1972. – 168 с.
11. Махмутов М. Проблемное обучение: основные вопросы теории / Махмутов М. – М. : Педагогика, 1975. – 368 с.
12. Оконь В. Основы проблемного обучения / Оконь В. – М. : Просвещение, 1968. – 208 с.

References

1. Ananov B. O problemakh sovremennoho chelovekoznaniiia / Ananov B. – М. : Nauka, 1977. – 381 s.
2. Vilkeev D. Poznavatelnaia deiatel'nost uchashchikhsia pri problemnom obuchenii / Vilkeev D. – Kazan : KHPY, 1967. – 250 s.
3. Honcharenko S. Ukrainskiyi pedahohichnyi slovnyk / Semen Honcharenko. – К. : Lybid, 1997. – 373 s.
4. Kovaleva H. Orhanizatsiia samostoiatel'noi raboty studentov na osnove deiatel'nostnoi teorii ucheniia / Kovaleva H. – SPb., 1995. – 253 s.
5. Kudriavtsev T. Problemnoe obuchenie: istoki, sushchnost, perspektivy / Kudriavtsev T. – М. : Znanie, 1991. – 80 s.
6. Litvinenko N. Razvitie poznavatel'noi aktivnosti uchashchikhsia v usloviiah problemno-poiskovoi deiatel'nosti / Litvinenko N. – М. : Pedahohika, 1987. – 156 s.

7. Leontev A. Deiatelnost. Soznanie. Lichnost / Leontev A. – М. : Politizdat, 1975. – 304 s.
8. Lerner Y. Problemnoe obuchenie / Lerner Y. – М. : Znanie, 1974. – 64 s.
9. Markova A. Formirovanie motivatsii ucheniia : kniha [dlia uchitelia] / Markova A., Matis T., Orlov A. – М. : Prosveshchenie, 1990. – 192 s.
10. Matiushkin A. Problemnaia situatsiia v myshlenii i obuchenii / Matiushkin A. – М. : Pedagogika, 1972. – 168 s.
11. Makhmutov M. Problemnoe obuchenie : osnovnye voprosy teorii / Makhmutov M. – М. : Pedagogika, 1975. – 368 s.
12. Okon V. Osnovy problemnogo obucheniia / Okon V. – М. : Prosveshchenie, 1968. – 208 s.

Александр Николаевич Коберник

Доктор педагогических наук, профессор

Кафедра педагогики и образовательного менеджмента

Уманский государственный педагогический университет
імені Павла Тичини

Коберник А.Н.

**ФОРМИРОВАНИЕ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ
АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПРИМЕНЕНИЯ
ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ**

Аннотация

В статье раскрываются теоретико-методические основы формирования учебно-познавательной активности будущих педагогов в процессе применения технологии проблемного обучения. Осуществляется анализ категории «учебно-познавательная активность студента», определяются факторы, влияющие на формирование учебно-познавательной активности студентов.

Обосновывается роль технологии проблемного обучения в формировании учебно-познавательной активности будущих педагогов, утверждается, что проблемное обучение – это тип развивающего обучения, в котором сочетаются систематическая самостоятельная поисковая деятельность студентов с усвоением ими не готовых выводов науки, а система методов, построена с учетом целеполагания и принципа проблемности; процесс взаимодействия преподава-

ния и учения, ориентированный на формирование их познавательной самостоятельности, устойчивых мотивов учения и мыслительных способностей (включая и творческие). Исходя из задач высшей школы выделяются основные функции проблемного обучения, которые подразделяются на общие и специальные.

Ключевые слова: активность, учебно-познавательная активность, студенты, вуз, развивающие технологии, проблемное обучение.

Oleksandr M. Kobernyk

Doctor of Pedagogy (DSc), Professor,
Head of the Department of Pedagogy and Educational Management,
Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University

Kobernyk A. M.

FORMATION OF THE STUDENTS' TRAINING AND COGNITIVE ACTIVITY IN THE IMPLEMENTATION OF PROBLEM-BASED LEARNING TECHNOLOGY

Abstract

The theoretical and methodological basis for the formation of the training and cognitive activity of future teachers in the process of implementing the problem-based learning technology is opened in the article. The analysis of the category of "training and cognitive activity of a student" is done. The factors having an influence on the forming of training and cognitive activity of students are defined.

The role of problem-based learning technology in the formation of the training and cognitive activity of future teachers is grounded. It is confirmed that a problem-based learning is a type of developmental education, in which the systematic independent research activity of students combines with their acquisition of not ready conclusions of science, but a system of methods, built on the goal-setting basis and the principle of problematicity; the process of interaction of teaching and learning that is focused on the formation of cognitive independence, sustainable learning motivation and mental abilities (including creative). Having based on the problems of high school, the main functions of problem-based learning, dividing them into general and special, are identified.

Key words: activity, training and cognitive activity, students, higher education establishment, developmental technologies, problem learning.

УДК 378.011.3-057.175:159.923.2

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ФЕНОМЕНА «ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ»

Вадим Анатолійович Лісовий

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра музики

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Анотація

У статті висвітлено питання визначальної ролі самореалізації в розвитку особистості фахівця-педагога вищої школи. Розглянуто різноманітні підходи до вивчення феномена особистісної та професійної самореалізації, базові умови і фактори успішної самореалізації особистості в процесі її життя і діяльності (психобіологічні, психофізіологічні, психологічні, педагогічні та соціальні). З'ясовано, що професійна самореалізація найчастіше виступає як сукупність прояву індивідуальних професійно-особистісних якостей і властивостей фахівця, внаслідок чого він відтворює себе у своїй сутності в багатовимірній практичній та професійній діяльності.

Ключові слова: *самореалізація особистості; професійна самореалізація викладача вищої школи; самоактуалізація; професійний саморозвиток.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. Дослідницький інтерес до проблеми самореалізації особистості в останні роки стрімко зростає як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці. Це насамперед пов'язано з розумінням визначальної ролі самореалізації в розвитку особистості, з більш високими вимогами до таких якостей людини, як здатність до саморозвитку та самовдосконалення, що зумовлено соціально-економічними умовами, які загострили конкурентоздатність на професійному ринку праці. Унікальність і цінність людини як суб'єкта професійного пізнання, спілкування і праці полягає не лише в її діях та вчинках, але й у її вмінні постійно працювати над собою, вдосконалюватися, все глибше пізнавати свої можливості і максимально використовувати їх у своєму житті та професійній діяльності.

Оскільки вища освіта завжди була і є невід'ємним інститутом суспільства, який орієнтований передусім на становлення духовного потенціалу найбільш освічених його членів, значно підвищуються вимоги до педагога як до особистості, культуротворця. Вчені-акмеологи доходять висновку, що для прогресивного розвитку особистості педагога як професіонала необхідна органічна єдність процесів професійного виховання, соціалізації, і водночас процесів самовдосконалення і саморозвитку.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Ідеї самотворення особистості, і зокрема особистості фахівця-педагога, є предметом пильного інтересу науковців другої половини ХХ та початку ХХІ ст. Цим питанням присвячено зокрема праці К. Абульханової-Славської, І. Беха, Є. Бондаревської, О. Брушлинського, Н. Гузій, Д. Леонтьєва, А. Маслоу, С. Максименка, В. Петровського, М. Полані, Г. Олпорта, К. Роджерса, П. Щедровицького, І. Якіманської та інших науковців. Динамічно зростаючий інтерес до самореалізації особистості як до наукової та практичної проблеми можна простежити в останніх дисертаційних дослідженнях і публікаціях Л. Анциферової, О. Артемової, А. Большакової, Е. Галажинського, Ю. Гришка, Л. Коростильової, Д. Леонтьєва, Н. Лосєвої, О. Пітерської, П. Семенухіна та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі різноманітних наукових підходів щодо визначення змісту феноменів «самореалізація особистості» та «професійна самореалізація викладача вищої школи».

Методи: аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, опитування, тестування, вивчення результатів навчальної діяльності студентів; статистичні методи.

Виклад основного матеріалу. Термін «самореалізація» (self-realisation) вперше був наведений у «Словнику з філософії та психології», виданому в 1902 році. Нині цей термін найчастіше інтерпретується як «реалізація власного потенціалу», а оскільки в основі феномена самореалізації особистості лежать проблеми росту, розвитку, самовдосконалення людини, поняття «самореалізація» часто вживають як синонім терміну «самоактуалізація» [1].

При всьому різноманітті різних теорій і концепцій донині не існує єдиної концепції самореалізації. Особливу складність на методологічному рівні викликає невизначеність та нерозробленість самого поняття «самореалізація»; вченим дуже складно дійти єдиної думки щодо форми феномена самореалізації, визначитися, чим вона є – про-

цесом чи результатом, явищем чи властивістю, або чимось іншим. На думку С. Кудінова, складність вивчення самореалізації полягає в тому, що вона не може спостерігатися безпосередньо і об'єктивно – ми можемо спостерігати лише її ефекти і результати, відображені в психіці суб'єкта. Самореалізацію важко виміряти в силу її високої суб'єктивності, важко контролювати в ході експерименту в силу впливу величезної кількості чинників, що ускладнює застосування вимірювальних і експериментальних методів дослідження [8].

Науковці-психологи традиційно пов'язують історичний шлях розвитку понять «самореалізація» та «самоактуалізація» з гуманістичною парадигмою в психології, де ці терміни є центральними. Так, у «піраміді потреб» А. Маслоу самоактуалізація розташована на вершині, тобто є найвищою потребою людини [12]. На думку К. Роджерса, особистості, що самоактуалізується, притаманні: здатність завжди вільно реагувати на ситуацію й вільно переживати свою реакцію (стресостійкість); відкритість будь-якому досвіду, намір людини жити повним життям у кожний його момент; здатність людини більше дослухатися до власних інстинктів та інтуїції, ніж до розуму й думки інших (відсутність конформізму); почуття свободи у думках і вчинках; високий рівень творчості [15].

Г. Олпорт вважає, що людині, яка самоактуалізується, властиве прагнення до досконалості, вона робить найкращим чином те, на що вона здатна. Вчений вважає самоактуалізацію головною умовою повноцінного розвитку особистості, збереження її здоров'я й досягнення зрілості та розглядає самоактуалізацію як процес «становлення», у якому індивід бере на себе відповідальність за планування ходу свого життя [14].

З 1990-х рр. і по нинішній час проблеми самореалізації особистості набувають особливо широкого висвітлення в працях науковців пострадянського простору. Це насамперед пов'язано із глобальними соціально-політичними та соціально-психологічними змінами у згаданому суспільстві. Так, однією із ґрунтовних спроб створити цілісний науковий «портрет» феномена самореалізації можна вважати монографію В. Клочка та Е. Галажинського [6]. Головною ідеєю даної праці є теза те, що «самореалізація це не що інше, як перехід можливості в дійсність [...] форма, в якій людина забезпечує власний розвиток, саморозвиток, це основа стійкості людини як складної, але цілісної психологічної системи, що самоорганізується. Наша праця спрямована на пошук доказів того, що можливості можуть бути джерелом активності, що це джерело в психоісторичному процесі виходить на перше місце, відтісняючи вітальні потреби (потреби життєзабезпечення) на другий

план, що з цим джерелом активності пов'язані сутність людини, її самість, місія і призначення» [6, с. 4].

Д. Леонт'єв зазначає, що «в основі прагнення людини до самореалізації лежить не завжди усвідомлюване прагнення до безсмертя, яке може усвідомлюватися в різних формах як прагнення підвищити знання, покращити умови життя людей, передати іншим знання та досвід, відкрити людям сенс тощо» [9, с. 151].

Розглядаючи проблему самореалізації в системі наук про людину, Л. Коростильова дає таке визначення: «самореалізація – це здійснення можливостей розвитку «Я» з допомогою власних зусиль, співтворчості, співдіяльності з іншими людьми (ближнім і далеким оточенням), соціумом і світом у цілому» [7, с. 52]. Тому важливою детермінантою самореалізації, на думку авторки, є діяльність, мотив, що здійснюють спонукальну, смислоутворюючу і стимулюючу функції.

С. Кудінов виокремлює дві основні форми самореалізації: зовнішня та внутрішня. Зовнішня спрямована на самовираження індивіда в різних сферах життєдіяльності: професії, творчості, спорті, мистецтві, навчанні, політичній та громадській діяльності та ін. Внутрішня забезпечує самовдосконалення людини у фізичному, інтелектуальному, естетичному, моральному та духовному аспектах. Отже, можуть існувати три види проявів самореалізації особистості:

1) діяльнісна самореалізація, що характеризується самовираженням суб'єкта в різних видах діяльності і забезпечує високий рівень професійної компетенції;

2) соціальна самореалізація, пов'язана з виконанням гуманітарної місії, суспільно-господарської, суспільно-політичної, суспільно-педагогічної або будь-якої іншої суспільно корисної діяльності;

3) особистісна самореалізація, яка сприяє духовному зростанню людини, забезпечуючи розвиток особистісного потенціалу: відповідальності, допитливості, товариськості, працьовитості, наполегливості, ініціативності, ерудиції, креативності, моральності тощо [8].

На думку С. Максименка, самореалізація особистості (а отже, і її мотивація) є «природною» і тотально-всезагальною якістю (ознакою) будь-якої особистості; питання про її додаткове формування стояти не може. Отже, проблема полягає в тому, що люди далеко не завжди розкривають і формують усі свої сутнісні сили-якості, залишаючись навіть неосвіченими щодо власного потенціалу.

С. Максименко підкреслює, що аналіз основних положень вітчизняної філософсько-психологічної традиції дає змогу встановити: самореалізація особистості є, насправді, органічно притаманною будь-

якій людині, і зовсім недоречними є тези щодо того, що нібито дуже невелика кількість людей самореалізується, оскільки це роблять усі. Але соціальні обставини можуть бути такими, що сприятимуть більш активному і глибоко змістовному становленню (отже, самореалізації) особистості. І саме це є соціально-психологічною проблемою [11].

Разом із тим науковці констатують, що самореалізація та досягнення важливих життєвих цілей можуть мати й побічні негативні ефекти, серед яких – криза втрати смислу, нудьга, спустошеність, відчуження, ангедонія, зупинка в особистісному та професійному зростанні, професійне й особистісне вигоряння, відсутність життєвих прагнень та планів, низький рівень вмотивованості, активності, насиченості життя яскравими переживаннями. На думку науковців, причиною психічного неблагополуччя в даному випадку може бути не лише переживання вичерпаності власних ресурсів після досягнення значних життєвих цілей, а й незадоволення людини самим перебігом процесу самореалізації та оцінкою досягнутих результатів [2].

Не менш гостро постає проблема визначення базових умов і факторів успішної самореалізації особистості в процесі її життя та діяльності. На думку вчених, такими базовими умовами самореалізації особистості виступають психобіологічні, психофізіологічні, психологічні, педагогічні та соціальні фактори. На користь психоекологічної системи впливу на успішність або неуспішність самореалізації суб'єкта свідчать результати досліджень (Р. Зобов, В. Панов, С. Дерябо, В. Ясвін), де констатується вплив екологічних факторів на психіку людини, внаслідок чого може проявлятися підвищення агресивної поведінки, зниження життєвого тону, психологічної активності, прояв депресії та інших негативних факторів, що негативно впливають на самореалізацію особистості.

Щодо психофізіологічних факторів у самореалізації особистості, то тут найбільшу значущість представляють анатоμο-фізіологічні особливості, які є передумовою для успішної самореалізації людини у будь-якій сфері, а також особливості нервової системи і властивості темпераменту.

До психологічних умов, що сприяють успішності самореалізації особистості, належать психічні пізнавальні процеси, властивості особистості і психоемоційні стани.

Наступну систему складають соціальні детермінанти. До неї входять різного роду інститути соціалізації, які забезпечують соціально-рольові позиції учасникам, що сприяють або перешкоджають самореалізації особистості.

Що стосується педагогічних умов, то вони концентруються в системі навчання і виховання, які самі по собі є системоутворюючими основами самореалізації.

В останні десятиліття предметом пильної уваги науковців у галузях педагогіки, психології, теорії управління є феномен професійної самореалізації фахівця. Досить гостро стоїть це питання в педагогічній науці, оскільки «сьогодення вимагає високопрофесійного, компетентного викладача, який би прагнув власної самореалізації у професійно-педагогічній діяльності, втілював сучасні принципи навчання і виховання, змінив сенс і характер стосунків викладача і студента, поважав суверенність особистості та одним з головних своїх завдань вважав виховання у студентів прагнення до самореалізації» [10, с. 1].

П. Семенухін вважає, що професійна самореалізація є складним організованим та багатоетапним процесом поступового перетворення професійного потенційного на реальне шляхом залучення до професійних відносин, що відбувається протягом усього життя особистості. Професійна самореалізація особистості детермінована ціннісно-смисловими, інтелектуальними та мотиваційними особливостями особистості і включає в себе такі узагальнені характеристики, як професійний розвиток, професійні досягнення, затребуваність професійних знань та професійного досвіду тощо. Найбільш значущими особистісними чинниками, що впливають на професійну самореалізацію, є самоефективність, гнучкість поведінки і незадоволеність власною діяльністю. Самоефективність виявляється в умінні організувати свою діяльність і досягти успіху у взаємодії з оточуючими, гнучкість поведінки забезпечує ефективну міжособистісну та професійну взаємодію, незадоволеність власною діяльністю стимулює розвиток потреби до професійного зростання. Критерієм успішності професійної самореалізації в обраній професії може служити кар'єрне зростання, яке тією чи іншою мірою дозволяє стверджувати як наявність компетентності людини, так і її задоволеність результатом своєї професійної діяльності [16].

О. Артемова під поняттям «професійна самореалізація» розуміє соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості, поєднаний із здобуттям професійно-практичного та духовного досвіду в процесі отримання кваліфікації спеціаліста в період первинного професійного становлення (навчання у вищій школі) та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей і обов'язків, що є невід'ємним атрибутом розкриття і здійснення особистісного професійного потенціалу. Професійна реалізація особистості на її життєвому шляху передбачає такі основні етапи: професійне самовизначення,

професійне становлення в обраній сфері діяльності, фахове зростання і розвиток компетенції [1].

Ю. Гришко, розглядаючи проблему формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки, зазначає, що «цінність професійної та особистісної самореалізації українців у цілому й українських педагогів зокрема залишається декларацією на рівні теорії, жорстко стикаючись з реаліями практичної життєдіяльності освітніх систем» [3, с. 1]. Головними причинами такого стану автор вважає низку суперечностей, що існують у практиці і теорії професійної педагогіки, зокрема:

- між командно-адміністративною традицією управління педагогічними процесами у вищій школі та зростанням соціальної потреби в педагогах з високим рівнем ініціативності, ентузіазму та неконформістською життєвою позицією;

- між визнанням особистісної та професійної самореалізації майбутніх педагогів одним із завдань професійної освіти та відсутністю усталеної традиції цілеспрямованого розвитку в них критичного мислення, креативності й толерантності в ставленні до важко передбачуваного характеру професійної діяльності;

- між необхідністю реформування традиційної лекційно-практичної форми професійної підготовки педагогів та надто обережним упровадженням інтерактивних і контекстних методів навчання, спрямованих на їх самореалізацію та фахову ідентифікацію [3, с. 2].

Н. Гузій, досліджуючи категорію професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога, зазначає, що індивідуально-особистісний аспект професіоналізму педагога не лише дає йому можливість посісти належне місце у суспільному розподілі праці, отримувати матеріальну винагороду, а й набуває особистісної значущості, перетворюється на індивідуальну цінність та засіб самоздійснення і самореалізації [4, с. 16]. Також Н. Гузій констатує, що специфічним результатом творчої самореалізації педагога виступає сформованість у нього готовності до подальшого професійного самовдосконалення як показник зрілості та розвиненості особистості педагога-професіонала [5, с. 156].

Теоретико-методологічне обґрунтування моделі самореалізації викладача вищого навчального закладу було здійснено у докторській дисертації Н. Лосєвої [10]. Автором обґрунтовано теоретико-методологічні засади самореалізації особистості викладача вищого навчального закладу, розроблено концептуальну модель реалізації цього процесу та експериментально перевірена її ефективність.

На думку Н. Лосевої, самореалізація викладача вищого навчального закладу є сенсовизначальною і разом з тим необхідною умовою його успішної професійно-педагогічної діяльності. Відповідно до цього викладачем вибудовується педагогічна позиція, що ґрунтується на безумовному визнанні унікальності кожної людини як найвищої цінності. Основу розробленої концепції складає фундаментальне положення філософської антропології, за яким ідея самореалізації викладача ґрунтується на особистому бажанні кожного педагога реалізувати свій потенціал у професійній діяльності. Прагнення викладача до самореалізації розглядається як вияв людської сутності, особистісної форми існування людини в професії, як одна з головних цінностей навчального процесу, оскільки викладач повинен виховувати студентів, що розуміють і поділяють цінності самореалізації, бути для них реальним прикладом самореалізації в професії [10, с. 5].

Самоінтерес, самопізнання, рефлексія, самовизначення, самопроєктування, самовдосконалення, саморозвиток, самоутвердження – така низка «само-процесів» є шляхом до самореалізації. Результативність просування викладача цим шляхом залежить від усвідомленого розуміння цінностей самореалізації і теоретичної та практичної готовності до їх кваліфікованого втілення в навчально-виховний процес у вищій школі [10, с. 6].

Достатньо актуальною є проблема формування передумов успішної професійної самореалізації педагогів ще на етапі їх професійної підготовки у вищому навчальному закладі. Так, О. Мілініс запропоновані концептуальні засади і педагогічна технологія розробки та реалізації суб'єктно орієнтованого підходу до розвитку культури творчої самореалізації студентів-педагогів у креативній освітній діяльності. На думку автора, розвиток культури творчої самореалізації студентів-педагогів у креативній освітній діяльності – це цілеспрямований багатомірний процес і результат якісних і кількісних змін Я-концепції творчої самореалізації і саморозвитку студентів-педагогів, яка включає Я-культурне, Я-творче, Я-професійне, Я-соціальне шляхом інтеріоризації та екстеріоризації суб'єктного позитивного досвіду в різних видах креативної освітньої діяльності, культуровідповідними компонентами якої є система цінностей творчості, знання її сутності, професійно-творчі компетенції і здібність до творчого саморозвитку. Творча самореалізація студентів-педагогів представлена взаємозв'язком її базових компонентів (ціннісно-цільовий, мотиваційно-змістовий, емоційно-регулятивний і діяльнісно-творчий), видів креативної освітньої діяльності (навчально-дослідницький, проєктно-творчий,

художньо-творчий, науково-дослідницький, професійно-творчий) та рівнів їх розвитку, яка відображається у багатовимірній моделі творчої самореалізації [13, с. 18-19].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Отже, аналіз наукових джерел останніх років дозволяє зробити висновок про те, що феномен самореалізації особистості, і професійної самореалізації педагога вищої школи зокрема, постійно перебуває під пильною увагою науковців і практиків у галузі психології та педагогіки вищої освіти. Багатогранність досліджень та інтерес науковців до даної проблеми зумовлені передусім якісними змінами в системі освіти, до яких можна віднести пошук альтернативних форм освітніх систем, розробку багатоваріантних освітніх технологій, інноваційних стратегій освітнього процесу, тлумачення освіти у контексті культури і творчості, підготовку компетентного, конкурентоспроможного фахівця для роботи в часом непередбачуваному середовищі, здатного творчо розв'язувати професійні проблеми, готового до подальшої самоосвіти та саморозвитку.

Окрім цього, педагогічна практика свідчить про те, що школяр, студент, будь-який учень сприймає педагога в першу чергу як особистість, а система знань, яку він формує, її виховні можливості сприймаються учнями в світлі індивідуальності педагога, як щось персональне, що йде від людини до людини.

Проведений аналіз наукових джерел свідчить також про те, що переважна більшість науковців під професійною самореалізацією розуміє сукупність прояву індивідуальних професійно-особистісних якостей і властивостей фахівця, внаслідок чого він відтворює себе у своїй сутності в багатовимірній практичній та професійній діяльності. Також професійну самореалізацію можна трактувати як розкриття якостей, можливостей, здібностей та досягнення максимуму потенціалу в професійній діяльності.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у більш чіткому визначенні методологічних засад особистісної та професійної самореалізації викладача вищого навчального закладу, побудові концептуальних засад організаційно-діяльничої системи забезпечення професійної самореалізації викладача вищої школи, та експериментальній перевірці її ефективності.

Список використаних джерел

1. *Артемова О. І.* Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах [Електронний ресурс] // Український науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації». – 2014, № 1-2. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/186>
2. *Большакова А. М.* Особистісна реалізованість людини в онтогенезі: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 – Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
3. *Гришко Ю. А.* Формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2009. – 24 с.
4. *Гузій Н. В.* Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога: автореф. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України. – Київ, 2007. – 39 с.
5. *Гузій Н. В.* Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та історичні аспекти : монографія. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
6. *Клочко В. Е., Галажинский Э. В.* Самореализация личности: системный взгляд / Под редакцией Г.В. Залевского. – Томск: Издательство Томского университета, 1999. – 154 с.
7. *Коростылева Л. А.* Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере. – СПб.: Речь, 2005. – 222 с.
8. *Кудинов С. И.* Самореализация как системное психологическое образование [Електронний ресурс] // Relga: Научно-культурологический журнал. – № 16 (161). – Режим доступу: <http://www.relga.ru>
9. *Леонтьев Д. А.* Развитие идеи самоактуализации в работах А. Маслоу // Вопросы психологии. – 1987. – № 3. – с. 150 – 158.
10. *Лосева Н. М.* Самореалізація особистості викладача вищого навчального закладу як загальнопедагогічна проблема: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. – Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2007. – 43 с.
11. *Максименко С. Д.* Психологія особистості: підручн. для студ. вищ. навч. закл. / Максименко С.Д., Максименко К.С., Папуча М.В. – К. : ТОВ «КММ», 2007. – 296 с.

12. Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
13. Милинис О. А. Субъектно ориентированный подход к развитию культуры творческой самореализации студентов-педагогов в креативной образовательной деятельности: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. – Казан. федер. ун-т. – Казань, 2012. – 50 с.
14. Олпорт Г. Становление личности. – М.: Смысл, 2002. – 461 с.
15. Роджерс К. Р. Консультирование и психотерапия. Новейшие подходы в области практической работы : монография / Пер. с англ. – М.: ЭКСМО – Пресс, 2000. – 464 с.
16. Семенухин П. Ю. Психологические детерминанты профессиональной самореализации личности лидера: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. – Новосибирск, 2008. – 156 с.

References

1. Artemova O.I. Profesiina samorealizatsiia osobystosti v suchasnykh umovakh (*Professional self-identity in modern conditions*), *Osvita rehionu: politolohiia, psykhologhiia, komunikatsii*, 2014, Vol. 1-2. – <http://social-science.com.ua/article/186> [in Ukrainian]
2. Bolshakova A.M. Osobystisna realizovanist liudyny v ontogenezi (*Personality feasibility of human ontogeny*), *Zaporizhzhia*, 2011. – 36 p. [in Ukrainian]
3. Hryshko Yu.A. Formuvannia tsinnosti samorealizatsii maibutnikh pedahohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky (*The formation of self-realization value of future pedagogues in the process of professional training*), *Zaporizhzhia*, 2009. – 24 p. [in Ukrainian]
4. Huzii N.V. Katehoriia profesionalizmu v teorii i praktytsi pidhotovky maibutnoho pedahoha (*The category of professionalism in the theory and practice of preparation of the future educator*), Kyiv, 2007. – 39 p. [in Ukrainian]
5. Huzii N.V. Pedahohichni profesionalizm: istoryko-metodolohichni ta istorychni aspekty (*Teaching professional: historical, methodological and historical aspects*), Kyiv, 2004. – 243 p. [in Ukrainian]
6. Klochko V.E., Galazhinskij E'.V. Samorealizaciya lichnosti: sistemny'j vzglyad (*Self-realization: a systematic view*), Tomsk, 1999. – 154 p. [in Russian]

7. Korosty'leva L.A. Psixologiya samorealizacii lichnosti: zatrudneniya v professional'noj sfere (*The psychology of self-realization: the difficulties in the professional field*). – SPb, 2005. – 222 p. [in Russian]
8. Kudinov S.I. Samorealizaciya kak sistemnoe psixologicheskoe obrazovanie (*Self-realization as a systemic psychological formation*), Relga, №16 (161). – [http:// http://www.relga.ru](http://www.relga.ru) [in Russian]
9. Leont'ev D.A. Razvitie idei samoaktualizacii v rabotax A. Maslou (*Development of the idea of self-actualization in the works of Abraham Maslow*), *Voprosy' psixologii*, 1987, Vol. 3. – pp.150-158. [in Russian]
10. Losieva N.M. Samorealizatsiia osobystosti vykladacha vyshchoho navchalnogo zakladu yak zahalnopedahohichna problema (*Self individual teacher higher education institution as general pedagogical problem*), Kharkiv, 2007. – 43 p. [in Ukrainian]
11. Maksymenko S.D. Psykhohohiia osobystosti: pidruchn. dlia stud. vyshch. navch. zakl. (*Psychology of Personality*), Kyiv, 2007. – 296 p. [in Ukrainian]
12. Maslow A. Motivaciya i lichnost' (*Motivation and Personality*), SPb, 1999. – 478 p. [in Russian]
13. Milinis O.A. Sub»ektno-orientirovanny'j podxod k razvitiyu kul'tury' tvorcheskoj samorealizacii studentov-pedagogov v kreativnoj obrazovatel'noj deyatel'nosti (*Subject-oriented going near development of culture of creative self-realization of students-teachers in creative educational activity*), Kazan', 2012. – 50 p. [in Russian]
14. Olport G. Stanovlenie lichnosti (*Becoming: Basic Considerations for a Psychology of Personality*), Moskow, 2002. – 461 p. [in Russian]
15. Rodzhers K.R. Konsul'tirovanie i psixoterapiya. Novejshie podxody' v oblasti prakticheskoy raboty' (*Counseling and Psychotherapy: Newer Concepts in Practice*), Moskow, 2000. – 464 p. [in Russian]
16. Semenuxin P.Yu. Psixologicheskie determinanty' professional'noj samorealizacii lichnosti lidera (*Psychological determinants of professional self-realization of the individual leader*), Novosibirsk, 2008. – 156 p.

Вадим Анатольевич Лисовой

Кандидат педагогических наук, доцент

Кафедра музыки

Чернивецкий национальный университет имени Юрия Федьковича

vadislis@hotmail.com

Лисовой В. А.

**К ВОПРОСУ ОБ ОПРЕДЕЛЕНИИ СОДЕРЖАНИЯ
ФЕНОМЕНА «ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ САМОРЕАЛИЗАЦИЯ
ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ»**

Аннотация

В статье освещены вопросы определяющей роли самореализации в развитии личности специалиста-педагога высшей школы. Рассмотрены различные подходы к изучению феномена личностной и профессиональной самореализации, базовые условия и факторы успешной самореализации личности в процессе ее жизни и деятельности (психобиологические, психофизиологические, психологические, педагогические и социальные). Выяснено, что профессиональная самореализация зачастую выступает как совокупность проявления индивидуальных профессионально-личностных качеств и свойств специалиста, вследствие чего он воспроизводит себя в своей сущности в многомерной практической и профессиональной деятельности.

Ключевые слова: самореализация личности; профессиональное образование, профессиональная самореализация преподавателя высшей школы; самоактуализация; профессиональное саморазвитие.

Vadim Lisoviy

Ph.D., associate professor

Head of Music Department

Faculty of Pedagogy, Psychology and Social Work,

Music Department Chernivtsi University

vadislis@hotmail.com

Lisoviy V.A.

**ON THE DEFINITION OF CONTENTS PHENOMENON OF
«PROFESSIONAL FULFILLMENT TEACHER OF HIGH SCHOOL»**

Abstract

The article highlights the issue decisive role in the development of self-identity specialist teacher of high school. The various approaches to the study of the

phenomenon of personal and professional fulfillment, basic conditions and factors of successful self-identity in the course of its life and activity (psychobiological, physiological, psychological, educational and social). Found that professional self-realization often serves as a display of a set of individual professional and personal qualities and professional characteristics, so that it reproduces itself in its essence a multidimensional practical and professional activities.

The purpose of the article is to analyze the various scientific approaches to determining the content of the phenomenon of “self-identity” and “self-realization vocational high school teacher.”

Research interest in the personal fulfillment associated with understanding the decisive role in the development of self-identity, more demanding human qualities such as the ability to self-development and self-improvement. Ideas of self-identity and, in particular, the individual specialist teacher is the subject of great interest to scholars of the second half of the XX and XXI century.

With all the variety of different theories and concepts to this day there is no single concept of self-realization. Particular difficulty in methodological level causes uncertainty and underdevelopment of the concept of “self-realization”.

The analysis of scientific sources also shows that the vast majority of scientists under the professional fulfillment understands the totality of our individual professional and personal qualities and professional characteristics, so that it reproduces itself in its essence a multidimensional practical and professional activities. Also professional fulfillment can be interpreted as disclosing qualities, capabilities, capabilities and achieve maximum potential in professional activities.

Key words: *personal fulfillment; professional education, professional self-realization of a high school teacher; self-actualization; professional self-development.*

УДК 378.02

ПРОБЛЕМНО-РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ДОМІНАНТА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Петро Григорович Лузан

Доктор педагогічних наук, професор
Кафедра соціальної педагогіки та інформаційних
технологій в освіті
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Інна Веніамінівна Зайцева

Кандидат педагогічних наук, доцент
Кафедра української словесності та культури
Національний університет державної податкової
служби України

Анотація

У статті висвітлено основні підходи до проектування організаційних форм проблемно-розвивального навчання. Розглянуто можливості інформаційної лекції, проблемної лекції, навчального проектування у реалізації ідей компетентнісної методології.

Запропоновано один із шляхів реалізації компетентнісного підходу у вищій освіті, який передбачає поетапне застосування методів проблемно-розвивального навчання в системі організаційних форм, яка структурно і функціонально детермінує досягнення студентами продуктивних, творчих рівнів знань, умінь, якостей.

Ключові слова: *компетентність, компетенція, компетентнісний підхід, ключові компетенції.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. Останніми роками на теренах вітчизняної педагогічної науки точиться широка дискусія з приводу шляхів, механізмів, умов реалізації методології компетентнісного підходу в освіті, зокрема вищій. У численних наукових розвідках учені розкривають новий теоретичний базис, висвітлюють суть таких понять цієї концепції, як «компетентність», «компетенція», «компетентнісний підхід», «ключові компетенції» тощо. Відмітимо, що в західній європейській поняттєвій системі

категорія компетентнісного підходу виникла ще у 60-70-х роках минулого століття, а наша освітня система порівняно недавно розпочала ідентифікувати вітчизняні освітні поняття з фондом європейської педагогічної термінології.

Проте постановою Кабінету міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1341 затверджено Національну рамку кваліфікації (НРК), яка є першим практичним кроком реалізації компетентнісної концепції. У цьому важливому державному документі визначено характеристики (дескриптори чи описи) кваліфікаційних рівнів, які маємо використовувати в освітній практиці. Зокрема, *результати навчання* – компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особистість після завершення навчання; *компетентність/компетентності* – здатність особистості до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості.

Отже, результати навчання при компетентнісному підході прямо пов'язані з ідеєю «... всебічної підготовки і виховання індивіда не лише як спеціаліста, професіонала своєї справи, а і як особистості» [8, с. 123]. Проте проблема практичної реалізації ідей компетентнісної освіти поки що лишається недостатньо вивченою: за різнобічним декларуванням доцільності використання вказаної методології, висвітленням її переваг, важко знайти відповідь на запитання: а як це зробити?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема реалізації ідей компетентнісного підходу у підготовці фахівців різних рівнів знайшла своє певне розв'язання у працях таких вчених, як Н. Бібік, С. Вітвицька, Н. Дем'яненко, О. Пометун, О. Овчарук, М. Левшин, О. Локшина, В. Луговий, В. Манько, Г. Онкович, О. Онопрієнко, Н. Побірченко, С. Сисоєва, Ю. Швалб та ін. У них ґрунтовно розглянуті питання сутності компетентнісної освіти, визначено її особливості та переваги у порівнянні із знанневою парадигмою, розроблено засадничі положення упровадження технологій формування компетентностей та методів їх діагностики. Отже, інтерес до методології компетентнісної освіти вітчизняних і зарубіжних учених, її використання в навчально-виховному процесі навчальних закладів усіх рівнів очевидний. Однак фундаментальних праць, у яких би були виписані конкретні, реальні технології формування компетентностей (і, власне, об'єктивні методики оцінювання результатів навчання), що гарантують досягнення запланованих результатів, немає.

Формулювання цілей статті. Пропонується один із шляхів реалізації компетентнісного підходу у вищій освіті, який передбачає

поетапне застосування методів проблемно-розвивального навчання в системі організаційних форм, яка структурно і функціонально детермінує досягнення студентами продуктивних, творчих рівнів знань, умінь, якостей.

Методи: аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, вивчення результатів навчальної діяльності студентів.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід в освіті, на нашу думку, має реалізовуватися за трьома послідовними, тісно поєднаними ланками: розроблення і впровадження у педагогічну практику освітніх стандартів (змістовий аспект); підготовка фахівців засобами педагогічних технологій, що гарантують досягнення освітніх результатів (технологічний аспект); організація валідного, об'єктивного і надійного педагогічного контролю (діагностичний аспект). Наше дослідження присвячене технологічним аспектам компетентнісної освіти.

Проведений детальний аналіз існуючих педагогічних теорій і систем засвідчив, що вивести учня чи студента на рівень творчого володіння знаннями і вміннями, суттєво розвинути його пізнавальну самостійність, відповідальність, комунікативні якості можна засобами проблемно-розвивального навчання. У педагогічній теорії проблемно-розвивальне навчання визначене як «...система регулятивних принципів діяльності, цілеспрямованості та проблемності, правил взаємодії викладача та учнів, вибір і вирішення способів та прийомів створення проблемних ситуацій і вирішування навчальних проблем» [1, с. 315].

Не зайве вказати, що вперше систему методів проблемно-розвивального навчання схарактеризував М. Махмутов [5], який до системи методів проблемно-розвивального навчання відносив такі «загальні» способи навчання: 1. Монологічний (метод монологічного викладу); 2. Показовий (метод показового і розмірковувального викладу); 3. Діалогічний (метод діалогічного викладу); 4. Евристичний (метод евристичної бесіди); 5. Дослідницький (метод дослідницьких завдань); 6. Алгоритмічний (метод алгоритмічного припису); 7. Програмований (метод програмованих завдань).

Аналіз наведених методів проблемно-розвивального навчання свідчить, що вони відрізняються один від одного як за характером навчально-пізнавальної діяльності, яку здійснює учень чи студент, так і за характером діяльності викладача. У той же час вони можуть бути поділені на такі групи [5]: репродуктивні методи; перехідні методи; продуктивні методи. До речі, обгрунтовані видатними вченими-дидак-

тами І. Лернером і М. Скаткіним п'ять системних методів навчання (пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний; репродуктивний; проблемний виклад; частково пошуковий, або евристичний; дослідницький [2, с. 193 – 214]) відображають послідовність засвоєння знань (і оволодіння способами діяльності) – від усвідомленого сприймання інформації і її запам'ятовування до застосування знань за зразком чи в подібній ситуації, і далі – до творчого застосування знань (у новій, раніше не відомій і незнайомій учневі ситуації).

Вказане положення стосується і методів проблемно-розвивального навчання, бо логіку оволодіння різнорівневими знаннями не зміниш – дидактичне правило «від простого до складного» ні в кого не викликає сумніву. Додамо, що про диференціацію методів навчання писав ще Я. Коменський у трактаті «Пансофічна школа»: «Розуміння речей також має три ступені. На першому ступені ми сприймаємо історично, що дещо є, на другому – науково, що і чому є, і на третьому ступені – з допомогою висновків, тобто розумно, розглядаємо основи якої-небудь речі, так що можемо видумати навіть нову річ такого ж роду. Наприклад, якщо хто-небудь знає застосування компаса і навчений лише досвідом вміє ним користуватись, то він стоїть на першому ступені знання. Але якщо він розуміє і основу – яким чином працює компас, то він стоїть на другому ступені. Якщо ж, нарешті, він дійшов до того, що в змозі сам видумати компас нового виду, то він стоїть на третьому ступені» [3, с. 62].

У цьому плані важливою для розуміння методологічних засад компетентнісного розвитку особистості є позиція відомого педагога-новатора В. Шаталова: «...творчість учнів у процесі навчання можлива лише на основі глибоких і міцних знань». І далі: «Необхідно раз і назавжди утвердитися у тому, що знання первинні, а творчість другорядна, і у цьому діалектична основа педагогічних ідей» [7, с. 68].

Варто додати, що виділені І. Лернером і М. Скаткіним пояснювально-ілюстративний і репродуктивний методи за своєю суттю відповідають монологічному, алгоритмічному та програмованому способам навчання з групи проблемно-розвивальних методів; відповідно частково пошуковий – показовому, діалогічному та евристичному методам; дослідницький метод представлено в обох класифікаціях.

Розглянемо «траєкторію» (траєкторія – поняття пройденого шляху, переміщення) організаційних форм навчання, які характеризують послідовність оволодіння студентами знаннями, вміннями, цінностями та якостями як результатами компетентнісного навчання у перебігу вивчення конкретної теми, розділу.

Варто вказати, що до основних організаційних форм, при застосуванні яких реалізуються методи репродуктивного навчання, відносимо: пояснювально-ілюстративну лекцію (може бути і лекція інформаційного повідомлення, і лекція-пояснення [5]); ознайомче практичне заняття; ознайомчі лабораторні роботи; самостійна робота (тренувальна); класичний семінар (семінар з виступами студентів).

Перехідні методи навчання реалізуються відповідно у таких формах: проблемна лекція; самостійна робота (реконструктивна); семінар-дискусія (диспут, круглий стіл, мозковий штурм тощо); лабораторне чи практичне заняття з елементами дослідження (частково пошукові практичні чи лабораторні заняття); ігрове заняття з аналізу ситуацій.

Нарешті, як це показано на рис. 1, дослідницький метод забезпечує творчий рівень навчально-пізнавальної активності студентів при проведенні дослідних практичних робіт, навчальних ділових ігор, на лабораторних заняттях з постановкою експериментів, на заняттях з ігрового проектування, при виконанні студентами творчих самостійних завдань тощо.

Методика підготовки та проведення зазначених організаційних форм детально виписана у дослідженнях учених. Зважаючи на цей факт, коротко зупинимося на особливостях реалізації компетентнісного підходу засобами основних форм навчання, що відобразили траєкторію трансформації репродуктивних знань у площину їх творчого рівня.

Наприклад, для оволодіння майбутніми техніками-механіками матеріалом теми «Машини для основного обробітку ґрунту» (курс «Сільськогосподарські машини») навчальним планом передбачено 4 год. лекційних занять, 6 год. практичних занять, 6 год. самостійної роботи. «Траєкторію» організаційних форм проблемно-розвивального навчання проектуємо так, щоб послідовно зреалізувати репродуктивні, перехідні і продуктивні методи оволодіння навчальним матеріалом теми, зокрема:

пояснювально-ілюстративна лекція – самостійна робота (тренувальна) – ознайомче практичне заняття – самостійна робота (реконструктивна) – практичне заняття з елементами дослідження – проблемна лекція – творча самостійна робота – заняття з ігрового проектування – студентська науково-практична конференція. Схарактеризуємо «компетентнісну» модель підготовки та проведення пояснювально-ілюстративної лекції, проблемної лекції та ігрового проектування як форм, що відображають той чи інший рівень оволодіння компетентностями.

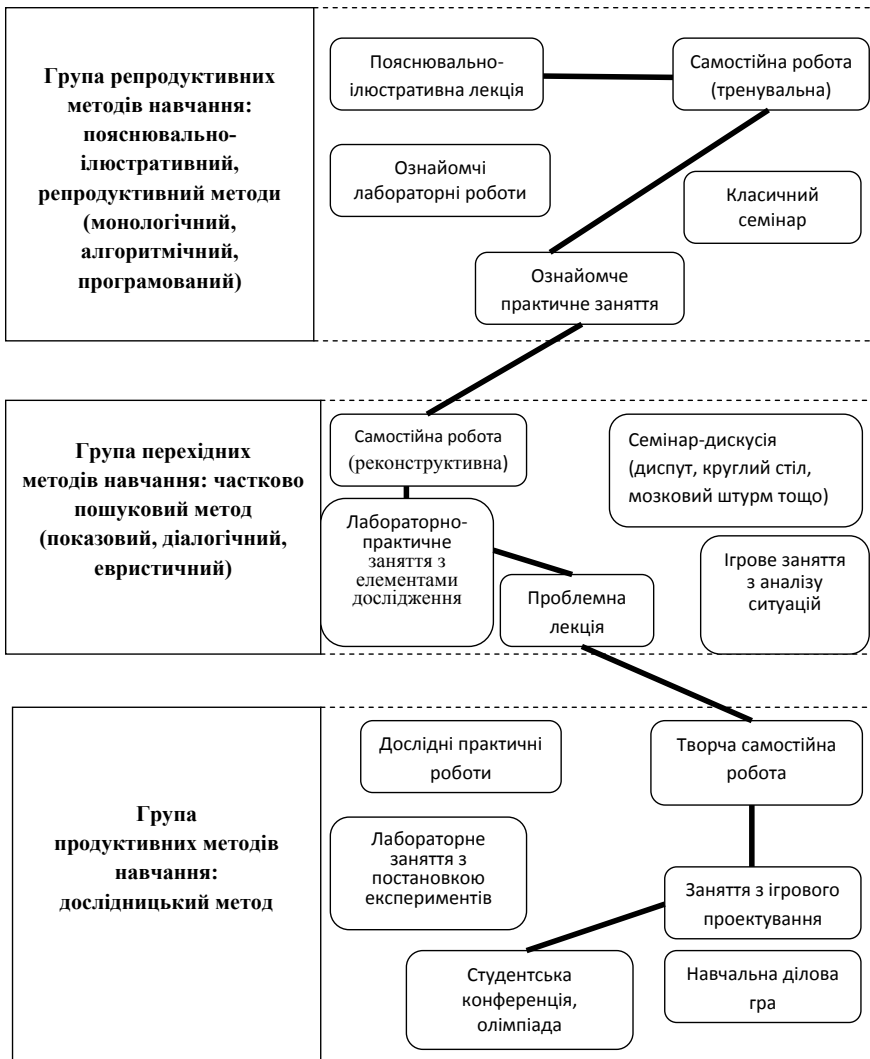

Рисунок 1. «Траєкторія» організаційних форм проблемно-розвивального навчання при реалізації положень компетентнісного підходу

Пояснювально-ілюстративна лекція призначена для того, щоб закласти основи наукових знань, визначити напрям, зміст і характер всіх видів навчальних занять, і, найперше, самостійної роботи студентів. Вони вводять студентів в науку, відкривають шлях до самостійного творчого пошуку, сприяють систематичному формуванню знань.

Таким чином, цей тип лекції розвиває самоосвітню компетентність майбутнього молодшого спеціаліста.

Залежно від призначення конкретної лекції, її цілі можуть бути різними. Але завжди розв'язуються постійні завдання лекції – розвиток мислення студентів, формування їх наукового світогляду, виховання позитивного ставлення до праці, проблемного бачення перспектив розвитку майбутньої професійної діяльності тощо.

Мета лекції залежить і від галузі наукових знань, що викладається. Наприклад, лекція з фізики має такі навчально-наукові цілі: а) виявити, показати і, по можливості, експериментально дослідити явища, що вивчаються; б) встановити якісні і кількісні залежності між явищами; в) на основі прийнятих гіпотез побудувати теорію галузі явищ, що вивчаються; г) дати порівняння теорії з дійсністю і практикою.

Добре прочитана лекція збуджує думки студентів, спонукає їх до роздумів над предметом науки, змушує шукати відповіді на проблемні питання, перевіряти цікаві і важливі наукові положення. Вона повинна спрямовувати студентів до інформаційного пошуку, до поглибленого самостійного вивчення навчального предмета, до експериментальних наукових досліджень.

Піл впливом лекції як провідної організаційної форми навчання в студентів виховуються погляди на науку, на її завдання та перспективи розвитку, формуються наукові переконання. При вдалому висвітленні наукових питань лектором, коли положення науки добре ілюструються, доводяться, навіть усталені, традиційні явища і предмети можуть надати проблемі відбитка новизни і викликати інтерес у студентів.

Сучасний лавиноподібний потік наукової інформації не встигає «заземлитися» в підручниках, посібниках, вони за змістом завжди відстають від темпів розвитку технологій, техніки. Лекція є одним з провідних способів оперативного ознайомлення студентів з найновішою науковою інформацією. У змісті лекцій узагальнюються положення підручників, монографій, наукових статей, власних наукових досліджень лектора. Якщо ж лекція побудована за змістом одного, хай і найновішого підручника чи навчального посібника, то дуже швидко інтерес до таких лекцій знизиться, студенти припинять писати конспекти, на занятті будуть неухважні.

Лекція має важливе не тільки навчальне, а й виховне значення, вона виховує не тільки за рахунок свого змісту, а і засобами особистого спілкування з викладачем – вченим, педагогом, громадянином. До цього слід додати, що виховний вплив лектора на студентів значно підвищу-

ється, якщо він користується авторитетом серед молоді, має імідж різнобічно ґрудованого, вимогливого і принципового науковця-педагога.

На *проблемних лекціях* процес пізнання студентів наближається до пошукової дослідницької діяльності. При цьому досягаються такі дидактичні цілі:

- привернути увагу студентів до навчальної теми, збудити в них пізнавальний інтерес;

- поставити студентів перед таким посильним пізнавальним ускладненням, подолання якого активізувало б їх розумову діяльність;

- створити ситуацію усунення студентами протиріччя між пізнавальною потребою, що виникла у них, та неможливістю її задоволення з допомогою наявного запасу знань (створити мотив – стимул);

- допомогти студентам з'ясувати проблему і накреслити напрями виходу із ситуації, що виникла;

- домогтися оволодіння студентами теоретичними знаннями, розвитку їх мислення та формування професійної мотивації майбутнього фахівця [4].

Успішність досягнення цілей проблемної лекції забезпечується її змістом, способом організації спільної діяльності та засобами спілкування лектора з аудиторією.

Зміст проблемних лекцій повинен відображати найновіші досягнення науки і передової практики. Таким чином, для проблемного викладу відбираються вузлові, найважливіші розділи курсу, що вивчається.

Проблемна лекція вибудовується як діалог викладача зі студентом, предметом якого є зміст навчального матеріалу. Педагогічно доцільно застосовувати не живий, а внутрішній діалог: викладач створює проблемні ситуації через інформаційні та проблемні питання і сам же висвітлює найбільш оптимальні шляхи їх розв'язання. Студенти мимоволі залучаються до пошуку рішень, подумки беруть участь у висуванні гіпотез, доказах чи спростуваннях фактів, порівнюють різні підходи до вирішення задач, фіксують в контексті основні концептуальні положення, найважливіші напрямки розв'язання проблеми, які вимагають додаткового обговорення на семінарах.

Комунікації зі студентами будуються так, щоб підвести їх до самостійних висновків, зробити співучасниками процесу підготовки, пошуку і знаходження розв'язання суперечностей, створених самим же лектором. Цьому сприяє система запитань, з якими лектор звертається до аудиторії. Добре продумані запитання стимулюють самостійний пошук відповідей на них у ході лекції, сприяють тому, що студенти розмірковують спільно з лектором.

Проблемні лекції найбільш придатні тоді, коли студенти вже оволоділи базовими знаннями складного розділу, теми чи навіть курсу. Багаторічна практика використання таких типів лекцій дозволяє стверджувати, що вони забезпечують формування продуктивної, творчої активності студентів в системі з іншими організаційними формами навчання, займаючи в ній своє чільне місце.

Проектування як метод творчого оволодіння знаннями побудовано на принципах технології проектів. Для того, щоб навчальне проектування мало пошуково-творчий характер, необхідно дотримуватися певних вимог:

1. Заздалегідь розподілити студентську групу на ланки (3-4 особи) для виконання проектів. Тематика проектів має узгоджуватися з навчальним матеріалом дисципліни, що вивчається. Завдання на проектування має бути проблемним (неповні вихідні дані; виконання проекту вимагає застосування нетрадиційних методик; аналогів об'єкту проектування немає тощо).
2. Кожен студент має самостійно виконувати свою частину проектного завдання, а обговорення варіантів розв'язування проблеми здійснюється ланкою в умовах «мозкового штурму».
3. Ланка самостійно приймає оптимальний варіант вирішення проблеми. Викладач виконує функцію тьютора, помічника, стимулюючи роботу кожного студента над проектним завданням,
4. Підсумкова оцінка залежить від того, наскільки ефективно працював кожен учасник ланки і наскільки якісно і творчо виконано проект у цілому.
5. Обов'язковою умовою успішного захисту проекту є використання комп'ютерної техніки в перебігу його виконання та при унаочненні результатів під час доповіді.

Варто додати, що ефективність навчального проектування посилюється при організації заняття у вигляді навчальної гри. Для цього важливо сформувати «компетентну» технічну раду, розподілити ролі, розробити систему стимулювання тощо [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, при застосуванні методів проблемно-розвивального навчання є можливість сформувати у студентів продуктивні знання і уміння, творчо розвинути їх самостійність, відповідальність, комунікативність, і тим самим зреалізувати положення компетентнісного підходу, якщо цілеспрямовано залучати майбутніх молодших спеціалістів до різновидів навчально-професійної діяльності.

Перспективи подальшого наукового пошуку будуть присвячені обґрунтуванню критеріїв вибору технологій та методик навчання.

Список використаних джерел

1. *Волкова П.* Педагогіка : посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Волкова П. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.
2. *Дидактика средней школы : некоторые проблемы современной дидактики : учебное пособие для слушателей ФПК, директоров общеобразовательных школ и в качестве учебного пособия по спецкурсу для студентов педагогических институтов* / [под ред. М. Скаткина]. – М. : Просвещение, 1982. – 319 с.
3. *Коменский Я.* Пансофическая школа, то есть школа всеобщей мудрости / Я. Коменский // *Избранные педагогические сочинения* : в 2-х т. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 2. – с. 44–98.
4. *Лузан П.* Активізація навчання студентів-податківців засобами проектних технологій : [монографія] / П. Лузан, І. Зайцева. – Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. – 354 с.
5. *Лузан П.* Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі : [навчальний посібник] / Лузан П. – К. : Аграрна освіта, 2003. – 224 с.
6. *Махмутов М.* Организация проблемного обучения в школе : книга [для учителей] / Махмутов М. – М. : Просвещение, 1977. – 240 с.
7. *Шаталов В.* Педагогическая проза : из опыта работы школ г. Донецка / Шаталов В. – М. : Педагогика, 1980. – 96 с.
8. *Шевченко Г.* Концептуальна сутність компетентнісного підходу : європейський вимір / Г. Шевченко // *Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару*. – К. : Педагогічна думка, 2009. – с. 121–130.

References

1. *Volkova P.* Pedagogika : posibnyk [dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv] / Volkova P. – K. : Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 2002. – 576 s.
2. *Didaktika srednei shkoly : nekotorye problemy sovremennoi didaktiki : uchebnoe posobie dlia slushatelei FPK, direktorov obshcheobrazovatelnykh shkol i v kachestve uchebnogo posobiia po spetskursu dlia studentov pedagogicheskikh institutov* / [pod red. M. Skatkyna]. – M. : Prosveshchenie, 1982. – 319 s.

3. Komenskyi Ia. Pansoficheskaia shkola, to est shkola vseobshchei mudposti / Ia. Komenskyi // Izbpannye pedahohicheskie sochineniia : v 2-kh t. – M. : Pedahohika, 1982. – T. 2. – S. 44–98.
4. Luzan P. Aktyvizatsiia navchannia studentiv-podatktivsiv zasobamy proektnykh tekhnolohii : [monohrafiia] / P. Luzan, I. Zaitseva. – Irpin : Vydavnytstvo Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy, 2013. – 354 s.
5. Luzan P. Metody i formy orhanizatsii navchannia u vyshchii ahramii shkoli : [navchalnyi posibnyk] / Luzan P. – K. : Ahrama osvita, 2003. – 224 s.
6. Makhmutov M. Orhanizatsiia problemnoho obucheniiia v shkole : knyha [dliia uchitelei] / Makhmutov M. – M. : Prosveshchenie, 1977. – 240 s.
7. Shatalov V. Pedahohicheskaia proza : iz opyta raboty shkol h. Donetska / Shatalov V. – M. : Pedahohika, 1980. – 96 s.
8. Shevchenko H. Kontseptualna sutnist kompetentnisnoho pidkhodu : yevropeiskyi vymir / H. Shevchenko // Realizatsiia yevropeiskoho dosvidu kompetentnisnoho pidkhodu u vyshchii shkoli Ukrainy : materialy metodolohichnoho seminaru. – K. : Pedahohichna dumka, 2009. – S. 121–130.

Петр Григорьевич Лузан

Доктор педагогических наук, профессор
Кафедра социальной педагогики
и информационных технологий в образовании
Национальный университет биоресурсов
и природоиспользования Украины

Инна Вениаминовна Зайцева

Кандидат педагогических наук, доцент
Кафедра украинской словесности и культуры
Национальный университет государственной
налоговой службы Украины
zivia@mail.ru

Лузан П.Г., Зайцева И.В.

**ПРОБЛЕМНО-РАЗВИВАЮЩЕЕ ОБУЧЕНИЕ КАК
ДОМИНАНТА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ**

Аннотация

В статье освещены основные подходы к проектированию организационных форм проблемно-развивающего обучения. Рассмотрены возможности информационной лекции, проблемной

лекции, учебного проектирования в реализации идей компетентностной методологии.

Ключевые слова: профессиональное образование; компетентность, компетенция, компетентностный подход, ключевые компетенции.

**Petro H. LUZAN,
Inna V. ZAITSEVA**

National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine
zivia@mail.ru

Luzan P.H., Zaitseva I. V.

**PROBLEM-DEVELOPING TRAINING AS A DOMINANT OF
PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE
SPECIALISTS**

Abstract

The article covers basic approaches to organizational forms of problem-developing education. Possibilities of information lecture, problem lecture, educational design problem in implementing the ideas of competence methodology are presented.

One of the proposed ways to implement competence approach in higher education, which provides for the application of methods of problem-developing organizational forms system that is structurally and functionally help students to achieve productive, creative levels of skills and qualities.

Key words: professional education; competence; competence-based approach; key competences.

УДК 378.011.3-051.175:81'243(477)

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ
САМОСТІЙНОСТІ У ХОДІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ**

Квітослава Дмитрівна Матійчук

Кандидат педагогічних наук

Кафедра суспільних і гуманітарних дисциплін

ПВНЗ «Буковинський університет», доцент

Анотація

Формування самостійності у навчальній діяльності, починаючи зі стін вищих навчальних закладів, значною мірою стимулюється сучасними вимогами до фахівців, у т.ч. й учителів іноземної мови. Зосереджено увагу на тому, що сучасний спеціаліст повинен бути готовим до безперервної професійної освіти, гнучко адаптуватися до змінних життєвих ситуацій, самостійно критично мислити, бачити труднощі і знаходити шляхи їх раціонального подолання, вміти використовувати раніше набуті знання, творчо мислити, грамотно працювати з інформацією, бути комунікабельним. З'ясовано, що самостійність формується як інтегративна риса особистості під час самостійної роботи студентів. Самостійна робота розглядається як метод навчання, форма організації пізнавальної діяльності, засіб залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності і, нарешті, як вид навчальної діяльності студентів. Зафіксовано, що самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни. Виокремлено три основні аспекти дослідження самостійної роботи як частини проблеми наукової організації розумової праці: соціологічний, психолого-дидактичний і методичний. Соціологічний аспект включає питання, пов'язані з вивченням умов і мотивації самостійної навчальної діяльності студентів. Психолого-дидактичний аспект охоплює питання виховання і самовиховання у студентів самостійності та творчої активності. У методичному аспекті раціоналізація самостійної роботи пов'язується з культурою розумової праці студентів.

Ключові слова: професійна освіта, вищий навчальний заклад; індивідуальна робота; контроль; мотивація; пізнавальна самостійність; самостійна робота з іноземної мови; учителі іноземної мови.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. Питання подальшого розвитку науки безпосередньо пов'язане з якістю роботи вищої школи, яка готує молодих спеціалістів. Завданням вищого навчального закладу стає: виховувати спеціалістів, які здатні творчо самостійно вирішувати сучасні наукові і виробничі завдання, покращувати свою роботу, знаходити нові шляхи в своїй майбутній практичній діяльності. Студент повинен творчо оволодівати необхідними йому знаннями. Вища школа скеровує свою роботу на те, щоб розвивати у студентів вміння самостійно вирішувати життєві та професійні питання. Це все стосується і роботи вищих навчальних закладів, які готують викладачів іноземних мов та перекладачів.

Щоб знаходити нові шляхи вдосконалення організації навчального процесу, необхідно аналізувати дослідження науковців. Тільки такий аналіз дозволить виявити позитивні та негативні сторони організації роботи зі студентами і дасть поштовх до відкриття нових методів і прийомів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив значний інтерес учених до проблематики організації і здійснення самостійної роботи студентів у ВНЗ та дає змогу стверджувати, що вони мають комплексний характер, були й залишаються предметом вітчизняної педагогічної науки. У контексті нашої роботи цінними є наукові праці, присвячені різним аспектам самостійної роботи, як-от: аналіз загальних основ самостійної роботи (А. Алексюк, С. Архангельський, В. Граф, С. Зінов'єв, Б. Іоганзен, В. Козаков, В. Луценко, В. Мороз, П. Підкасистий, Н. Сидорчук та ін.); самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів (П. Лузан, М. Солдатенко та ін.); висвітлення форм, методів та засобів самостійної роботи з іноземної мови (І. Задорожна, С. Заскалета, М. Ляховицький, З. Матукайтес, С. Ніколаєва, І. Павлова, М. Смирнова та ін.); з'ясування підходів до організації самостійного навчання студентів у контексті Болонської декларації (А. Алексюк, В. Вихрущ, О. Власова, Т. Завгородня, І. Зязюн, Г. Красильников, Л. Романишина, І. Руснак та ін.); питання методики викладання іноземних мов та підготовки вчителя іноземних мов (А. Береснев, І. Берман, В. Вишневський, І. Ігнатова, Г. Китайгородська, І. Костікова, І. Лебедик, О. Тарнопольський та ін.); питання розвитку пізнавальної самостійності студентів через зв'язок теорії з практикою (Н. Оганесян, Е. Рабунський).

Метою статті визначено аналіз наукових підходів до формування пізнавальної самостійності студентів – майбутніх учителів іноземної мов – під час організації самостійної роботи з фахових дисциплін у ВНЗ України.

Методи: аналіз, контент-аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, вивчення результатів навчальної діяльності студентів.

Виклад основних результатів дослідження. Необхідність формування самостійності у навчальній діяльності, починаючи зі стін ВНЗ, значною мірою стимулюється сучасними вимогами до фахівців, у т. ч. й учителів іноземної мови. Сучасний спеціаліст «творчо мислить, уміє самостійно і своєчасно одержувати та правильно використовувати необхідну інформацію, знання, уміння, здатний приймати нестандартні, оригінальні, сміливі рішення на основі фундаментальних знань» [13, с. 16]. Він повинен бути готовим до безперервної освіти, гнучко адаптуватися до змінних життєвих ситуацій, самостійно критично мислити, бачити труднощі і знаходити шляхи їх раціонального подолання, вміти використовувати раніше набуті знання, творчо мислити, грамотно працювати з інформацією, бути комунікабельним, «самостійно працювати над розвитком особистої моральності, інтелекту, культурного рівня» [9, с. 185]. Необхідно, щоб студент не був «пасивним споглядальним поглиначем наукової інформації, старанним виконавцем, а став творчим здобувачем знань, перетворювачем інформації, що вивчається» [13, с. 18].

Ґрунтовні публікації В. Козакова з питань теорії і методики самостійної роботи студентів, опубліковані ще у 1980-их рр., базуються на положенні: самостійна робота студента – це самостійна діяльність, під час якої самостійність формується як інтегративна риса особистості. Студент засвоює необхідні знання, вміння і навички за умови, що він включений у самостійну діяльність щодо уточнення цілі і завдання навчання, його обсягу, пошуку й забезпечення інформацією, прогнозування можливих результатів власної діяльності за відомих умов і втілення їх у життя [7, с. 171]. Йдеться про професіоналізацію завдань для самостійної роботи студентів (СРС) та особливу увагу до її планування, забезпечення інформаційно-методичних умов.

Кардинальні зміни в подальшому розвитку теорії і практики організації СРС відбулись 1993 р. після затвердження Міністерством освіти і науки України «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» (наказ № 161 від 02.06.1993 р.). Саме у ньому вперше у вітчизняній практиці на рівні нормативного документа підкреслено, що СРС є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Окрім того, її зміст з конкретної дисципліни визначається навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача;

СР забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни (підручників, навчальних та методичних посібників), а методичні матеріали повинні передбачати здійснення самоконтролю з боку студента. Тобто, самостійна робота – це форма навчання, за якої студент засвоює необхідні знання, оволодіває вміннями, навчається планомірно і систематично працювати, мислити, формує свій стиль розумової діяльності, та один із ефективних засобів підвищення пізнавальної активності, один із напрямів індивідуалізації самостійної пізнавальної діяльності [14, с. 9].

Відповідно до вищезазначених документів навчальний процес у ВНЗ зорієнтований на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до динамічних процесів в освітній та соціально-культурній сферах, галузях техніки і технологій, системах управління й організації праці в умовах ринкової економіки. Самостійна робота розглядається як метод навчання, форма організації, засіб залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності і, нарешті, як вид навчальної діяльності студентів. Розмірковуючи про систему організації СР студентів, дотримуємося положення, що самостійна робота – це складне багатомірне педагогічне явище, яке включає систему взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, що утворюють цілісну єдність, підпорядковану цілям виховання, освіти і розвитку в умовах її опосередкованого управління та самоуправління [2, с. 9]. Вона є складовою навчально-виховного процесу, що забезпечує єдність теорії та практики й безпосередньо впливає на зміст та характер діяльності закладів вищої освіти, змінює вимоги до підготовки фахівців; має інтегративний та наскрізний характер, прогнозує і закладає підґрунтя для розвитку самостійної дослідницької діяльності як найвищої форми розгортання самостійної роботи майбутніх фахівців на етапі їх професійного становлення у вищому закладі освіти [1, с. 54-55].

Відповідно організація самостійної роботи (ОСР) як педагогічна система містить такі основні елементи: мету (цілі), зміст, форми, методи та засоби діяльності; планування, контроль, самоконтроль і оцінку результатів; умови здійснення. Це процес упорядкування самостійної роботи за певними вимогами (критеріями, правилами, принципами) і надання їй необхідної форми з метою найкращої реалізації поставленої мети. Організаційними елементами є умови, які поділяються на зовнішні (спосіб керівництва, місце виконання, оснащеність) і внутрішні (властивості індивідуальності студента, рівень знань, мотивація, інте-

рес), та результати (предметний: домашнє завдання, рецензія, проект тощо – та особистісний, який передбачає оцінку самореалізації, самовизначення, саморозвиток студента) [5, с. 76].

Планування СР передбачає дотримання вимоги: навчальний час, відведений для СРС, регламентується робочим навчальним планом і повинен становити не менше 1/2 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни. Співвідношення обсягів аудиторних занять і СРС визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми, а також питомої ваги в навчальному процесі практичних, семінарських і лабораторних занять.

Ефективність організації СРС забезпечується реалізацією принципів: узгодженості мети, завдань, форм самостійної роботи; індивідуального підходу до студентів; диференціації та індивідуалізації; праксеологічності та діалогічності в підсистемі «викладач – студент»; інформаційної технологічності; прогностичності; керованості [3, с. 27]. Основне завдання організації СРС полягає у створенні психолого-дидактичних умов розвитку інтелектуальної ініціативи і мислення на заняттях будь-якої форми. Основним принципом організації СРС повинно стати переведення всіх студентів на індивідуальну роботу з переходом від формального виконання певних завдань при пасивній ролі студента до пізнавальної активності з формуванням власної думки при вирішенні поставлених проблемних питань і завдань.

Аналіз нормативних документів організації навчального процесу свідчить, що ОСР передбачає дотримання низки вимог: психологічної та дидактичної готовності студента до виконання різних видів завдань; обґрунтування необхідності СРС в цілому й конкретних завдань для стимулювання позитивних мотивів діяльності студентів; конкретизації цілей навчального предмета або теми; визначення змісту завдань; розробки завдань різних видів складності згідно з визначеними рівнями засвоєння знань; розробки конкретних ситуацій, що передбачають нестандартне розв'язання задач; відкритості та загальної оглядовості завдань, адекватності оцінювання результатів виконання; надання студентам детальних методичних рекомендацій щодо виконання завдань, термінів опрацювання інформації, перевірки результатів; розробленої системи оцінювання, алгоритму виконання завдань студентом, підготовки зразка виконання роботи; здійснення індивідуального підходу до організації СРС; виконання студентами стандартних та творчих робіт, що відповідають умовно-професійному рівню засвоєння знань;

індивідуалізації СРС; нормування завдань для СРС; стандартизації та комплексності; наявності постійного зворотного зв'язку зі студентами; інформаційності та технологічності, що забезпечується визначенням витрат часу та трудомісткості різних їхніх типів; обліку виконання завдань та їхньої якості; стандартизації вимог до вмінь та розроблення комплексу професійно-орієнтованих завдань; застосування кредитної технології навчання та рейтингової оцінки на всіх етапах навчального процесу; розробки нормативів обліку навантаження студента під час самостійної роботи; підтримання постійного зворотнього зв'язку зі студентами в процесі виконання завдань, що є фактором ефективності контролю [3, с. 35 – 39].

Керівництво СР займає особливу роль в системі її організації. Воно здійснюється її суб'єктами (викладач, науковий керівник), які визначають мету, конкретизують навчальні пізнавальні завдання та моделі діяльності студента під керівництвом викладача в процесі виконання індивідуальних завдань (репродуктивних; конструкторських; частково пошукових, дослідницьких). Важливими є також необхідність створення позитивної мотивації на всіх етапах спільної діяльності; підготовка студентів до виконання завдань СР; проміжний контроль результативності організації СРС та постійна корекція у всіх циклах при виконанні завдань усіх рівнів складності; контроль і оцінка успішності виконання навчальних завдань наприкінці кожного робочого циклу; оцінка ефективності організації СРС для досягнення мети та завдань проектування за визначеними критеріями; оцінка (самооцінка) сформованості у студентів спеціальних знань, умінь та навиків пізнавальної (бажання працювати, напруженість, задоволеність результатами,) та емоційної (настрій на спільну роботу з викладачами, самопочуття, працездатність) активності.

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни, як-от: державні, галузеві стандарти освіти ВНЗ; навчальні плани; навчальні програми з усіх нормативних і вибірковок навчальних дисциплін; програми навчальної, виробничої, педагогічної й інших видів практик; підручники, навчальні, навчально-методичні посібники; наукова, фахова монографічна і періодична література; інтерактивні навчально-методичні комплекси дисциплін; інструктивно-методичні матеріали, вказівки до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні семестрові завдання для СРС; контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять; контрольні роботи з навчальних дисциплін для перевірки

рівня засвоєння студентами змістових модулів; методичні матеріали для студентів з питань самостійного опрацювання фахової літератури; методичні вказівки до виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань; методичні вказівки до виконання курсових, дипломних, магістерських робіт; конспекти лекцій викладача; електронні підручники, електронні конспекти лекцій; комплекти тестових завдань [11, с. 338].

Організація СРС передбачає роботу студентів під час теоретичної підготовки; різних видів практики; у науковій діяльності (конкурси наукових робіт, магістерські, курсові й дипломні роботи); участі у роботі наукових гуртків, товариств тощо; у науково-допоміжних установах ВНЗ (навчальні кабінети, наукові лабораторії, архіви, музеї).

СРС з іноземної мови – це органічна частина навчального процесу, важливий фактор засвоєння навчального матеріалу. Вона планується, організовується та здійснюється з метою оволодіння студентами основними видами мовленнєвої діяльності (формування умінь аудіювання, читання й перекладу текстів, усного і писемного висловлювання думок, граматичного конструювання тощо); сприяє поглибленню і розширенню знань; формуванню інтересу до пізнавальної діяльності; оволодінню прийомами процесу пізнання; розвитку пізнавальних здібностей студента. Окрім того, забезпечує реалізацію інформаційної функції, адже у процесі спілкування іноземною мовою відбувається обмін студентами наявною інформацією, її модифікація, створення якісно нової з метою одержання необхідної інформації в конкретній сфері майбутньої професійної діяльності [6, с. 203].

Самостійна робота студентів з іноземної мови є педагогічним явищем, оскільки: визначається як вид пізнавальної діяльності студентів на заняттях і вдома, за завданням викладача, але без його безпосередньої участі [4, с. 48]; формує такі риси особистості, як самостійність, пізнавальну активність, творче ставлення до об'єктів діяльності; спонукає до осмислення під час самостійної роботи мети кожного завдання (для їх виконання студенти використовують свої знання та вміння з предмету, а також вміння користуватися засобами навчання); вимагає раціональної організації: вміння планувати, чітко визначати систему завдань, виділяти серед них головні, вміло обирати оптимальні способи вирішення поставлених завдань, вмілий оперативний контроль за виконанням завдань, вміння швидко вносити корективи, аналізувати загальні підсумки, порівнювати ці результати з поставленими, виявляти причину відхилень і обдумувати шляхи їх виправлення [12, с. 16].

Як свідчить І. Корнейко, мета самостійної роботи з іноземної мови – активізувати пізнавальну діяльність студентів у навчальному

процесі, розвивати їх мовленнєві навички та вміння, надавати допомогу тим, хто має слабку підготовку з іноземної мови, формувати уміння самостійно поповнювати свої знання та вільно орієнтуватися у потоці наукової інформації. Її зміст реалізується в науково обґрунтованій системі дидактично і методично оформленого навчального матеріалу, визначається з урахуванням структурно-логічної схеми підготовки фахівців, відображений в освітньо-професійній програмі та робочому навчальному плані [8, с. 19].

Вважаємо за необхідне звернути увагу на три основні аспекти дослідження самостійної роботи як частини проблеми наукової організації розумової праці: соціологічний, психолого-дидактичний і методичний [10, с. 161]. Соціологічний аспект включає питання, пов'язані з вивченням умов і мотивації самостійної навчальної діяльності студентів. За дослідження умов самостійної роботи студентів основна увага приділяється питанню бюджету часу, який студент виділяє на самостійну роботу, а також характеру конкретних навчальних ситуацій, які потребують від студента самостійного вивчення матеріалу. Самостійна навчальна діяльність студентів у кожній конкретній ситуації визначається мотивом, предметом діяльності, її метою і конкретними завданнями.

Психолого-дидактичний аспект охоплює питання виховання і самовиховання у студентів самостійності та творчої активності. Для цього викладачу потрібно так організувати заняття, щоб активізувати пам'ять, увагу та інші психічні процеси, стимулювати мисленнєву діяльність студентів. У методичному аспекті раціоналізація самостійної роботи пов'язується з культурою розумової праці студентів. Культура розумової праці охоплює питання гігієни і організації розумової праці, способи вдосконалення механізмів сприйняття, пам'яті, продуктивного мислення, розвитку механізмів навчання, підвищення розумової працездатності, самовиховання і самокерування, техніки і технології самостійної роботи – способи отримання і переробки інформації, засоби накопичення і зберігання інформації.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Таким чином, можна стверджувати, що організація самостійної роботи студентів розглядається у наукових працях та нормативних документах як стратегічна лінія побудови навчального процесу у ВНЗ, яка полягає не в оптимізації її окремих видів, а в створенні умов високої активності, самостійності та відповідальності студентів в аудиторії і поза нею у всіх видах навчальної діяльності у процесі підготовки майбутніх учителів іноземної мови.

Список використаних джерел

1. *Бенера В. Є.* Розвиток теорії і практики самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищих закладів освіти України (друга половина XIX – початок XXI століття) : дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук по спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Валентина Єфремівна Бенера. – К., 2011. – 601 с.
2. *Бойко Н. І.* Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Наталія Іванівна Бойко. – К., 2008. – 222 с.
3. *Болюбаш Я. Я.* Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посіб. для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К.: ВВП «КОМПАС», 1997. – 64 с.
4. *Бужиков Р. П.* Педагогічні умови застосування інноваційно-комунікаційних технологій у процесі навчання іноземних мов студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Роман Петрович Бужиков. – К., 2006. – 221 с.
5. *Гулецька Я. Г.* Організація самостійної роботи магістрів з використанням інформаційних технологій при вивченні іноземної мови [Електронний ресурс] / Я. Г. Гулецька. – Режим доступу: http://novyn.kpi.ua/2009-3-2/02_Gulecka.pdf – с. 75 – 80.
6. *Дридзе Т. М.* Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации / Т. М. Дридзе // Проблемы семиосоциопсихологии; ред. И. Т. Левыкин. – М.: Наука, 1984. – 268 с.
7. *Козаков В. А.* Самостоятельная работа студентов : [учеб. пособ. для слушателей ФПК вузов] / В. А. Козаков. – К.: УМК ВО, 1988. – 280 с.
8. *Корнейко І. В.* Самостійна позааудиторна робота в процесі вивчення іноземної мови за умов кредитно-модульної системи / І. В. Корнейко // Актуальні питання викладання іноземних мов у ВНЗ та самостійна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання : матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (Харків, 16-17 квіт. 2009 р.). – Харків : видавництво НФаУ, 2009. – с. 19-21.

9. Коробкова Л. Ф. Об организации самостоятельной работы над немецким языком студентов-заочников первого курса / Л. Ф. Коробкова // Управление учебной деятельностью студентов при овладении иностранным языком : сборник науч. трудов. – М., 1979. – Вып. 146. – с. 182 – 198.
10. Коряковцева Н. Ф. Управление самостоятельной работой студента языкового вуза с литературой на иностранном языке / Н. Ф. Коряковцева // Управление учебной деятельностью студентов при овладении иностранным языком : сб. науч. трудов. – М., 1985. – Вып. 256. – с. 157 – 171.
11. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
12. Луценко В. В. Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання : автореферат дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Луценко В. В. – Харків, 2002. – 29 с.
13. Низамов Р. А. Психолого-педагогические основы развития познавательной активности студентов / Р. А. Низамов // Проблемы развития познавательной активности студентов : сб. статей. – Казань : изд-во Казан. ун-та, 1980. – с. 3 – 60.
14. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, № 161. – К.: Мін-во освіти України, 1993. – 21 с.

References

1. Benera V. Ye. Rozvytok teorii i praktyky samostiinoi roboty studentiv u navchalnomu protsesi vyshchych zakladiv osvity Ukrainy (druha polovyna XIX – pochatok XXI st.) (*Development of the theory and practice of independent work of students in the educational process of higher educational institutions of Ukraine (the second half of the nineteenth – early XXI century)*), Kyiv, 2011, 601 p. [in Ukrainian]
2. Boiko N. I. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv v umovakh zastosuvannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii (*Organization of independent work of students in higher education in terms of information and communication technologies*), Kyiv, 2008, 222 p. [in Ukrainian]

3. Boliubash Ya. Ya. Orhanizatsiia navchalnoho protsesu u vyshchyykh zakladakh osvity (*Organization of educational process in higher education*), Kyiv, 1997, 64 p. [in Ukrainian]
4. Buzhykov R. P. Pedahohichni umovy zastosuvannya innovatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u protsesi navchannya inozemnykh mov studentiv vyshchyykh ekonomichnykh navchalnykh zakladiv (*Pedagogical conditions of application of innovative communication technologies in teaching foreign languages to students of economic department*), Kyiv, 2006, 221 p. [in Ukrainian]
5. Huletska Ya. H. Orhanizatsiia samostiinoi roboty mahistriv z vykorystanniam informatsiinykh tekhnolohii pry vyvchenni inozemnoi movy (*Organization of independent work of masters with the use of information technologies in the study of foreign languages*), http://novyn.kpi.ua/2009-3-2/02_Gulecka.pdf, pp. 75 – 80. [in Ukrainian]
6. Dridze T. M. Tekstovaya deyatel'nost' v structure social'noi komunikacii (*Text activity in the structure of social communication*), Moskva, 1984, 268 p. [in Russian]
7. Kozakov V. A. Samostoyatel'naya rabota studentov (*Independent work of students*), Kiev, 1988, 280 p. [in Russian]
8. Korneiko I. V. Samostiina pozaaudytorna robota v protsesi vyvchennia inozemnoi movy za umov kredytno-modulnoi systemy (Independent out-class work in the process of foreign language study in the conditions of credit-modular system), *Aktualni pytannia vykladannia inozemnykh mov u VNZ ta samostiina robota studentiv v umovakh kredytno-modulnoi systemy navchannia*, Kharkiv, 2009, pp. 19–21. [in Ukrainian]
9. Korobkova L. F. Ob organizacii samostoyatel'noj raboty` nad nemeckim yazy`kom studentov-zaochnikov pervogo kursa (Organization of independent work part-time students of the first course over German), *Upravlenie uchebnoj deyatel'nost'yu studentov pri ovladenii inostranny`m yazy`kom*, Moskva, 1979, Vol. 146, pp. 182–198. [in Russian]
10. Koryakovceva N. F. Upravlenie samostoyatel'noj rabotoj studenta yazy`kovogo vuza s literaturoj na inostrannom yazy`ke (Management of independent work of students of foreign language department over literature in a foreign language), *Upravlenie uchebnoj deyatel'nost'yu studentov pri ovladenii inostranny`m yazy`kom*, Moskva, 1985, Vol. 256, pp. 157–171. [in Russian]

11. Kuzminskyi A. I. Pedahohika vyshchoi shkoly (*Pedagogy of high school*), Kyiv, 2005, 486 p. [in Ukrainian]
12. Lutsenko V. V. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv v umovakh osoystisno orientovanoho navchannia (*Organization of independent work of students in a learner centered teaching*), Kharkiv, 2002, 29 p. [in Ukrainian]
13. Nizamov R. A. Psixologo-pedagogicheskie osnovy` razvitiya poznavatel`noj aktivnosti studentov (*Psycho-pedagogical bases of development of cognitive activity of students*), *Problemy` razvitiya poznavatel`noj aktivnosti studentov*, Kazan`, 1980, pp. 3–60. [in Russian]
14. Polozhennia pro orhanizatsiiu navchalnoho protsesu u vyshchykh navchalnykh zakladakh (*Regulation on the organization of educational process in higher education*), Kyiv, 1993, № 161, 21 p. [in Ukrainian]

Квитослава Дмитриевна Матийчук

Кандидат педагогических наук

Кафедра общественных и гуманитарных дисциплин

ЧВУЗ «Буковинский университет»

kvitka0510@gmail.com

Матийчук К. Д.

**ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ
САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ
САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ ПО СПЕЦИАЛЬНЫМ
ДИСЦИПЛИНАМ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ**

Аннотация

Формирование самостоятельности в учебной деятельности, начиная со стен высших учебных заведений, в значительной мере стимулируется современными требованиями к специалистам, в т.ч. и к учителям иностранного языка. Сосредоточено внимание на том, что современный специалист должен быть готовым к непрерывному образованию, гибко адаптироваться к изменяющимся жизненным

ситуациям, самостоятельно критически мыслить, видеть трудности и находить пути их рационального преодоления, уметь использовать ранее приобретенные знания, творчески мыслить, грамотно работать с информацией, быть коммуникабельным. Выяснено, что самостоятельность формируется как интегративная черта личности во время самостоятельной работы студентов.

Самостоятельная работа рассматривается как метод обучения, форма организации познавательной деятельности, средство привлечения студентов к самостоятельной познавательной деятельности и, наконец, как вид учебной деятельности студентов. Зафиксировано, что самостоятельная работа студента обеспечивается системой учебно-методических средств, предусмотренных для изучения конкретной учебной дисциплины.

Целью самостоятельной работы по иностранному языку является: активизировать познавательную деятельность студентов в учебном процессе, развивать их речевые навыки и умения, оказывать помощь тем, кто имеет слабую подготовку по иностранному языку, формировать умение самостоятельно пополнять свои знания и свободно ориентироваться в потоке научной информации.

Выделены три основных аспекта исследования самостоятельной работы как части проблемы научной организации умственного труда: социологический, психолого-дидактический и методический. Социологический аспект включает вопросы, связанные с изучением условий и мотивации самостоятельной учебной деятельности студентов. Психолого-дидактический аспект охватывает вопросы воспитания и самовоспитания у студентов самостоятельности и творческой активности. В методическом аспекте рационализация самостоятельной работы связывается с культурой умственного труда студентов.

Ключевые слова: профессиональное образование, высшее учебное заведение; индивидуальная работа; контроль; мотивация; организация самостоятельной работы; познавательная самостоятельность; самостоятельная работа; самостоятельная работа по иностранному языку; учебно-методическое обеспечение; учителя иностранного языка.

Kvitoslava Dmytrivna Matiichuk

Candidate of Pedagogical Sciences

Department of social sciences and humanities

PHEE «Bukovinian university»

Matiichuk K. D.

**PROBLEM OF INFORMATIVE SELF-STUDY FORMATION
DURING THE ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK IN
THE PROCESS OF FUTURE FOREIGN TEACHERS TRAINING
IN THE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE**

Abstract

The need for the formation of self-study in education, beginning from the university, is mainly stimulated by modern requirements to specialists, including foreign language teachers as well. Modern specialist thinks creatively, is able to find information, knowledge and skills individually and in the right time and correctly use them. He is able to accept non-standard, original decisions based on fundamental knowledge. He should have a commitment to lifelong learning, flexibility to adapt to changing situations, think self-critically, see difficulties and find ways of rational overcome. He has to be able to use previously acquired knowledge, think creatively, work competently with information, be sociable, and work independently to develop personal morality, intelligence and cultural level. To form such a specialist it is necessary for the student to be not a passive contemplative absorber of scientific information or a diligent performer but to become a creative converter of the information that is studied. Extensive publications on the theory and methodology of independent work, published in the 1980's were based on the position: independent work of students is an independent activity, during which the self-study is formed as an integrative personality trait. The student learns the necessary knowledge and acquires skills only if he is included into the independent work as for clarifying the goals and objectives of training, its volume, search and supply of information, forecasting possible outcomes of his own activities under certain conditions and their implementation.

Fundamental changes in the further development of the theory and practice of independent work were held in 1993 after the approval of the "Regulations on the organization of educational process in higher educational institutions" by the Ministry of Education and Science of Ukraine (Order № 161 from 02.06.1993). For the first time in native practice in the governmental document it was underlined that independent work is the main

means of mastering the learning material at the time free from obligatory classes. In addition, the content of such individual work in a particular subject is determined by the curriculum, teaching materials, teacher guidelines and tasks. Independent work is provided by the system of teaching tools chosen to study a particular subject (textbooks and teaching aids). Teaching materials should include exercises for self-control on the part of the student as well. So, independent work is a form of learning in which student learns the necessary knowledge, acquires skills, trains to work systematically and creates own style of mental activity. It's one of the most effective means of increasing cognitive activity.

According to these documents, the learning process at the university is focused on the formation of an educated, harmoniously developed personality, capable of continuous updating of scientific knowledge, professional mobility and quick adaptation to dynamic processes in the educational, social and cultural spheres, areas of engineering and technology, systems of management and work organization in a market economy. Independent work is seen as a method of learning, a form of organization of cognitive activity, a means of attracting students to independent cognitive activity and, finally, as a kind of educational activity of students. Talking about the system of students self-study organization we consider independent work a complex multidimensional pedagogical phenomenon that includes a system of self-united structural and functional components that form a coherent unity subordinate to the objectives of training, education and development in the context of indirect management and self-regulation. It is a part of the educational process, ensuring unity of theory and practice and directly affecting the content and nature of higher education, changing the requirements for specialists' training. It has integrative and cross-cutting nature, forecasts and lays the foundation for the development of independent research work as the highest form of self-deployment of future specialists during their professional development in higher educational institution.

The organization of independent work as the educational system has the following main elements: objective (s), contents, forms, methods and means of activity; planning, monitoring, self-monitoring and evaluation of results; conditions of implementation. This is the process of organizing independent work on specific requirements (standards, rules, principles) and giving it the desired shape in order to achieve this goal in the best way. The organizational elements can be conditions which are divided into external (method of management, place of study, equipment) and internal (student's personality, level of knowledge, motivation, interest) and results.

Planning of individual work involves compliance to requirements: training time given for the individual work is regulated by working curriculum and should be at least 1/2 and no more than 2/3 of the total student study time allotted for studying a particular subject.

The effectiveness of the organization of independent work is provided by implementation of the following principles: consistency of purpose, objectives, forms of self-study; individual approach to students; differentiation and individualization. The main objective of the self-study organization is to create psychological and pedagogical conditions of development initiatives and intellectual thinking in the classes of any form. The basic principle of the self-study organization should be the transfer of all students for individual work with the transition from formal performing of certain tasks with the passive role of the student to cognitive activity with the formation of own opinion in solving issues and problems.

Analysis of regulations of the educational process shows that independent work searches for compliance with a number of requirements: didactic and psychological readiness of the student to perform different kinds of tasks; explaining the necessity of individual work in general and specific tasks to encourage positive motivation of students; specifying objectives of a subject or a topic; determining the content of tasks; development of tasks of different kinds of difficulty according to defined levels of learning; developing specific situations involving non-standard problem solving; providing students with detailed methodological recommendations on the tasks; developed evaluation system, algorithm of doing tasks, sample preparation performance; implementation of an individual approach to self-study; individualization of the self-study; a permanent feedback with students; using credit technology of training; developing accounting standards of student workload during independent work.

Control over the independent work plays a special role in the system of its organization. It is carried out by a teacher or a supervisor who defines the purpose, specify educational goals and the models of student activity under the guidance of a teacher in the performance of individual tasks (reproductive, developmental, partly retrieval, research). The important is also the need to create a positive motivation at all stages of joint activities; preparation of students for performing individual work; control of effectiveness of self-study organizations and permanent correction in all cycles during the performing tasks of all levels of complexity; evaluation of the effectiveness of self-study organization; evaluation (self-evaluation) of the formation of students special knowledge and skills of cognitive activity (desire to work, intensity, satisfaction with the results), emotional (mood to work together with teachers, health, performance).

Independent work of students is provided through a system of teaching tools chosen for the study of a particular subject, such as: curricula; teaching programs for all standard and optional subjects; programs of educational and other types of practices; textbooks and teaching aids; scientific, professional monographic and periodic literature; instructional and teaching materials, guidelines for seminars and laboratory classes; individual semester tasks for individual work; control tasks to seminars, practical and laboratory lessons; tests for academic subjects to test the mastering of content of modules; training materials for students for independent work with professional literature; guidance for individual educational and research tasks; guidance for course, diploma and master's works; lectures; electronic books, electronic lecture notes; sets of tests.

Independent work of students of foreign languages is planned, organized and carried out with the aim of mastering the main types of speech activities (formation of skills of listening, reading and translation of texts, oral and written expression of ideas, grammatical construction, etc.). It contributes to the deepening and expansion of knowledge, formation of interest in the cognitive activities, mastering techniques of learning process, development of cognitive abilities of the student. It is concluded that the independent work of students in a foreign language is defined as a form of cognitive activity of students in the classroom and at home, on the instructions of the teacher, but without his direct participation. It forms the personality traits such as independence, cognitive activity, and creative attitude to the objects of activity. The purpose of independent work in a foreign language is to activate the cognitive activity of students in the learning process, develop their language skills and skills to assist those with poor training of foreign language skills to form their own supplement to their knowledge and freely navigate the flow of scientific information. Three main aspects of the study as part of independent scientific organization problems of mental work have been determined: sociological, psychological, didactic and methodical. The sociological aspect includes issues related to the study of conditions and motivation of independent educational activity of students. Psychological and didactic aspect covers education and students' self-independence and creative activity. In methodical aspect rationalization of individual work is associated with the culture of mental work of students.

Key words: *professional education; cognitive self-study; control; educational and methodological support; foreign language teachers; higher education institution; individual work; individual work in a foreign language; motivation; organization of independent work independent work.*

УДК [378.147:004.5]:002.1

РОЛЬ ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЯ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ПРОФЕССИЙ ТИПА «ЧЕЛОВЕК – ЗНАКОВАЯ СИСТЕМА»

Юрий Григорьевич Подборский

Кандидат педагогических наук, доцент

Кафедра педагогики

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий

государственный педагогический университет

имени Григория Сковороды»

Аннотация

В статье проанализировано роль документоведения как дисциплины в системе подготовки будущих специалистов.

Автор подчеркивает, что особенностью становления и развития документоведения есть то, что оно шло от практических потребностей, от необходимости усовершенствования организации деловодства. Сейчас оно становится неотъемлемой частью повседневной жизни, способствует развитию межличностной коммуникации.

Особенностью становления и развития документоведения есть то, что оно шло от практических потребностей, от необходимости усовершенствования организации деловодства. Внимание к проблемам документоведения особенно усилилось в 1960–1970 годах в связи с разработкой и внедрением Единой государственной системы деловодства и информационной базы автоматизированных систем управления.

С развитием общественных отношений и научно-технического прогресса возникли и начали бурно развиваться документалистика, информатика, которые базируются на документной информации. Известное влияние на их развитие сделало документоведение, которое накопило огромный опыт в изучении документа. Документалистика как наука и учебный курс, который изучает динамику и структуру информационных потоков и массивов и рассматривает документ как любую фиксированную информацию, стала одной из основных дисциплин в профессиональном образовании и подготовке специалистов профессий типа «человек – знаковая система».

Ключевые слова: документоведение, профессиональное образование, будущие профессионалы, информационная деятельность.

Постановка проблемы в контексте современной педагогической науки. Актуальность нашей статьи обусловлена развитием документоведения в современном мире и необходимостью подготовки специалистов в области информационной деятельности. Одной из самых важных проблем сферы высшего профессионального образования документоведов в контексте общемирового развития есть обеспечение различных категорий пользователей высококачественной информацией, удовлетворение возрастающего спроса как в количественном, так и в качественном плане.

Документоведение – одна из перспективных профессий, которая обеспечивает деятельность систем документно-информационных коммуникаций во всех областях и функционирования сферы управления ними.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследования учеными системы подготовки документоведов в современной Украине основываются на системном видении и концептуальном решении проблемы обучения будущих профессионалов документоведческого профиля, требует исследования ее в контексте научных представлений о документоведении и документной коммуникации. В области документоведения и профессионального образования сейчас работают И.Иванова, С.Г.Кулешов, Н.Кушнаренко, И.Нилова, А.Сидоренко, В.Терно. Защищены докторские диссертации по истории и теории документоведения (С.Кулешов и Г.Швецова-Водка). Анализ научной литературы убеждает в мысли об общественной информационной необходимости. Для удовлетворения общественных информационных потребностей в Украине функционируют образовательные системы, архивы, музеи, библиотеки, радио, телевидение, телеграфные агентства, пресса, а также системы специальной коммуникации.

Цель написания статьи – раскрыть сущность и особенности документоведения как дисциплины в системе подготовки современных специалистов профессий типа «человек – знаковая система».

Методы: анализ, сравнение, обобщение и систематизация научно-теоретических положений, синтез, классификация, педагогическое наблюдение, опрос, тестирование.

Изложение основного материала. Концептуальные подходы к подготовке документоведов базируются на результатах изучения и прогнозирования структуры социальной и производственной деятельности специалистов с высшим образованием в области информационной деятельности соответственно потребностям рынка труда, на соответствующих требованиях к специалисту, соответственно которым определяется содержание образования в данной отрасли, то есть концепция

подготовки документоведов базируется на разработке модели специалиста, основой построения которой является система «общественная потребность – образовательно-квалификационная характеристика (умения) – образовательно-профессиональная программа (знания) – средства диагностирования во взаимосвязи и взаимообусловленности всех ее компонентов, объединении с определением педагогических условий подготовки специалистов и соответствующих практических подходов к их реализации [7].

Особенностью становления и развития документоведения является то, что оно шло от практических потребностей, от необходимости совершенствования организации делопроизводства. Внимание к проблемам документоведения особенно усилилась в 1960-1970 годах в связи с разработкой и внедрением Единой государственной системы делопроизводства и информационной базы автоматизированных систем управления.

С развитием общественных отношений и научно-технического прогресса возникли и начали развиваться документалистика, информатика, основанные на документной информации. Известное влияние на их развитие сделало документоведение, которое накопило значительный опыт в изучении документа. Документалистика – кибернетическая дисциплина, изучающая динамику и структуру информационных потоков и массивов. Документалистика рассматривает документ как любую фиксированную информацию. Информатика занимается «исследованием методов и средств сбора, переработки, хранения, поиска и распространения научной информации [1].

Структурные сдвиги производственных сил, которые в 1970-80-е годы претерпело мировое хозяйство в связи с переходом к новейшим технологиям, привели к возникновению нового типа социальных отношений – информационных, обуславливающих появление нового типа общества – информационного.

Информационное общество – объективно возникающая в ходе исторического процесса стадия общественного развития. Оно неразрывно связано с процессами информатизации общества [6].

Важным представляется взгляд на информатизацию как на «системно-деятельностный процесс овладения информацией как ресурсом управления и развития с помощью средств информатики с целью создания информационного общества и на этой основе – дальнейшего продолжения прогресса цивилизации» [2].

По мнению многих исследователей, процесс информатизации должен включать в себя три диалектически взаимосвязанных процесса: совершенствование средств сбора, хранения и распространения

информации, компьютеризацию – процесс совершенствования средств поиска и обработки информации; а также гармонизацию – процесс развития способностей людей к восприятию и порождению информации (знания), то есть процесс повышения интеллектуального потенциала общества, включая использование средств искусственного интеллекта. Массовая информатизация общества невозможна без ПЭВМ с интеллектуальным интерфейсом. В действительности, информатизацию общества в принципе надо трактовать как развитие, качественное совершенствование, радикальное усиление с помощью современных информационно-технологических средств когнитивных социальных структур и процессов. Информатизация должна быть «слита» с процессами социальной интеллектуализации, существенно повышает творческий потенциал личности [3]. В целом на сегодня, учеными выделяются два основных теоретико-методологических подхода к понятию информатизации общества: технократический, когда информационные технологии считаются средством повышения производительности труда и их использование ограничивается, в основном, сферами производства и управления; гуманитарный, когда информационная технология рассматривается как важная часть человеческой жизни, имеющая значение не только для производства, но и для социальной сферы. Знание имеют преимущества по сравнению с материальными ресурсами, жестко подчиненными законам сохранения.

Так или иначе предметом изучения становится именно информация – главный ресурс информационного общества. Технологические изменения также могут углубить имеющиеся географические и социальные различия. С другой стороны, жизнь людей может быть улучшена с помощью более удобного доступа к информации и услуг связи.

Тенденции развития современного общества, его ярко выраженная информатизация объясняют необходимость все более широкого использования информационных технологий в сфере образования. В настоящее время культурному человеку независимо от его профессии и особенностей деятельности необходимо владеть умениями работы с электронными средствами обработки и передачи информации.

Информационные технологии в образовании – это образовательные технологии с использованием компьютеров. Информационная технология – технология обработки, передачи, распространения и передачи информации с помощью электронно-вычислительных машин, создание вычислительных и программных средств.

Информационно-коммуникационные технологии относят к технологическим средствам, и они направлены на подготовку личности

информационного общества, формирования умений работать с информацией, развитие коммуникативных способностей, формирование исследовательских умений и навыков выбора оптимальных решений, обеспечения большим объемом информации.

Использование компьютерных средств обучения позволяет увеличить объем аудиовизуальной информации для усвоения студентами, способствует: развитию их мышления, формированию системы умственных действий, способности к самостоятельной творческой работе [4].

С появлением новой парадигмы производственного процесса, основное качество которого составляет не просто информация, а новая экономическая категория – информационный ресурс. От способов использования этого вида ресурсов зависят темпы научно-технического и технико-экономического развития страны. Фундаментом их производства и использования является интеллектуально-духовный потенциал государства, станет главным фактором, который должен определять уровень развития страны.

Это привело к появлению новой профессии «документовед», определив сферы профессиональной деятельности специалистов данного профиля анализ информационного поля, отбор информации и создание различных ее типов в различных документных формах для удовлетворения функциональных потребностей пользователей.

Документальная система в течение уже многих веков обеспечивала информационное обслуживание общества в целом и в различных его институтах, в том числе науки и техники.

В начале XXI века в сфере документального обслуживания основной акцент ставился на создание широкой сети баз данных, но осуществление рыночных реформ в экономике Украины существенно повлияло на социально-культурную сферу, которая охватывает такие области, как образование, искусство, наука, государственное управление и тому подобное. По официальным статистическим данным в этой области насчитывается более ста основных профессий: учитель, воспитатель, врач, ученый и т.п.

Указанные специальности составляют профессиональную группу, основным объектом внимания которой является документ, его изготовление, обработка, хранение и предоставление в общественное пользование. В учебные планы вузов Украины был введен новый учебный курс «Документоведение». Был создан ряд учебных программ курса, накопившийся опыт его преподавания.

Цель и задачи дисциплины – овладение традиционными технологиями обработки документов в сочетании с внедрением средств компьютерной техники, новейших программных продуктов, увеличе-

ние доли «бездokumentного» информационного обеспечения, создания условий безусловного сохранения документной информации на различных видах носителей.

«Документоведение» является учебной дисциплиной и связанная с учебными дисциплинами «Компьютерные технологии документоведения», «Аналитико-синтетическая переработка информации», «Защита информации и информационного продукта», «Экспертные оценки достоверности информации», «Государственное управление», «Теория и практика документных коммуникаций».

Изучение дисциплины основывается на использовании основ теории управления, организации управленческого труда, административного права, компьютерных информационных технологий, оргтехники.

Влияние условий образования задает гуманитарную направленность образовательной среде через включение важных для человека знаний и использования комфортных, приемлемых для студентов технологий обучения.

Обобщая сказанное, можно констатировать, что с ориентацией на сущность процесса гуманитаризации подготовки документоведов целесообразно использовать понятие образовательной среды, позволяет раскрыть более полно и всеобъемлющий соответствующий процесс.

За рубежом индустрия информации уже сформировалась. Отечественная информационная индустрия находится в стадии формирования – решаются организационные вопросы развития информационных структур, изучается зарубежный опыт в этой области, составляются некоторые ее звенья, в основном – «нижние» (информационные брокеры), повышается компьютерная грамотность населения, расширяется круг конечных пользователей ПЭВМ.

В ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды» открыта специальность «Документоведение», предусматривающая наряду с другими направлениями и подготовку документоведов.

Действующая и разрабатываемая учебно-методическая документация дает возможность сформировать как минимум три основных профессиональных блоки учебных дисциплин, необходимых для обучения информационным менеджерам:

– Информационно-документоведческих (Информатика: теоретическая, социальная, экономическая; Документоведение и делопроизводство, Информационное общество, Информационные технологии, информационные технологии документоведения, Информационные системы и сетевые технологии, Базы данных (СУБД), Компьютерные сети (INTERNET))

– Экономический (Международная экономика, Экономика образования, Экономика информационной деятельности Маркетинг, Менеджмент, Внешнеэкономическая деятельность и т.п.);

– Технический (Высшая математика, Теория информации, Техническое обеспечение информационной деятельности, Информатика, Математическая статистика).

Перед системой образования в условиях информатизации общества возникают задачи, связанные с выработкой новой педагогической стратегии.

Профессиональное образование – длительный процесс, развернутый во времени. Сложность определения оптимальной номенклатуры учебных курсов, их содержательного наполнения и последовательности преподавания обусловлена как молодым статусом специальности и недостаточная разработанность данной проблемы наукой, так и недостатком концептуальных основ преподавания учебных дисциплин документоведческого цикла.

Результатом системного подхода к образованию документо-информационного профиля является внедрение в учебный процесс фундаментальной дисциплины «Документоведение», а также «Информационного менеджмента», «Информационного обеспечения управления», «Аналитико-синтетической переработки документной информации», «Теории и практики документных коммуникаций».

Как социальное явление информатизация охватывает текущие и перспективные проблемы – экономические, организационные, социальные, связанные с развитием культуры и образования, деятельностью всех звеньев социального управления и народного хозяйства. Информатизация способствует обеспечению национальных интересов, развитию наукоемких производств и высоких технологий, повышению производительности труда, совершенствованию управления экономикой, социально-экономических отношений, обогащению духовной жизни и дальнейшей демократизации общества. [5, с. 173 – 176.].

Документовед – профессия системы «человек – знаковые системы». Ведущий предмет труда – условные знаки, цифры, коды, естественные, искусственные языки, схемы. Чтобы успешно работать по профессии, нужны особые качества:

- глубокое понимание мира сухих обозначений;
- отвлекаться от собственно предметных свойств окружающего мира и сосредотачиваться на информации, несут в себе те или иные знаки;
- при обработке информации в виде условных знаков возникают задачи контроля, проверки, учета, обработки информации;
- создание новых знаков, знаковых систем.

Профессия «документовед» связана с оформлением документов, делопроизводством, анализом текстов или их преобразованием (перекодировкой).

В современных условиях информатизации общества, развития компьютерных сетей, средств телекоммуникаций профессиональная информационная сфера требует подготовки специалистов по управлению информационными потоками предприятий и организаций (как внутренними, так и внешними) с использованием компьютерных информационных систем – менеджеров информационных систем.

Именно от качества профессиональной подготовки документоведов зависит эффективность функционирования научно-информационных центров как социального института, обязанного обеспечивать развитие интеллектуального потенциала нации, трансляцию новых идей и знаний, документной базы политической и экономической эволюции страны, ее дальнейшую интеграцию в мировое информационное общество.

Стратегию доступа к услугам и информации нужно строить на основе следующих принципов:

- универсальный и равный доступ;
- ориентация на потребителя и разнообразие информации;
- компетентность и участие граждан;
- открытые и интерактивные сети.

Выводы исследования и перспективы дальнейших исследований в исследуемом направлении. В современной социально-экономической обстановке в условиях поиска оптимальных путей информатизации общества и вхождения Украины в мировое информационное пространство первоочередное значение получает решение многоаспектной проблемы документационного обеспечения управления (ДОУ), при помощи которого процессы документирования, организации документов и документообращения приобретают нормативный или упорядоченный характер. А документоведение – ведущей дисциплиной в подготовке специалистов профессий типа «человек – знаковая система».

Список использованных источников

1. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002.
2. *Абдеев Р.Ф.* Философия информационной цивилизации. – М.: ВЛАДОС, 1994. – 336 с.

3. *Блюменау Д.И.* Информация и информационный сервис. – Л.: Наука, 1989. – 192с.
4. Вища освіта в Україні і Болонський процес: навч. посіб./ за ред. В.Г. Кременя; авторський колектив М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубіянко, І.І. Бабич. – К. : Освіта, 2004. – 384 с.
5. *Гавловський В.* та ін. Державно-правове регулювання соціальних інформ-маційних відносин /В. Гавловський, В. Цимбалюк, В. Кашпур //Укр. право. – 1998. – №1. – с. 173 – 176.
6. *Джонстон П.* Технологические аспекты развития Глобального Информационного Общества //Международный симпозиум «Глобальное Информационное Общество: Деятели и Жертвы». – Poitiers-Futuroscope, Франция. – 1999. – 1 – 5 марта
7. *Матвієнко О.* Забезпечення інформаційної підтримки управління: до проблеми підготовки спеціалістів //Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. /За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – с.220 – 222.
8. *Панченко Г., Савостенко О.* Інформатизація – невід’ємна складова ефективного управління. Регіональний аспект //Вісник УАДУ. – 2001.– № 4.

References

1. Pro Nacional`nu doktry`nu rozvy`tku osvity`: Ukaz Prezy`denta Ukrayiny` vid 17 kvitnya 2002 r. № 347/2002.
2. Abdeev R.F. Fy`losofy`ya y`nformacy`onnoj sy`vy`ly`zacy`y`. – M.: VLADOS, 1994. – 336 s.
3. Blyumenau D.Y`. Y`nformacy`ya y` y`nformacy`onnyj servy`s. – L. : Nauka, 1989. – 192s.
4. Vy`shha osvita v Ukrayini i Bolons`ky`j proces: navch. posib./ za red. V.G. Kremeniya; avtors`ky`j kolekty`v M.F. Stepko, Ya.Ya. Bolyubash, V.D. Shy`nkaruk, V.V. Grubiyanko, I.I. Baby`ch. – K. : Osvita, 2004. – 384 s.
5. Gavlovs`ky`j V.ta in. Derzhavno-pravove reguluyuvannya social`ny`x infor-macijny`x vidnosy`n / V. Gavlovs`ky`j, V. Sy`mbalyuk, V. Kashpur //Ukr. pravo. – 1998. – №1. – S. 173 – 176.

6. Dzhonston P. Texnologiy`chesky`e aspekty razvy`ty`ya Global`nogo Y`nformacy`onnogo Obshhestva //Mezhdunarodnyj sy`mpozy`um «Global`noe Y`nformacy`onnoe Obshhestvo: Deyately` y` Zhertvy». – Poitiers-Futuroscope, Francy`ya. – 1999. – 1 – 5 marta
7. Matviyenko O. Zabezpechennya informacijnoyi pidtry`mky` upravlinnya: do problemy` pidgotovky` specialistiv //Suspil`ni reformy` ta stanovlennya gromadyans`kogo suspil`stva v Ukraini: Materialy` nauk.-prakt. konf. /Za zag. red. V.I. Lugovogo, V.M. Knyazyeva. – K.: Vy`d-vo UADU, 2001. – S.220 – 222.
8. Panchenko G., Savostenko O. Informaty`zaciya – nevid`yemna skladova efekty`vnogo upravlinnya. Regional`ny`j aspekt //Visny`k UADU. – 2001.– №4.

Юрій Григорович Підборський

Кандидат педагогічних наук, доцент

Кафедра педагогіки

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний

педагогічний університет Імені Григорія Сковороди»

pidborskiyy@mail.ua

РОЛЬ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙ ТИПУ «ЛЮДИНА-ЗНАКОВА СИСТЕМА»

Анотація

У статті проаналізовано роль документознавства як дисципліни у системі підготовки фахівців професій типу «людина – знакова система».

Автори підкреслюють, що особливістю становлення і розвитку документознавства є те, що воно йшло від практичних потреб, від необхідності вдосконалювання організації діловодства. Зараз воно стає невід`ємною частиною повсякденного життя, сприяє розвитку міжособистісної комунікації.

Мета написання статті – розкрити сутність та особливості документознавства як дисципліни у системі підготовки сучасних фахівців професій типу «людина – знакова система». Використані методи: аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, вивчення результатів навчальної діяльності студентів; статистичні методи.

З розвитком суспільних відносин і науково-технічного прогресу виникли і почали бурхливо розвиватися документалістика, інформатика, що базуються на документній інформації. Відомий вплив на їхній розвиток зробило документознавство, що нагромадило значний досвід у вивченні документа. Документознавство як наука і навчальна дисципліна, що вивчає динаміку і структуру інформаційних потоків і масивів і розглядає документ як будь-яку фіксовану інформацію, наразі стає однією з провідних дисциплін у підготовці фахівців професій типу «людина – знакова система».

Ключові слова: професійна освіта, документознавство, майбутні професіонали, інформаційна діяльність.

Yurii G.Podborskii

Candidate of science, docent

Department of Pedagogics

SHEI "Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda

State Pedagogical University

pidborskiyy@mail.ua

THE ROLE OF DOCUMENTATION IN TRAINING PROFESSIONS SUCH «PEOPLE – SIGN SYSTEM»

Abstract

In the article the role of dokumentoznavstva as disciplines is analysed in the system of preparation of specialists of professions of type a "man is the sign system".

Authors underline that the feature of becoming and development of dokumentoznavstva is that it went from practical necessities, from the necessity of perfection of organization of office work. Presently it becomes nevidemnoy part of everyday life, assists development of interpersonality communication. A basic leit-motif of the article is inoculating the students of love to the profession of dokumentoznavcyia, acquaintance with its advantages.

The peculiarity of the formation and development of document is that it came from the practical needs, the need to improve the business organization. Attention to issues of documentation particularly intensified in the years 1960-1970 in connection with the development and introduction of the Unified State System records and information base of automated control systems.

With the development of social relations, and scientific and technological progress have emerged and began to develop documentary, information based on document information. The well-known effect on their development has made records management that has gained considerable experience in the study of the document. Documentary – cybernetic discipline that studies the dynamics and structure of information flows and arrays. Documentary examines the document as any fixed information.

Trends in the development of modern society, its pronounced computerization explain the need of the increasing use of information technology in education. Currently, cultured person, regardless of his profession, and features activities should possess the skills to work with electronic means of information processing and transmission.

Information technologies in education – educational technology is the use of computers. Information technology – processing, transmission, distribution and transmission of information by means of computers, creation of computer and software.

Information and communication technologies are the technological means, and they are aimed at training the individual the information society, the formation of the ability to work with information, development of communication skills, the formation of research skills selecting optimal solutions, providing a wealth of information.

The use of learning software allows you to increase the volume of media for learning students, contributes to: the development of their thinking, the formation of mental actions, capacity for independent creative work.

Documentary system has for centuries provided the information service of society as a whole and in its various institutions, including science and technology.

The main leitmotif of the article – instilling students love for the profession in document processing, familiar with its benefits.

Key words: *records management, future professionals, information activities.*

УДК 378.112:37.03

ВПРОВАДЖЕННЯ ОСНОВ ПРОЕКТУВАННЯ ЯК ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Світлана Михайлівна Прищепя

Кандидат педагогічних наук

Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

Анотація

Статтю присвячено проблемі впровадження основ проектування як особистісно орієнтованої технології у системі виховної роботи класного керівника. Метою статті є обґрунтування реалізації проектування як особистісно орієнтованої технології у професійній освіті. Використано теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, контент-аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження.

Окреслено актуальність проектної технології у професійній освіті. Визначено пріоритетні задачі, принципи проектування. Обґрунтовано передумови й етапи, котрі сприяють оптимальній реалізації.

Ключові слова: *професійна освіта, виховна робота, класний керівник, особистісно орієнтована технологія, проектування.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Виховання на сучасному етапі розвитку суспільства покликане надавати пріоритети духовному розвитку особистості, її життєвому та професійному самовизначенню, самореалізації, життєтворчості відповідно до національних цінностей та в контексті інтеграції Української держави в Європейський простір.

Сьогодні в освітній галузі акцент переноситься на особистість учня, створення умов для її самореалізації й саморозкриття, вивчення можливостей. Реалізація педагогіки співробітництва, партнерства передбачає застосування особистісно розвивальної моделі організації педагогічного процесу, завдяки якій особистість кожного школяра є творчою індивідуальністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідження даної проблеми показало, що на різних етапах розвитку вітчизняної педагогічної науки і практики проблему впровадження проектування як особистісно орієнтованої технології у системі виховної роботи класного керівника досліджували В. Безрукова, В. Беспалько, І. Бех, Т. Галич, І. Зязюн, О. Киричук, О. Коберник та ін. Не применшуючи наукової значущості робіт вищезгаданих педагогів, маємо зазначити, що не приділялося уваги саме проблемі впровадження проектування у системі виховної роботи класного керівника.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні впровадження та реалізації проектування як особистісно орієнтованої технології у системі виховної роботи класного керівника.

Методи: аналіз, порівняння, контент-аналіз, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для успішної розбудови сучасної школи, демократизації шкільного життя у всіх його напрямках суспільству необхідно відмовитися від політизації та уніфікації навчально-виховного процесу, знеособлення особистості дитини.

Особливостями удосконалення шкільного виховання є вдосконалення впливу на свідомість учнів, педагогічного спілкування, організації самовиховання дітей, використання засобів індивідуального виховного впливу, а також багатьох інших складових технології виховної роботи.

Варто зазначити, що виховати творчу, самодостатню, самодіяльну й вільну особистість можна лише за умови особистісної орієнтованості процесу виховання, коли відбувається розкриття природних можливостей школярів. Саме в цьому й полягає гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу, центром і метою якого є особистість вихованця.

Індивідуальний підхід у виховному процесі полягає в урахуванні особливостей особистості учня. У шкільній практиці під ним розуміють передусім урахування психологічних особливостей кожного учня.

Проектування є функцією будь-якого педагога й не менш важливою, ніж організаторська, прогностична або комунікативна; під педагогічним проектуванням варто розуміти цілеспрямовану діяльність зі створення проекту як інноваційної моделі виховної або навчальної системи.

Класні керівники, обираючи методи та прийоми виховання школярів, враховують властиві їм психологічні особливості: працюючи з

класом, беруть до уваги загальні особливості класу (психологічний клімат, ціннісні орієнтації, міжособистісні взаємини тощо); шукаючи підходи до окремих груп, вивчають домінуючі спрямованості особистостей (колективістська, ділова, індивідуалістична). Індивідуальна робота з кожним учнем передбачає врахування притаманних лише йому, конкретних особливостей.

Сьогодні все більше розглядають проектування як технологію, зазначаючи, що проектування – це система параметрів майбутньої спільної діяльності педагога і вихованців, спрямована на досягнення певної мети.

У своїх працях В. Киричук [3], розглядаючи важливість проектування виховної діяльності класного керівника, зазначає, що ця технологія актуалізує:

а) зовнішні (соціальні) чинники і складові гуманного впливу на особистість освітнього і позаосвітнього оточення завдяки впровадженню нових освітніх та виховних програм і методичних засобів;

б) внутрішні (психологічні й духовні) резерви саморозвитку, самореалізації й самовдосконалення кожного учасника навчально-виховного процесу.

На думку вченого, саме впровадження проектної технології виховного процесу забезпечує цілісний розвиток особистості учня та класного колективу загалом [3].

Сьогодні в загальноосвітніх навчальних закладах України впроваджують педагогіку партнерства, сучасні моделі та системи виховання, в яких учень виступає як творча індивідуальність.

Адже особистісно розвивальна технологія вимагає створення нових психолого-педагогічних систем, які повинні повною мірою забезпечити фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток особистості кожного вихованця та всіх учасників виховного процесу.

Оскільки проектування виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах зорієнтоване на особистісний фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток учня, то дана технологія названа нами особистісно розвивальною. В основу такого твердження покладено думку, що виховання – це розвиваюча відкрита система, основним системоутворюючим фактором якої є педагогічна взаємодія вчителя та учня [3, с. 43].

Проектування як технологія особистісного розвитку передбачає цілісний розвиток особистості учня та класного колективу на основі аналізу результатів виховання та об'єктивно впливає на фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток кожного члена колективу.

Слід виокремити такі завдання проектування виховної діяльності класного колективу:

1) забезпечення ефективної організації цілеспрямованого розвитку кожного вихованця та класного колективу в цілому;

2) включення кожного вихованця класного колективу в різні види життєдіяльності (фізично-оздоровчу, предметно-перетворювальну, навчально-пізнавальну, соціально-комунікативну, духовно-катарсичну) [4].

Основне завдання застосування проектної технології у виховній діяльності – домогтися позитивних змін у динаміці розвитку особистості та формуванні індивідуальності окремого учня.

Технологія відрізняється точним управлінням, детальною розробкою програми виховного процесу.

Саме принцип технологізації виховного процесу передбачає послідовні дії педагога та правильно організовані ним дії вихованців, які підпорядковані досягненню спеціально спроектованих виховних завдань, що відповідають психологічним особливостям розвитку особистості. Спроектований так виховний процес гарантує позитивний кінцевий результат.

Проектування як особистісно розвивальна технологія організації виховного процесу в класному колективі розглядається нами як складна багаторівнева сукупність дій, що тісно пов'язані між собою і розкривають послідовність і характер взаємодії класного керівника та вихованців.

Розглядаючи процес проектування як особистісно орієнтовану технологію виховання підлітків, варто виділити основні передумови, які сприятимуть оптимальній реалізації в системі роботи класного керівника загальноосвітнього навчального закладу: поетапна реалізація задуманого, тісна співпраця з батьківською громадою, гуманістичне світобачення самого вчителя.

Варто подати основні етапи проектування та їх характеристики у виховній діяльності класного колективу:

- психолого-педагогічна діагностика;
- визначення основних виховних цілей, уточнення та конкретизація виховних задач;
- прогнозування можливих результатів виховної діяльності класного керівника;
- моделювання (обґрунтування процесу виховної діяльності);
- остаточне планування, а саме – точний розрахунок запланованих дій;
- реалізація виховних планів;

– остаточні підсумки (відповідність між початковими та кінцевими результатами).

Першочерговим у роботі класного керівника з учнівським колективом є здійснення комплексного психолого-педагогічного діагностування всіх учнів. Ми вважаємо, що докорінно повинна змінитися позиція самого вчителя, і головним у цьому є відмова від уніфікованого підходу до дітей. Пошук індивідуалізованих, персоніфікованих варіантів у взаємодії повинен стати основою діяльності класного керівника, яка неможлива без знання індивідуальних особливостей дітей, особливостей розвитку класного колективу і внутрішньогрупових стосунків у ньому. Це означає, що вона неможлива без використання педагогічної діагностики.

Діагностика (від. грецького «діа» – прозорий і «гносис» – знання) – загальний спосіб отримання попередньої інформації про предмет або процес, що вивчається [6, с. 232].

Центральною ланкою педагогічної діагностики традиційно є вивчення особистості школяра. Однак не менш важливим об'єктом педагогічної діагностики є й сам учитель. Він, як правило, не завжди усвідомлює власні потенційні можливості. Допомогти вчителю побачити зону свого найближчого особистісного і професійного розвитку – важливе завдання професійної педагогічної діагностики [4, с. 129].

Психолого-педагогічна діагностика є одним із основних компонентів процесу проектування, вона має розв'язувати такі завдання:

- а) виявляти особистісні якості учнів та рівні їх вихованості;
- б) визначати особливості взаємодії «вчитель-учень»;
- в) окреслювати взаємини учнів в колективі;
- г) досліджувати умови та чинники, які б забезпечили повноцінний розвиток особистості.

Протягом *діагностики* варто застосовувати проблемно-інформаційний пошук, опитування, анкетування, експрес-діагностику та діагностику поглибленого типу.

Для того, щоб розпочати проектування виховної діяльності, потрібно створити в уяві образ об'єкта, який хотілося б бачити у майбутньому. Співвіднести теперішній стан ситуації з майбутнім, тобто визначити виховні цілі, уточнити та конкретизувати їх, здійснити наступну дію початкового етапу – *цілепокладання*. Одним із головних моментів даного структурного компоненту є умова, щоб виховні завдання були важливими не лише для учнів, але й для суспільства, людей, які їх оточують. Сформований образ має відповідати актуальним потребам суспільства. Цілі мають бути конкретними, реальними, спрямовуватися на проблеми сьогодення, які можна вирішити з допомогою проектування.

З вищевказаного очевидним є те, що класний керівник, спираючись на результати психолого-педагогічної діагностики, визначає основні цілі виховної діяльності, конкретизує їх через низку завдань, які забезпечують бажаний результат.

На основі отриманих результатів психолого-педагогічної діагностики та визначення основних завдань класний керівник здійснює попереднє планування. Саме на цьому етапі окреслюються кінцеві результати *початкового планування*.

Наступним структурним компонентом є *прогнозування*, що полягає у розробці та стратегії загальної спрямованості проектної діяльності.

На етапі *проекткування*, який містить процедуру прогнозування, добирається оптимальний варіант проектування виховної діяльності класного колективу. Одночасно окреслюється формування критеріїв, їх рівнів, які мають відповідати цілям та принципам самої діяльності.

Основними завданнями даного етапу є: визначення характеру досягнення цілей, виділення різних варіантів виховної діяльності та обрання серед них найрезультативнішого.

Ще одним із етапів проектування є *моделювання*, яке визначає структуру та зміст послідовності виховних завдань, вибір оптимальних форм і методів для реалізації проекту.

Особливістю моделювання виховної діяльності є дослідження основних принципів виховної діяльності, в результаті якого отримують інформацію про виховний процес, його структуру, добираючи різні варіанти здійснення виховної діяльності.

Не менш важливою складовою етапу проектування є остаточне планування, за якого відбувається точний розрахунок запланованих дій. Для виконання даного етапу потрібно співвіднести обсяг виховних завдань із часом, розподілити відведені терміни на підготовку та проведення виховної діяльності. Дуже важливо, щоб після закінчення даного етапу були розроблені програми, плани, які б конкретизували зміст проекту.

Наступний етап – *етап впровадження проекту*, який забезпечує втілення змісту проекту у виховний процес. На цьому етапі основним, на нашу думку, є усвідомлене ставлення всіх учасників до проектування виховної діяльності класного колективу.

Важливість даного етапу ґрунтується на сумлінному виконанні кожного із завдань, адже їх реалізація дає можливість для швидкого та результативного завершення проекту.

Одним із найважливіших етапів проектування виховної діяльності є *етап корекції проекту*, оскільки саме даний етап визначає відповідність результатів початковому задуму проекту. Звичайно, після

отримання відповідних початкових та кінцевих результатів можливе проведення корекції проекту.

Заключний етап проектування виховної діяльності класного колективу передбачає остаточні висновки та визначення оцінки щодо майбутнього використання даного проекту у виховному процесі чи винайдення нового. На даному етапі проходить завершення проекту, виділяють останні результати та роблять їх об'єктивну оцінку.

Виділена нами структура проектування простежується у словах відомого педагога І. Беха [1], який вважає, що основним предметом зусиль класного керівника як організатора виховної діяльності класного колективу має стати переведення виховної мети в перспективу життя вихованців. Задана класним керівником виховна мета має бути прийнята колективом вихованців, бо інакше вчителю не вдасться досягти поставленої мети. Коли вихованець приймає мету, вона робиться особистісно значущою та входить у систему його власних цілей

Найбільш впливовим фактором була і залишається власна родина. Практично немає жодного соціального або психологічного аспекту поведінки школярів, які б не залежали від їхніх сімейних умов, сучасних або минулих, тому наступною, не менш важливою умовою успішного впровадження проектування у виховний процес є перегляд звичних поглядів у взаємостосунках усіх ланок системи розвитку особистості. Насамперед це стосується взаємин школи та сім'ї.

Тому у контексті впровадження проектування як особистісно орієнтованої технології виховання одним із найважливіших професійних обов'язків класного керівника є організація співпраці з батьками учнів. Окрім того, завдання полягає в організації такої співпраці, яка б не тільки йшла в одному напрямі з його цілями, завданнями та діями, але й доповнювала їх.

Об'єктивна потреба співпраці вчителя і батьків учнів, що диктується єдністю цілей і завдань навчання й виховання, означає докладання певних зусиль щодо організації цієї співпраці [2].

Практика школи показує, що система реальних відносин «класний керівник – батьки учнів» не завжди виконує свої функції. Більшість батьків вважають себе підготовленими до виховної роботи через сам факт наявності дитини в сім'ї, а тому не прагнуть набуття спеціальних педагогічних знань. Проте на основі вивчення літератури та практики можемо виділити типові ускладнення й помилки батьків у вихованні дітей підліткового віку: дефіцит спілкування батьків з дітьми, невміння виховувати на позитивних прикладах, зниження виховної активності деяких батьків у зв'язку з дорослішанням дітей.

Успішна реалізація проектування виховання підлітків значною мірою залежить від дружньої й погодженої виховної роботи школи й сім'ї. Батьки будуть прагнути до співпраці лише тоді, коли бачитимуть зацікавленість класного керівника долею їхніх дітей.

Як показує виховна практика, сучасні плани класних керівників становлять зазвичай систему тих формальних заходів, які повторюються від 5 до 11 класу і переважно не відповідають віковим категоріям учнів того чи іншого класного колективу. Тобто, якщо заходи є усталеними й прийнятними вже здавна і не відповідають вимогам сучасності, віковим та індивідуальним особливостям, то й учні не будуть мати бажання брати участь у їх проведенні.

Впродовж складання програми змісту виховної діяльності класного колективу необхідно дотримуватися таких вимог:

1) звичайно до розробки плану виховної діяльності потрібно залучати і самих учнів та їх батьків;

2) має бути присутня індивідуальна, корекційна робота;

3) слід приділяти належну увагу груповій роботі.

Під час планування та організації виховної діяльності класного колективу варто не забувати про принципи цілеспрямованості, індивідуалізації, диференціації та багато інших.

Основні організаційно-педагогічні принципи реалізуються через наперед спроектовану систему форм та видів організації життєдіяльності учнів: фізично-оздоровчої, предметно-перетворювальної, навчально-пізнавальної, соціально-комунікативної, оцінно-орієнтаційної та ін.

Саме такі різні види діяльності, в яких підлітки проявляють особистісну активність, і забезпечують фізичний, інтелектуальний, соціальний і духовний розвиток. Тим самим формуються основні види особистісної активності: фізична, інтелектуальна, соціальна, духовна.

В умовах особистісно орієнтованого підходу до розвитку освіти й виховання в Україні виникла потреба в науково обґрунтованих змінах щодо роботи з педагогічними кадрами, які за своєю спрямованістю повинні відповідати завданням гуманізації й демократизації виховного процесу.

У суб'єкт-суб'єктній міжособистісній взаємодії позиція вихователя, його професійні й особистісні якості – найважливіший інструмент залучення учнів до системи загальнонародських і національних цінностей, їх особистісного становлення.

Суб'єкт-суб'єктна міжособистісна взаємодія будується за умов, коли педагог, по-перше, вбачає у вихованцеві активного суб'єкта виховного процесу; по-друге, розвиває в нього здатність до самопізнання, самовизначення, самокерування власною діяльністю; по-третє, органі-

зовує виховний процес як спільну діяльність, спрямовану на розв'язання особистісно важливих для кожного вихованця проблем [5, с. 18].

В ході впровадження та реалізації основ проектування як особистісно орієнтованої технології у виховному процесі, у нашому розумінні, класний керівник – це, насамперед, гуманістично спрямована особистість, яка ставиться до кожного вихованця з повагою, вірить у його творчі здібності й можливості та глибоко переконана в необхідності постійного духовно-морального, фізичного, соціального особистісного вдосконалення, оскільки не можна уявити реальної самореалізації підлітків, якщо сам учитель не є прикладом потужної й захоплюючої самореалізації свого творчого професійного потенціалу.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямку.

На основі вивчення та аналізу психолого-педагогічної літератури нами визначено, що основною метою проектування виховної діяльності класного керівника на засадах особистісно орієнтованого підходу є створення системи, яка є найбільш прийнятною програмою організації виховної діяльності класного колективу для поступового переходу до гуманістичної парадигми виховання підлітків та формування активної особистості, здатної до самовизначення, самоорганізації в сучасних умовах.

Основним завданням проектування як технології особистісного розвитку є цілісний розвиток особистості учня на основі аналізу результатів виховання, що в результаті об'єктивно впливає на фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток кожного члена колективу. Перспективу подальших розвідок у даній темі вбачаємо у дослідженні різних особистісно орієнтованих технологій, які можна застосувати у роботі класного керівника, а також у важливості та доцільності використання основ проектування на різних вікових етапах розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. *Бех І.* Особистісно зорієнтоване виховання / І. Бех – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. *Галич Т.* Обережно: підліток! : метод. пос. / Т. Галич. – Вінниця : ВОПОПП, 2009. – 54 с.
3. *Киричук В.* Управління розвитком особистості учня засобами педагогічного проектування : монографія / В. Киричук – К. : Інформаційні системи, 2009. – 164 с.

4. *Коберник О.* Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі : навч.-метод. пос. / О. Коберник, О. Киричук; – К : Науковий світ, 2001. – 182 с.
5. *Пархоменко О.* Виховання гуманістично спрямованої особистості підлітка в позаурочний час : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Оксана Миколаївна Пархоменко; Ін-т проблем виховання АПН України – К., 2005. – 20 с.
6. Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклад.: О. Скопненко, Т. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

References:

1. Bech I. Osobustisno zorientovane vuchovanna / I. Bech – K. : IZMN, 1998. – 204 s.
2. Haluth T. Oberezhno : pidlitok! : metod.pos. / T. Haluth. – Vinnutsa / VOIPOP, 2009. – 54 s.
3. Kuruchyk V. Ypravlinna rosvutkom osobustosti ychna zasobamu pedagogichnogo proectuvanna : monografia / V. Kuruchyk – K. : Informacijni sustemu, 2009. – 164 s.
4. Kobernuk O. Teoria i metoduca psuchologo-pedagogichnogo proectuvanna vuhovnogo procesy v shkoli : navch-metod pos / O. Kobernuk , O. Kuruchyk – K. : Naykovuy svit, 2001. – 182 s.
5. Parchomenko O. Vuhovanna gymanistuchno spramovanoi osobustosti pidlitka v pozayrochnuj chas : avtoref. dus. na zdobyttja nayk stypenna kand. ped. nayk : spec. 13.00.07 «Teoria i metoduca vuhovanna» / Oksana Mykolaivna Parhomenko; In-t problem vuhovanna APN Ukrainu – K., 2005. – 20 s.
6. Sychsnuj slovnyk inshomovnuh sliv : bluzko 20 tus. sliv i slovospolychen / [yklad.: O. Skopnenko, T. Ctumbaluk]. – K. : Dovira, 2006. – 789 s.

Светлана Михайловна Прищеп

кандидат педагогических наук

Кафедра педагогики и образовательного менеджмента
Уманский государственный педагогический университет

имен Павла Тычины

svetlana_pryshchepa@rambler.ru

Прищеп С. М.

**ВНЕДРЕНИЕ ОСНОВ ПРОЕКТИРОВАНИЯ
КАК ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ТЕХНОЛОГИИ
В СИСТЕМЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ КЛАССНОГО
РУКОВОДИТЕЛЯ**

Аннотация

Статья посвящена проблеме внедрения основ проектирования как лично-стно ориентированной технологии в системе воспитательной работы классного руководителя. Целью статьи стало обоснование внедрения и реализация проектирования как лично-стно ориентированной технологии в системе воспитательной работы классного руководителя. В статье освещены актуальность проектирования воспитательной деятельности классного коллектива. Определено, что мы понимаем под проектированием как лично-стно ориентированной технологией, указаны основные задачи, принципы проектирования воспитательной деятельности классного коллектива. Обоснованы предпосылки, этапы, способствующие оптимальной реализации проектирования в системе работы классного руководителя общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: *воспитательная работа; классный руководитель; коллектив; лично-стно ориентированная технология; проектирование.*

Svetlana M. Pryshepa

Candidate of science, docent

Department of Pedagogy and Educational Management

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

svetlana_pryshchepa@rambler.ru

Pryshepa S. M.

**IMPLEMENTATION OF FUNDAMENTALS OF PERSONALITY
ACTIVITY OF TEENAGERS IS IN THE PROCESS OF PLANNING
OF EDUCATOR ACTIVITY OF CLASS LEADER**

Abstract

The article is devoted to the problem of implementation of fundamentals of personality activity of teenagers is in the process of planning of educator activity of class leader. Realizing the pedagogy of cooperation, partnership involves the use of personal and developmental model of educational process, for which the personality of each student is a creative individuality. The objective of the article was justification for the introduction and implementation of personality oriented technology and realization of planning as a personality oriented technology in the system educator activity of class leader. The article highlights the relevance of planning of educator activity of class collective. Determined what it means by planning as a personality oriented technology, outlines the objectives, principles of planning of educator activity of class collective. Grounded background (phased implementation of the plan, close cooperation with the parent community, humanistic worldview of the teachers), stages (initial, proper planning, project implementation, correction and final project) that will facilitate optimum implementation of the system of class leader work at educational institution. Defined basic objectives and actions at each stage as planning of the educational process in secondary schools is oriented to personal physical, mental, social and spiritual development of the student, this technology is called personality-developing. It is proved that the main purpose of planning of educator activity of class leader on the basis of personality oriented approach is a system that is most appropriate program of educator activity of class collective for a gradual transition to the humanistic paradigm of upbringing of teenagers and form an active personality, able to self-determination, self-organization in modern conditions.

Key words: educator activity; class leader; collective; personality oriented technology; planning.

UDK 378:37.011

CHARACTERISTIC OF THE FUTURE SPECIALISTS PROFESSIONAL PREPARATION TO THE QUALITY EDUCATIONAL ASSESSMENT

Larisa Olexiivna Savchenko

doctor of pedagogical sciences

The position head at the department of pedagogy
and methods of technological education, of associate professor

SHED «Kryvyi Rih national university»

Kryvyi Rih pedagogical institute

Abstract

To consider the characteristics of the levels of formation of professional readiness of future specialists to pedagogical diagnostics of quality of education. Diagnostics of levels of formation of professional training of future teachers is realized through a number of research methods: observation, testing, interview, analysis of the results. The basis of the diagnostic systems research on three-level assessment scale, supplemented by «high level», which allows to adapt to local conditions and to enrich the features of a particular region. Analysis of modern works on the organization of control of educational achievements of students; the log books of progress and attendance of students in classes, conversations with teachers and our own observations have proved that in educational practice there are different models of the organization of control of educational achievements of students in pedagogical disciplines and professional subject training, validation should be carried out using various schemes and scales of evaluation present different approaches to the calculation of rating of students (in some cases even within the same University) and others. The analysis proved that the existing complex control tasks and tasks for independent work is only seventy percent of jobs differentiated by professional orientation, the rest of the job for the overall development of pedagogical competence of students. In our opinion, well developed task, that is, those that consist mainly of problems of professional and pedagogical orientation that enhance future teachers ' motivation to learn pedagogical disciplines. The quality of education becomes the main reference point that determines the credibility and competitiveness of educational institutions on regional, national level and international arena.

Key words: *levels; pedagogical diagnostics; the quality of education; professional training*

The problem statement in the context of modern pedagogical science.

In the modern society, influenced by globalization and information technologies, the global pedagogical community is looking for the new priorities in education. The education quality becomes the key benchmark that determines the reputation and competitiveness of educational institutions at the regional and national levels, as well as internationally. In the Constitution of Ukraine, the Law “On Education”, “On Higher education”, the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021, and in other public documents, the goals and vectors for reforming the education are coupled with the need to create the education quality assessment system, to ensure the systematic monitoring and analysis of the current issues arising in the education area and their solution. To ensure the proper quality of the education the material, financial, human and scientific resources of the society have been allocated, it becomes a basis for assessing the educational services by the state and citizens, and a guarantee for the citizens that they will have the possibility to obtain the in-depth education requested by the society.

Based on the questionnaire survey of the teachers and students, the analysis of the education-related documentation and a number of publications dedicated to the problem in question, as well as our own observations, we discovered that presently a lot of models are proposed for the organization of the educational assessment (aka “pedagogical diagnostics”); and the evaluation takes place by using various rating scales, criteria and approaches to estimating the students rating; there is a lack of the methodological support to the pedagogical disciplines diagnostic analysis in the higher pedagogical schools; there is also a lack of the professionally and educationally oriented stuff in the tests kits and self-study materials; as well as of the methodological advice for the students on how to use the teaching information and perform the diagnostic tasks.

The analysis of the present state of the educational assessment organization as of the tool for improving the quality of education and students academic achievements in mastering the pedagogical and specialized disciplines enabled us to identify the main drawbacks in the educational assessment system: 1) the insufficient professional orientation of the system of control over the future teachers training (in particular, the tests), which does not stimulate the cognitive activity of the future teachers and the formation of the stable internal motivation to study pedagogical disciplines, including the skills to use the pedagogical knowledge in their future careers; 2) the limited use of the information and communication technologies in controlling the preparation of the future teachers which is contrary to the new trends in the modern education; 3) the lack of awareness among the students

regarding the variety of educational assessment methods, which reduces the motivation of the future teachers to improve the quality of education.

The recent researches and publications. The Ukrainian researchers (like V. Bondar, I. Bulakh, S. Goncharenko, O. Kazakov, Y. Malovanyy, L. Momot, I. Raspopov, M. Rzhetsky, N. Rosenberg, O. Savchenko, et al.) initiated the approach to the analysis of pedagogical phenomena and processes that ensure the quality of education, taking into consideration the common factors and conditions of their functioning. The researchers emphasize that the increase in the quality of education in general, and in the higher pedagogical education in particular, will be impossible without using the educational assessment as a tool to control this process. The future technologies and drawing teachers preparation to the quality educational assessment is presented in the research as a multidimensional phenomenon that requires an integrated approach to its realization as the personal and professional quality that determines the educational activity, subjectivity, and self-development that subsequently stimulate the efficiency of the quality educational assessment of the students in the professional and educational activities (A. Averyanov, S. Archangelski, L. Bertalanfy, I. Blauberg, V. Lugoviy, V. Ognevyuk, V. Sadowski, M. Sagatovskiy, E. Yudin, et al).

The identification of the study's goal and objectives.

Consider the characteristics of the levels of the future specialist's professional preparation to the quality educational assessment. The assessment of the future teacher's professional preparation is realized through a whole number of testing methods, namely: observation, testing, interview, the results analysis.

Methods: analysis, comparison, content analysis, generalization and systematization of scientific and theoretical principles, synthesis, classification, prognosis. The diagnostic systems used in the research are based on the 3-tier evaluation scale complemented with the "high level" which allows to adapt to the maximum extent to the local conditions and assimilate the specifics of each region. As compared with the qualimetric model this assessment system is more simple and it enables to cover the maximum range of the educational process participants.

The body of the paper. The assessment system is as follows: the high level – 4 and over scores; the average level – 2–3 scores; the low level – 0–1 score. In order to evaluate any process, phenomenon and so on, you should introduce a system of standards (i.e. evaluation system). Presently, there are four evaluation systems: 4-score evaluation system, from which our society has been trying to get rid of for many years, 12-score evaluation system, letter-based evaluation system (A, B, C...), etc. To assess the students education quality the evaluation system presented below was used.

To enhance the preparation for the quality educational assessment at all stages (including preparatory and cognitive, practical and constructive, analytical, technological, reflexive and evaluative) the systemic concept of the educational assessment was used. The educational assessment structure was conditionally divided into three modules: preparatory, organizational, summarizing and adjusting ones. Each of them contains certain elements that depending on the specific tasks of the diagnostic control can be modified, combined, differentiated, singled-out, and create subsystems. Usually, in the educational assessment practice it is impossible to take into account all the components submitted, however, one should understand the technological aspects of the diagnostic control, as the very perception of the conceptual basics of the educational assessment will allow to have the objective results.

Table 1

The future technologies and drawing teachers’ levels of preparation to the quality educational assessment

Level of preparation	Parameters
Low	<p>The student distinguishes the basic concepts, however, he is able to use them only when assisted by the teacher, he performs fragmentary the practical tasks and independent works, his education is of the reproductive nature only, and the gained knowledge is quantitative. The motives for the professional activities are not formed. The negative emotional mood prevails. The appetite to self-improvement in the professional activities is low.</p>
	<p>He has unstable professional motivation, and the conservative attitude. His cognitive interest in the activity has no professional orientation. The student fragmentary reproduces the elementary portion of the material, demonstrates his ability to formulate his opinion using the basic concepts of the course, and performs with the third party assistance the practical tasks and independent work, and his accumulated knowledge is of quantitative nature.</p>
	<p>The student reproduces the most part of the material using the basic concepts of the course, however, commits a lot of serious mistakes when performing the practical tasks and independent works, he asks the third parties for assistance, and often violates the safety rules. The professional actions in this type of activity are often performed with the emphasis on his intuition. The student does not understand the role of the educational assessment in the process of obtaining the high quality education.</p>

Level of preparation	Parameters
Average	<p>The student reproduces the most part of the material using the basic concepts of the course, however, commits a lot of serious mistakes, the reproduction activity prevails, he can perform the practical tasks and independent work under the professor supervision only. The student masters the basic concepts to the extent enabling him to describe using his words the professional actions. The stereotypic forms prevail in his actions, while the actions themselves are performed hesitatingly.</p> <p>The student understands the major part of the teaching material; using the basic concepts of the course he can perform a partial analysis of the material, substantiate it, however, commits a lot of mistakes. The future teacher has a positive attitude towards his professional activity in the education area, but does not possess skills and knowledge sufficient for that.</p> <p>The student demonstrates knowledge and understanding of the most part of the teaching material, gives correct, yet unthought, answers to the questions, his knowledge is of mostly reproductive nature; when performing the practical tasks and independent works he commits some mistakes and inaccuracies. He has some difficulties in the ability to change the course of action according to the educational assessment in the course of the training process.</p>
High	<p>The student demonstrates the profound and strong knowledge, and the creative approach to the solution of the problem situations of the various difficulty levels, in the course of his training he uses the additional sources of information, and he excellently performs all his practical tasks. He systematically improves his qualification, attends the professional seminars and workshops, trainings, and master classes. The diagnostic view on the problem situation prevails.</p> <p>The student has the profound and strong knowledge, he can consolidate any information, demonstrates a creative approach, uses additional literature, his works are performed at high level. He masters new theories and approaches, he is able to work out his own teaching concept, he is open to the alternative ideas.</p> <p>The professional actions of the future teacher are performed based on the scientific knowledge complying with the purpose and tasks of the activity, they are accurate and creative. The student has in-depth systemic knowledge, takes creative decisions in performing the tasks of the various difficulty level, scrupulously performs all his practical and artistic works.</p>

The system for the preparation of the future teachers is based on four the most important areas with the most “weighty” parameters including the methodological concept. In the higher pedagogical school, the future teachers of the technologies and drawing are prepared for the quality educational assessment in the following areas: the rector’s and dean’s office management activity; the professional skills of the higher school professors; the education efficiently, the educational work with students.

Management activity:

- the compliance with the law of Ukraine “On higher education”, the realization of the training process and the fulfilment of the training programs;
- staffing the institution with the pedagogical staff, their appointment according to their professional competence;
- the preparation of the annual and perspective work plans allowing for the training specialization and meeting the educational needs of the students;
- the competitive selection of entrants for the institution;
- the efficiency of the approved managerial decisions (of the rector’s office, dean’s office, and the student council);
- the state of the material-technical base, methodical support, training aids, and their quality;
- the stimulus of the professor creative potential.

Professional skills:

- the staffing quality analysis (education, scientific knowledge, etc.);
- the efficiency of the professors advance training (performance review, self-education, cooperation with other professors of the universities and research centers);
- the effectiveness and the organization of research activities (the work on the scientific and methodological problem, the development of the copyright programs, the creation of the educational and methodical complex, the participation in the work groups of various levels, studying the progress in the innovative technologies practical implementation by the teachers).

Efficiency of the education:

- the study of the students academic achievements in the basic disciplines;
- the analysis of the quality of education in the specialized subjects;
- the analysis of the students skills to independently acquire and use educational information;
- rating the participation in contests of various levels, etc.;
- the study of the motivation for education;
- the evaluation of the students intellectual abilities.

One of the stating experiment task is to determine the performance of the future technology teachers based on the aforementioned parameters. The test included 25 academic questions and 25 practical tasks that encompassed various types of the theoretical and practical skills of the students in the comprehensive test.

The results of the evaluation snapshot to check the proficiency of the future technology and drawing teachers in the specialty subjects, namely pedagogy and the methodology for teaching the technological sciences, demonstrated that majority of the student have the average knowledge of theory (52.60 %), and just 33.64 % – the sufficient knowledge. The future teachers proficiency in the pedagogical disciplines was as follows: the low level – 5.2 %, and the high level – 8.56 % of all the students.

Table 2.

Evaluation of the students knowledge and skills in performing the quality educational assessment

Number of people	Levels								X
	low		average		sufficient		high		
	number	%	number	%	number	%	number	%	
327	14	4,28	174	53.21	107	32.72	32	9.79	3.48

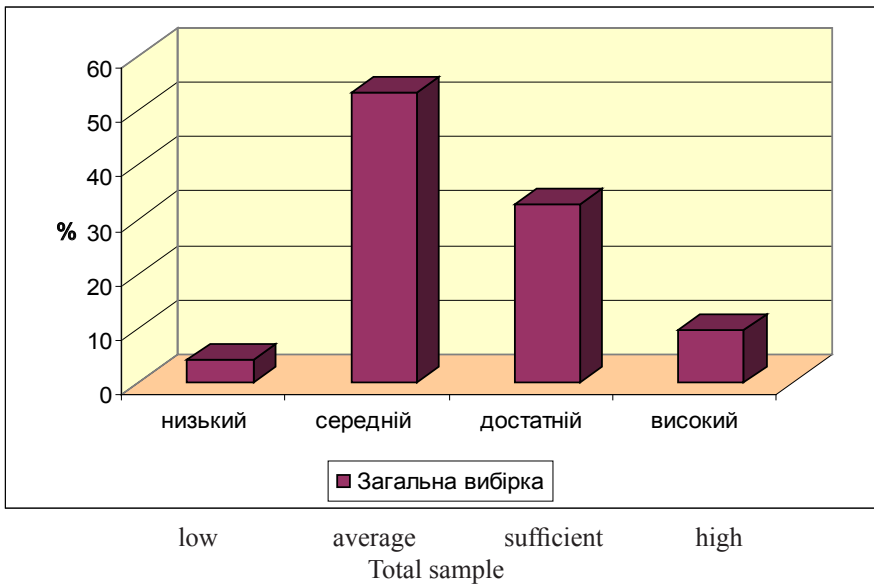

Fig. 1. Evaluation of the students knowledge and skills in performing the quality educational assessment at the stating stage

According to Table 2, the majority of the students of the sample has the average level of the knowledge and skills in performing the quality educational assessment at the lessons and during their teaching practice (53,21 %). The sufficient level was demonstrated by 32.72 % of the students, the low – 4.28 %, and the high – 9.79 %.

The assumption was made that during the first years of studying the professional and pedagogical disciplines the future technologies and drawing teachers do not yet have the solid skills of the self-guided work. During the transition from the school-like organization of work to the university-like work, where the self-guided work prevails over the teaching, the students may face substantial difficulties during the project works. To support that assumption the following topics for the projects were offered: “My strategies for the creative self-guided development at the university”, the research project “Types of teachers in the historical, pedagogical literature”, the creative project “The ideal modern teacher”.

The project realization and the defense thereof were evaluated using the national 4-score system. However, the student may get the score for his individual contribution into the project only if he is able to defend the project successfully. The results of the offered projects realization and the defense thereof are presented in Table 3 and Fig. 2 below.

Table 3.

Evaluation of the students self-guided work in the development of the evaluation tests

Students number	Levels								X
	low		average		sufficient		high		
	number	%	number	%	number	%	number	%	
327	29	8,87	205	62,69	81	24,77	12	3,67	3,23

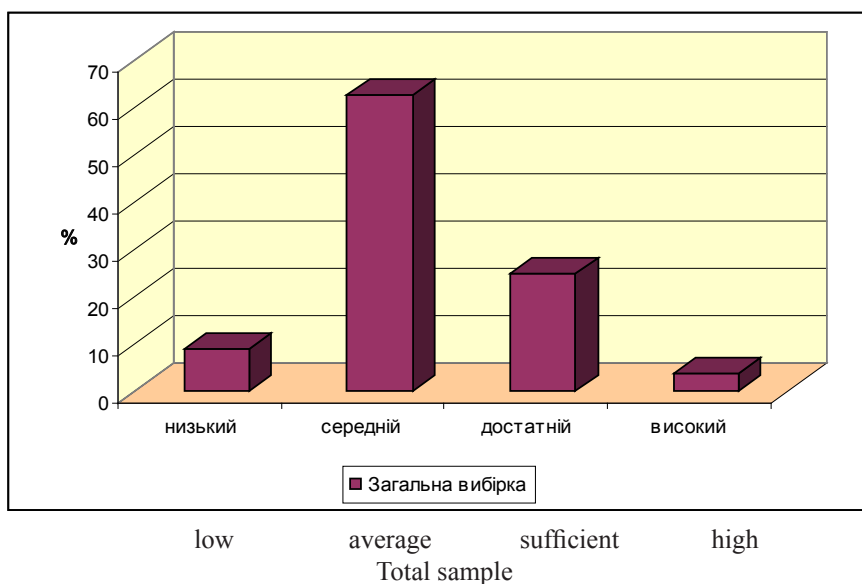

Fig. 2. Evaluation of the students self-guided work in the development of the evaluation tests at the stating stage

According to the Table and Fig. 2, the students of the sample have mostly the average level of the self-guided work skills in the project that requires the knowledge of how to develop the evaluation tests (62.69 %). The sufficient level of the of the self-guided work skills when developing the evaluation tests was demonstrated by 24.77 % of the students, the high level – by 3.67% respondents of the total sample. The evaluation demonstrated that the low level had – 8.87% of the students.

Finally, we identified that the universities students of the first years that will become technologies and drawing teachers have no motivation to master the pedagogical disciplines, and have no understanding of the need for the independent accumulation of the knowledge of how to perform the quality educational assessment. The reasons for the low level of the skills related to the development of the evaluation tests for checking the technological education of the alumni, are explained by the average and low levels of knowledge and skills in the pedagogical disciplines that do not focus on the methodology for working out the tests for the educational assessment.

Developing the independent thinking of the students is one of the most important factors for the highly professional specialist formation, so, the low results of the students self-guided work should not be treated as the satisfactory ones.

The conclusions and prospects of further investigation in the field

The review of the modern papers dedicated to the control over the student academic achievements; the students progress and attendance records, interviews with the professors and own observations demonstrated that the educational practice includes various models for organizing control over the the students proficiency in the pedagogic disciplines and their professional and specialty training results, the evaluation is performed by using various schedules and scales, there are different approaches to the students rating (sometimes, even within the same university), etc. The analysis proved that the current kits of tests and tasks for the independent work contain just 70 % of tasks differentiated by the speciality, the rest – are the tasks for the general development of the students pedagogic competence.

In our opinion, the well-developed tasks, i.e. those that consists mainly of the professionally and speciality oriented tasks, contribute to the increase in the futhre teachers motivation to study the pedagogic disciplines. The previously mentioned idea was backed by the questionnaire survey results, according to which, 46.79 % of the interviewed students of the pedagogic specialties believes that the professional and pedagogic-focused materials and the possibility to use the pedagogic knowledge in their future career is a powerful motivating factor. Therefore, when developing the tests and tasks for independent works it is necessary to increase the share of the tasks oriented at the profession and pedagogy. *Subsequently*, we believe that our next job will be to develop the tasks to be used for the speciality disciplines diagnostic control.

Список використаних джерел

1. Беспалько В. П. Параметры и критерии диагностической цели / В. П. Беспалько // Школьные технологии. – 2006. – № 1. – с. 118–128.
2. Боднар О. Інноваційні технології у форматі контрольної діяльності / О. Боднар // Школа № 1. – 2010. – с. 5–6.
3. Вікторов В. Г. Атестація і акредитація закладів освіти в системі управління якістю / В. Г. Вікторов // Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, 2004. – № 43. – с. 23.
4. Підласий І. П. Диагностика та експертиза педагогічних проєктів : [навчальний посібник] / І. П. Підласий. – К. : Україна, 1998. – 343 с.

References

1. Bespal'ko V. P. Parametry y kryteryu dyagnostychnoj cely / V. P. Bespal'ko // Shkol'nyye tehnologyy. – 2006. – № 1. – S. 118–128.
2. Bodnar O. Innovacijni tehnologii' u formati kontrol'no-ocinjuval'noi' dijal'nosti / O. Bodnar // Shkola № 1. – 2010. – S. 5–6.
3. Viktorov V. G. Atestacija i akredytacija zakladiv osvity v systemi upravlinnja jakistju / V. G. Viktorov // Mul'tyversum. Filosofov's'kyj al'manah. – K. : Centr duhovnoi' kul'tury, 2004. – № 43. – S. 23.
4. Pidlasyj I. P. Diagnostyka ta ekspertyza pedagogichnyh proektiv : [navchal'nyj posibnyk] / I. P. Pidlasyj. – K. : Ukrai'na, 1998. – 343 s.

Лариса Алексеевна Савченко,

доктор педагогических наук, доцент
заведующая кафедрой педагогики и методики
технологического образования
ГВУЗ «Криворожский национальный университет»
Криворожский педагогический институт

Савченко Л.А.

ХАРАКТЕРИСТИКА УРОВНЕЙ СФОРМИРОВАННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ К ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В статье представлены и аргументированы характеристики уровней сформированности профессиональной подготовленности будущих

спеціальствовк педагогической диагностике качества образования. до педагогічної діагностики якості освіти. Діагностика рівней сформованості сформированности професійної підготовленности будуцих педагогов реалізована с помощью методов наблюдения, тестирования, анализа результатов. В основе диагностических систем исследования трехуровневая шкала оценивания с дополненным «высоким уровнем», что дает возможность максимально адаптироваться.

Ключевые слова: педагогическая диагностика, профессиональное образование и подготовка, уровни, качество образования.

Лариса Олексіївна Савченко,

доктор педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри педагогіки та методики технологічної освіти
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
Криворізький педагогічний інститут

Савченко Л.О.

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Анотація

У статті здійснено характеристики рівнів сформованості професійної підготовленості майбутніх фахівців до педагогічної діагностики якості освіти. Діагностування рівнів сформованості професійної підготовки майбутніх учителів реалізоване за допомогою низки методів дослідження: спостереження, тестування, бесіда, аналіз результатів. В основу діагностичних систем дослідження покладено трирівневу шкалу оцінювання, доповнену «високим рівнем», що дає змогу максимально адаптуватися до місцевих умов і збагачуватися особливостями певного регіону.

Ключові слова: педагогічна діагностика, професійна підготовка, рівні, якість освіти.

УДК 378:377(477)(091)

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Тетяна Миколаївна Соловйова

кандидат історичних наук, доцент

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

Олеся Віталіївна Ткаченко

кандидат історичних наук, доцент

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

Анотація

У статті здійснено ретроспективний аналіз становлення та розвитку професійної освіти наприкінці XIX – на початку XX ст.; на основі вивчення та аналізу архівних матеріалів, історико-педагогічної літератури досліджено становлення та розвиток освітніх закладів.

Ключові слова: професійна освіта, технічні заклади, комерційні училища, меценати, освіта дорослих.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Історія становлення та розвитку професійної освіти є важливою складовою вітчизняної історії. З огляду на сучасні освітнянські реформи в Україні підсилюється інтерес до аналізу витоків та розвитку професійно-технічної освіти. Про що свідчить значна кількість праць науковців з проблем галузевої освіти та дослідної справи.

У другій половині XIX ст., після відміни кріпацтва, промисловість, що розвивалася, вимагала грамотних робітників, і багато прогресивно мислячих людей з різних верств суспільства усвідомлювали необхідність підготовки освічених людей. У зв'язку з цим починається бурхливий розквіт різних форм освіти дорослих і як результат – зародження андрагогічних ідей. Розвиток капіталізму стимулював зростання професійної освіти. Різні міністерства відкривали свої навчальні заклади: міністерство народної освіти – вчительські семінарії, міністерство земельних справ – ветеринарні училища, військово-кадетські корпуси, військові училища і школи. У земських школах

відкривалися ремісничі класи. Організовувалися спеціальні ремісничі училища. В Україні найбільш значимим було Києво-Олександрівське училище (1874), де шевському і шорному ремеслам навчалося 155 учнів. У Катеринославській губернії з 1877 р. діяло ремісниче училище в с. Сакагань. У Полтавській губернії Дегтярівське земське училище (1878) готувало слюсарів, ковалів, столярів, ливарників. У ньому навчалося 117 учнів. У Переяславі відкрито школу ремесел. Наприкінці XIX ст. в Україні існувало 26 ремісничих земських училищ.

У 1888 р. затверджено «Основні положення про промислові училища», згідно з якими створювалася система промислово-технічної освіти. Всі промислові училища поділялися на ремісничі, які готували кваліфікованих робітників, нижчі – для підготовки майстрів і середні – техніків.

Формулювання цілей статті. Метою написання наукової статті є здійснення *ретроспективного аналізу становлення та розвитку професійної освіти в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.*

Методи: ретроспективний аналіз, узагальнення і систематизація джерел історичного, історико-педагогічного характеру, науково-теоретичних положень.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні нижчі технічні училища переважно спеціалізувалися на залізничній справі, забезпечуючи залізниці майстрами. Наприкінці XIX ст. їх налічувалося 10. Серед нижчих промислових училищ заслуженим авторитетом користувалися Гнідинське технічне училище та Миргородська художньо-промислова школа.

Середні спеціальні заклади в Україні мали досить розгалужену мережу. Одночасно зі спеціальною учні здобували в них загальну освіту. Насамперед це стосується комерційних училищ, учительських семінарій тощо. З'явилися середні технічні заклади, які випускали кваліфіковані кадри для кредитних установ. Перший з них відкрито в Одесі у 1862 р., а наприкінці XIX ст. в Україні вже налічувалося 17 комерційних училищ.

Важливою ланкою спеціальної середньої освіти стали учительські школи, педагогічні курси, семінарії. Наприкінці 60-х років педагогічні курси організовано при земських повітових училищах у Харкові, Одесі, Києві. Але уряд вирішив усунути земства від участі в підготовці учителів. У 1871 р. земські педагогічні курси були закриті, а замість них відкрито державні учительські семінарії. По всій країні їх існувало лише 44. В Україні семінарії діяли у Херсоні, Сімферополі, Новому Бузі, Коростишеві, Переяславі, Острозі та інших містах. Середню

педагогічну освіту одержувала молодь також у Глухівському учительському інституті, заснованому в 1874 р.

У великих містах зосереджувалися музичні, художні школи, малювальні класи, фельдшерські училища тощо.

Економічний і культурний розвиток країни прискорив появу спеціальних вищих навчальних закладів, які готували фахівців для різних галузей промисловості, шкіл, бібліотек, музеїв. Спеціальну гуманітарну освіту в Україні давав Ніжинський історико-філологічний інститут. Але він не міг цілком задовольнити потреби в кадрах гуманітарного профілю.

Першим вищим технічним закладом в Україні став Південно-російський технологічний інститут у Харкові, заснований у 1885 р.

У Києві політехнічний інститут відкрито в 1898 р. Він мав чотири відділи. Серед професорів інституту були відомі вчені: М. Артем'єв, С. Реформатський та інші. У 1899 р. у Катеринославі почало діяти вище гірниче училище. Вищі технічні заклади відіграли велику роль у розвитку технічної думки і підготовці технічних кадрів.

У 1873 р. на базі ветеринарного училища створено Харківський ветеринарний інститут. Але навіть у 90-х роках у ньому навчалось лише 227 студентів.

Повільно розвивалася спеціальна освіта на західноукраїнських землях. Можна назвати лише кілька професійних шкіл: торговельну школу у Львові, сільськогосподарську – в Кіцмані, різьбярську – у Вижниці, ткацьку – у Чернівцях. Однак всі ці школи були приватними. Центром вищої спеціальної освіти був Львівський політехнічний інститут, створений на базі Технічної академії. У 1898-1899 рр. в ньому навчалось 500 студентів. У 1897 р. у Львові відкрито Академію ветеринарної медицини.

Молода буржуазія, що активно формувалась у рамках Російської імперії упродовж другої половини ХІХ ст., заявила про себе комплексом заходів, котрі забезпечували б соціальні потреби суспільства. Передбачались відрахування на облаштування лікарень, шкіл, надання різного роду допомоги. У 1900 р. підприємцями безакцизної промисловості України на ці потреби відраховано 877,26 тис. крб., або 0,43 % від загальної суми виробництва (200 576,28 тис. крб.) [*Статистические сведения о фабриках..., 1903: с.129*].

Із загальної суми коштів, що виділялися на соціальні потреби, найменша частка припадала на освіту (45,21 тис. крб.). Асигнування держави на освіту теж було недостатнім. У 1900 р. з держбюджету на витрати виділялось лише 175 737 103 крб.) [*Статистические сведения о фабриках..., 1903: с. 130*].

За таких обставин зростало значення приватних пожертвувань. Далекоглядні підприємці відчували моральну потребу сприяти розвитку освіти. До таких людей належали і цукропромисловці, меценати Терещенки. За їх ініціативи і за активної матеріальної підтримки в Україні і за її межами постало багато освітніх закладів. Терещенки піклувались і про поширення спеціальної професійної освіти.

Найбільш помітний вклад у розвиток освіти внесли Терещенки в Глухові та Києві. Зокрема, у Глухові на їх пожертви на поч. 70-х рр. XIX ст. було засновано ремісниче училище, яке готувало кадри для зростаючої промисловості. Для формування глухівського трьохкласного училища родиною Терещенків було виділено 72, а згодом ще 70 тис. крб. і побудовано приміщення з необхідними кабінетами, яке оцінювалось в 4530 крб. [ЦДІАУ, Ф. 830: арк. 4]. Засновники училища ставили собі за мету надати безкоштовну початкову освіту дітям незаможних родин і сиротам. В училищі здобували освіту від 200 до 250 дітей. При училищі діяли 2-річні педагогічні курси. Кількість курсантів коливались в межах 39-41 особи. Але найбільше у справі розвитку освіти Терещенки зробили у київський період.

Одним з перших кроків у освітній діяльності родини в Києві стала участь у заснуванні реального училища на Подолі (1873 р.). Іван Миколайович став почесним попечителем училища і виконував ці обов'язки протягом 20 років. Всього Терещенки витратили на згадане училище 70 тис. крб. [ЦДІАУ, Ф. 830: спр. 1044, арк. 4]. Протягом 25 років в училищі отримали освіту 2 869 учнів.

Під керівництвом Миколи Артемовича 30 червня 1896 року було засноване Товариство розповсюдження комерційної освіти. За шість з половиною років він пожертвував товариству 329 тисяч 814 карбованців 27 копійок [ЦДІАУ, Ф. 442 : арк. 5].

Першим кроком товариства було заснування у 1897 р. чоловічої ремісничої торговельної школи на Подолі. А 10 січня 1899 р. там же почала діяти перша в Російській імперії жіноча торговельна школа ім. Пелагеї Георгіївни Терещенко. Для їх утримання Микола Артемович виділив 250 тисяч карбованців [ЦДІАУ, Ф. 830 : спр. 1044, арк. 18]. Ці школи були покликані надавати освіту переважно нижчим станам. Для їх забезпечення М. Терещенко асигнував 250 тис. крб. Якщо подібні чоловічі школи були звичайним явищем у системі освіти, то жіноча торговельна школа була єдиною в Російській імперії. Школа була названа на честь дружини Миколи Артемовича Пелагії Георгіївни.

Засновуючи жіночу школу, Терещенко не зупинився на півдорозі, а передбачив кошти на будівництво окремого приміщення, в яке школа перейшла у 1902 р.

Нові навчальні заклади ставили конкретну мету – надання знань, необхідних для роботи в торговельно-промислових закладах і керівництва дрібною торгівлею. Школи були розраховані на трирічний курс і мали чотири класи: один підготовчий і три нормальні – за спеціальностями. У підготовчий клас приймалися діти всіх станів, які досягли 11 років. У школі навчалось близько 140 – 150 учениць. Навчання було платним, але малозабезпечені від оплати звільнялись. Так, наприклад, у 1914-1915 навчальному році від оплати за навчання було звільнено 23 учениці (загальна сума витрат становила 512 крб. 50 коп.)

Плата за навчання у розмірі 50 крб. за рік була реальною не для всіх. Матеріальне становище батьків більшості учениць було тяжким. Головним чином це були нижчі службовці у торговельно-промислових закладах (18,8 %), дрібні ремісники (32,47 %), робітники й прислуга (33,78 %) [ЦДІАУ, Ф. 830 : арк. 8]. Тому для найбідніших учениць були встановлені стипендії, засновані опікунською радою школи. За даними 1915 р. до опікунської ради школи входило 8 осіб, і всі з родини Терещенків. Крім того, у жіночій торговельній школі на відсотки коштів Миколи Терещенка були запроваджені стипендії його імені. [ЦДІАУ, Ф. 707 : оп. 19, спр. 36, арк. 3].

Не без участі Терещенків розпочало свою діяльність Київське комерційне училище. У його становленні брали участь Микола Артемович та його син Іван. В училищі здобувало комерційну освіту 426 дітей. Серед них 12 учнів користувалося стипендією ім. М.А.Терещенка. Варто зазначити, що у Російській імперії на середину 90-х р. налічувалось всього 8 комерційних училищ. Тому відкриття подібних закладів та торговельних шкіл у Києві мало велике значення для міста і всього краю.

При сприянні сім'ї Терещенків виникли й інші середні професійні учбові заклади в Києві. Зокрема, у 1899 р. Микола Артемович Терещенко задумав заснувати на власні кошти показове міське училище на 300 учнів і при ньому педагогічний музей. Бажаючи прийти на допомогу місту, підприємець передав у розпорядження міської Думи 100 тисяч карбованців на організацію в Києві показового училища на 150 хлопчиків і 150 дівчаток з тим, щоб у цьому приміщенні був створений і педагогічний музей. На утримання музею Микола Артемович пожертвував 50 тис. крб. Вносячи кошти, благодійник висловив побажання, щоб у даному училищі викладалися креслення, співи, гімнастика, ручна праця для хлопчиків і рукоділля для дівчаток. У доповнення до цього його син – статський радник Олександр Миколайович Терещенко – на початку 1903 р., бажаючи, щоб дане училище відповідало своєму призначенню, зі свого боку подарував йому земельний наділ вартістю

104 тис крб. Крім цього, вніс 120 тис. крб. як недоторканий капітал, відсотки з якого повинні були йти на утримання училища. [ЦДІАУ, Ф. 707: оп. 19, спр. 36, арк. 8]. У 1903 р. Олександр Миколайович пожертвував 15 тис. крб. на проведення центрального опалення і вентиляції приміщення, 3100 крб. – на обладнання приміщення для ручної праці. Загалом на побудову і обладнання училища О.М. Терещенко виділив близько 40 тис. крб. [ЦДІАУ, Ф. 707: оп. 19, спр. 36, арк. 8]. Вартість будівництва училища складала 160 тисяч карбованців, а з урахуванням затрат на купівлю будинків і внесків до основного капіталу на його утримання Терещенки витратили на заснування училища 425 тисяч карбованців. У вересні 1905 року училище прийняло перших 300 учнів.

Оцінивши заслуги Терещенків, керівництво училища і міська дума постановили присвоїти чоловічому училищу № 58 і жіночому № 59 ім'я таємного радника М.А. Терещенка і у святковому залі встановити портрети благодійників Миколи Артемовича і Олександра Миколайовича Терещенків.

Опіку Івана Миколайовича Терещенка відчувало Олександрійське ремісниче училище. Іван Миколайович протягом двадцяти років був почесним попечителем реального училища, для потреб якого у 1891 р. побудував за свої кошти Олександро-Невську церкву. Через чотири роки при його допомозі до головного корпусу зробили добудову, в якій розмістились актовий зал, бібліотека та додаткові класи. У 1901 р. на подвір'ї було побудовано ще один двоповерховий корпус, на першому поверсі якого був гімнастичний зал, а на другому – нова церква. На все це І. Терещенко витратив більше 40 тис. крб. [ЦДІАУ, Ф. 707: оп. 177, спр. 65, арк. 3]

З метою підготовки спеціалістів для власних господарств Іван Миколайович у 1890 р. заснував Михайлівську сільськогосподарську нижчу школу. Її утримання обходилося Терещенку від 9 до 16,6 тис. крб. на рік.

Його дружина Єлизавета Михайлівна Терещенко після смерті чоловіка увіковічила пам'ять про нього, перерахувавши по 30 тисяч карбованців реальному училищу та політехнічному інституту для запровадження стипендії імені Івана Миколайовича [ЦДІАУ, Ф. 707: оп. 189, спр. 158, арк. 4].

На субсидії І. Терещенка існувала загальновідома Київська рисувальна школа Мурашка. У травні 1876 р. до І. Терещенка вперше звернувся по допомогу вчитель малювання реального училища Микола Іванович Мурашко. Він попросив матеріально підтримати його рисувальну школу. Терещенко виділив 300 крб. і пообіцяв щорічно давати по 200 крб. на утримання школи. [Казьмирчук, 2011: с.71]. Так було

покладено початок художньому навчальному закладу, який відіграв величезну роль у розвитку образотворчого мистецтва і підготовці українських національних кадрів художників. У цій школі зростали таланти Дяченка, Пимоненка, Світлицького, Замирала, Жука, Їжакевича [Мурашко, 1964: с. 26].

У перший навчальний рік у школі було 40 учнів і два викладачі. У 1880 р. школу відвідувало вже більше 100 учнів. Плата за навчання, яку вони вносили, не покривала витрат, тому І. Терещенко збільшив допомогу до однієї тисячі, а згодом – до дев'яти тис. на рік.

За 25 років існування школи, з 1876 по 1900 р., І.М. Терещенко витратив на неї майже 150 тисяч карбованців [Мурашко, 1964 : с. 27].

Іван Миколайович прагнув створити художньо-промислове училище, для заснування якого виділив 200 тис. крб., однак довести справу до кінця не встиг. Його дружина робила спроби після смерті чоловіка здійснити його задуми щодо художньо-промислового училища. Був створений спеціальний комітет, який повинен був займатися цією справою. Крім цього, Т.М. Терещенко зобов'язувалася щорічно виділяти значні суми на утримання училища (до 40 тис. крб.) Однак, незважаючи на це, питання про відкриття училища так і не було вирішене міською думою.

Зробили Терещенки свій внесок і у розвиток вищої освіти, асигнувавши 150 тис. крб. на заснування політехнічного інституту.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямку. Отже, в другій половині XIX ст. у становленні професійної освіти в Україні відбулися деякі позитивні зрушення: було закладено основи спеціальної професійної освіти, створено середні реальні училища, відкрито ряд спеціальних навчальних закладів. Оскільки асигнування держави на освіту були недостатніми, освітні заклади існували на кошти приватних осіб. Представники української еліти, промисловці багато уваги і сил приділяли розвитку системи професійної освіти. У їх громадянській діяльності втілились кращі риси представників тогочасної підприємницької еліти України.

Список використаних джерел

1. Благотворительность в России. – СПб., 1907. – 338 с.
2. Благотворительные учреждения Российской империи : в 3т. – СПб., 1889. – 486 с.
3. Годовой отчет Киевского благотворительного общества за 1906. – К., 1907. – 406 с.
4. *Друг О.* Палаціки «цукрових королів» / О. Друг // Старожитності. – 1995. – № 2. – с. 68-69.
5. *Ковалинський В.* Меценати Києва. / В. Ковалинський. – К.: «Северин-прес», УКСП, «Кобза», 1995. – 365 с.
6. Календарь Черниговской губернии на 1893 г. – Чернигов, 1894. – 218 с.
7. *Казьмирчук М. Г.* Соціально-економічний розвиток Київської губернії (1861 – 1917 рр.) / М.Г. Казьмирчук. – К. : Логос, 2011. – 399 с.
8. *Лебедь-Юрчик Н. М.* Сахарная промышленность в России. / Н.М. Лебедь-Юрчик. – М., 1909. – 153 с.
9. *Мурашко М.* Спогади старого вчителя. / М. Мурашко. – К. : Веселка, 1964. – 165 с.
10. Митці України. Енциклопедичний довідник. – К.: Генеза, 1992. – 680 с.
11. Статистические сведения о фабриках и заводах по производствам, не обложенным акцизом, за 1900 г. – СПб, 1903. – 151 с.
12. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (ЦДІАУ). – Ф. 442. – Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернаторства.
13. ЦДІАУ. – Ф. 830. – Сімейний архівний фонд Терещенків. – Оп.1.
14. ЦДІАУ. – Ф. 707. – Управління Київського учбового округу.

References

1. Blagotvoritelnost v Rossii, 1907 – Blagotvoritelnost v Rossii. – SPb., 1907. – 338 s.
2. Blagotvoritelnyie uchrezhdeniya Rossiyskoy imperii, 1889 – Blagotvoritelnyie uchrezhdeniya Rossiyskoy imperii: V 3t.– SPb., 1989. – 486 s.

3. Godovoy otchet Kievskogo blagotvoritel'nogo obschestva za 1906, 1907 – Godovoy otchet Kievskogo blagotvoritel'nogo obschestva za 1906. – K., 1907. – 406 s.
4. Drug, 1995 – Drug O. Palatsiki «tsukrovih korolIv» / O.Drug // StarozhitnostI. – 1995. – #2. – S.68-69.
5. Kovalinskiy, 1995 – Kovalinskiy V. Metsenati KiEva. / V.Kovalinskiy. – K.: “Severin-press”, UKSP, “Kobza”, 1995. – 365 s.
6. Kalendar Chernigovskoy gubernii, 1894 – Kalendar Chernigovskoy gubernii na 1893 g. – Chernigov, 1894. – 218 s.
7. Kazmirchuk, 2011 – Kazmirchuk M.G. SotsIalno-ekonomIchniy rozvitok KiYivskoYi gubernIYi (1861-1917 rr.) / M.I. Kazmirchuk. – K. : Logos, 2011. – 399 s.
8. Lebed-Yurchik, 1909 – Lebed-Yurchik N.M. Saharnaya promyshlennost v Rossii. / N.M. Lebed-Yurchik. – M., 1909. – 153 s.
9. Murashko, 1964 – Murashko M. Spogadi starogo vchitelya. / M. Murashko. – K. : Veselka, 1964. – 165 s.
10. MittsI UkraYini, 1992 – MittsI UkraYini. Entsiklopedichniy dovIdnik. – K.: Geneza, 1992. – 680 s.
11. Statisticheskie svedeniya o fabrikah i zavodah po proizvodstvam, neoblozhennym aktsizom za 1900 g., 1903 – Statisticheskie svedeniya o fabrikah i zavodah po proizvodstvam, neoblozhennym aktsizom za 1900 g. – SPb, 1903. – 151 s.
12. Tsentralniy derzhavniy Istorichniy arhIv UkraYini u m. KiEvI, F. 442 – Tsentralniy derzhavniy Istorichniy arhIv UkraYini u m. KiEvI (TsDIAU). – F.442. – KantselyarIya KiYivskogo, PodIlskogo I Volinskogo general-gubernatorstva.
13. TsDIAU, F.830 – TsDIAU. – F.830. – SImeyniy arhIvniy fond TereschenkIv. – Op.1.
14. TsDIAU, F.707 – TsDIAU. – F.707. – UpravlInnya KiYivskogo uchbovogo okrug.

Татьяна Николаевна Соловьёва

кандидат исторических наук, доцент
Кафедра общей истории, правоведения и методики обучения
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»;

Олеся Виталиевна Ткаченко

Кандидат исторических наук, доцент
Кафедра общей истории, правоведения и методики обучения
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»;
dpu.kaf.istorii@ukr.net

Соловьёва Т. Н., Ткаченко О. В.

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ: ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ

Аннотация

Представлен ретроспективный анализ становления и развития профессионального образования в конце XIX – начале XX века, на основе изучения и анализа архивных материалов, историко-педагогической литературы исследовано развитие образовательных учреждений.

Ключевые слова: *профессиональное образование, технические заведения, коммерческие училища, меценаты.*

Tetiana Mykolaivna Soloviova

Doctor of Philosophy in History, Associate Professor
Department of General History, Law and Methods of Teaching
SHEI «Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

Olesia Vitaliivna Tkachenko

Doctor of Philosophy in History, Associate Professor
Department of General History, Law and Methods of Teaching
SHEI «Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda
State Pedagogical University»

Soloviova T. M., Tkachenko O.V.

PROFESSIONAL EDUCATION IN UKRAINE: THE HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT

Abstract

A retrospective analysis of professional education development and formation at the end of XIX – beginning XX century was made in this article;

the development of vocational technical training was studied on the archive recording and egghead paperback research and analysis ground.

Descriptive information: history, professional education, Maecenas.

The history of professional education development and formation is an essential part of national history. Taking into account modern educational reforms in Ukraine the interest in analyzing the background and development of vocational technical training increased. A huge majority of scientists` works concerning branch education and research affairs issues can serve as evidence. Sigaeva L. E., Kovalynskyy V., Kazmyrchuk M. I. and others are engaged in problems of foundation and direction of professional education in Ukraine [14; 6; 8].

At the second part of XIX century after the abolition of serfage the developing industry was requiring skilled workers; and a lot of forward-minded people from different sections of the community were realizing the necessity in training of an educated man. For that matter an astounding growth of different educational forms began and the conception of andragogical ideas was a result of this. The development of capitalism stimulated increasing of the professional education. Different ministries were opening their educational establishments: the Ministry of Local Education was opening teachers` seminaries, the Ministry of Agriculture was opening veterinary schools, and the Ministry of War was opening cadet corps, military specialized schools, and academies. The handicraft classes were opened in rural schools. Special handicraft schools were organizing.

At the second part of XIX century some positive changes came into formation of professional education: the foundation of professional education was laid, the secondary school teaching no classics was created, and the number of special education establishments was opened. The educational establishments existed thanks to money of private individuals, because state educational support was not enough. Representatives of Ukrainian elite and industrialists paid a lot of attention to the development of the professional education system. The best features of former entrepreneurial elite were embodied in their public activities.

Keywords: *professional education, philanthropists, history ,commercial schools.*

УДК 378.011.3-051:80

**USING OF INTERACTIVE METHODS AS A GUARANTEE
OF EFFECTIVENESS OF PROFESSIONAL PREPARATION
OF FUTURE TEACHERS-PHILOLOGISTS**

Svetlana Tanana

Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D), Associate Professor,
Department of Foreign Philology and Methods of Teaching
State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytskyi State
Pedagogical University named after Hryhorii Scovoroda»
(Pereyaslav-Khmelnytskyi, Ukraine)

Abstract

Professional development of future teacher of philological subjects – process is complicated and lengthy. Theoretical and practical study is necessarily part during of future teachers master of system of research knowledge in the branch of philological subjects in conjunction with general professional training. The problem of using of interactive methods in the preparation of teacher-philologists of higher pedagogical educational establishment is considered in the article. The role of innovative educational environment in the process of professional preparation of teacher philologist in pedagogical activity is determined in it; main characteristics of content of innovation process in education are distinguished; subject and tasks of educational innovation is grounded.

The formation of readiness to innovation activity of teachers is one of the main tasks of the educational process of higher educational institution. The article contains the ways of professional competence future teacher of philologist, defined social and cultural factors, that influencing on forming and spiritual development of personality; concretize the concept of «competence» and «competence», the generalized model of professional competence is given as associate components. The theoretical aspects of problem the readiness for innovation activity are analyzed, the meaning of «preparation» and «interactive methods».

The readiness to innovative teaching activities – particularly personal status of the teacher, which implies the presence of a motivational-value attitude to the professional activity, possessing of effective ways and means of achieving educational goals, the ability to creative and reflection is indicated. Many of the problems faced by teachers who work in an innovative mode,

its associated with low innovation competence – systems of motivation, knowledge, skills, personal qualities of the teacher that provide effective using of new educational technologies in their work with children. The using of innovative teaching methods of philologist of teachers in teaching activities are analyzed; the content of innovation process in education is defined; the object and tasks of educational innovation are grounded; the conceptual design of efficient provision of educational technologies in the process of formation professional competence of teachers philologist.

Key words: *readiness, professional preparation, pedagogical activity, innovative studies, innovative activity, innovation technologies, teacher–philologist, interactive methods, effectiveness of studies.*

Actuality of the problem. The globalization and integration country, of world association and European community contributes of to the rapid growth of the role of quality education for the further development of society, and in accordance its intensive reform. Given this problem actualized improve the quality of process of preparation the future teachers, including of future teachers of English for increase their competitiveness, its requires of process to effective realization of competence approach. Effective deciding of these tasks possible for conditions by the improvement of educational content and its procedural-methodical using on innovation basis. The quality of professional preparation of future teachers depends of the content to modern education, it should include of full orientation on purchase by students' of system the competencies and permanent updating by improving the mechanisms and their using in everyday practice.

Ukraine wishes to commit to the European dimension of higher education by adopting measures from the Bologna Declaration. At the same time, certain issues relating to the Bologna Process objectives remain to be addressed. One of the issues is to develop learners' professional language competence.

The democratic and humanization reforms which take place in Ukraine need renovating the process of teaching foreign languages, recomprehending aims, tasks and contents of education, implementation of new educational technologies to master foreign communicative competence successfully.

Using to computer technologies in the education makes in development of personal the different changes, it relating as to cognitive, so and to emotional-motivational processes, its influence on the character of personal, herewith increasing of cognitive motivation of students at work with computer. Using of means of information and communicative technologies in teaching contributes of increase the proportion of independent training activity and activation of student, formation his personal by development

its ability to education, self education, self upbringing, self update and self realization. The information and communicative technologies affect to formation of theoretical, creative and modular-reflective intellection of students, computer visualization of educational information produces of significant influence on formation the ideas, it occupy of central place in creative thinking, and imagery representation of phenomena in the memory of student enriches of perception of educational material, it promotes his scientific understanding.

Innovations in methodology used in the educational process of higher institutions are connected with the of new technologies. Interactive training as a new methodological approach to the foreign language teaching gives a chance to solve communicative-cognitive tasks through foreign language communication.

Analysis of last researches and publications from problems of the research showed, that there is significant world theoretical and practical improvements in the field of competence approach in the process of preparation of future teacher. By many scientists of Ukraine are considered the problem of forming of competence the specialists of different profiles. In particular, explored the problem of formation of professional pedagogical competence of teachers (N.Borytko, S.Demchenko, L.Zelenska, I.Mishchenko, R.Serozhnykova); professional competence of officers (O.S. Vorontsov); pedagogical competence of teachers (L.Golik, N.Loseva, A.Shyszko); psychological-pedagogical competence of teachers (N.Lisova) and others.

The problem of using the interactive methods of teaching foreign languages at the higher educational establishments were also studied by R.Blair, S.Martinelli, L.Konoplianyk, O.Siutkina, H.Stern, Ye.Polat, M.Taylor and other.

The purpose of this article and tasks of the research is to briefly look at certain of the new methods that have attracted the attention of the profession in recent years, to show reason for interest in them, in what they are exploring, in what they accomplish, the principles and ideas that guide them.

Innovations in methodology used in the educational process of higher institutions are connected with the use of new technologies. Interactive training as a new methodological approach to the foreign language teaching gives a chance to solve communicative-cognitive tasks through foreign language communication [3, p. 47]. Interactive teaching is this kind of learning and cognition activity, which is realized in the form of a dialogue (student, teacher, student-student) with continuous adjustment of the learning content according to the analysis of activity of the subject of teaching. From conditions of using of interactive methods in the teaching process is organized, that almost all the students are involved in the learning process. The purpose of interactive methods in the process of learning

a foreign language is to create of learning conditions in which all students' interaction among ourselves.

So, in terms of methodology, the meaning of a category interactive training will be considered as: a) a dialogue training in the course of which interaction between a teacher and a student occurs; b) training the purpose of which tackles linguistic, communicative and action tasks. Interactive training activity involves the organization and development of dialogue speech aimed at mutual understanding, interaction, solving of modern and general but significant tasks for every participant of the educational process [1, p. 146].

The main principles of cooperative learning within the interactive training system are:

- 1) positive interdependence – when each student performs his (her) job well, the group succeeds;
- 2) individual responsibility – when working together in a group each student has a different job;
- 3) equal participation – each student is given the same amount of time to speak or complete a task ;
- 4) Simultaneous interaction – when all students are involved at the same time [5, p. 84].

In the process of dialogue training the students learn: to solve complex problems on the basis of analyzing the circumstances and corresponding information, to consider alternative opinions, to take well-considered decisions, to take part in discussions, to associate with different people.

It's necessary to organize different forms of activity at the foreign language group that is individual, pair, and team. Among the most well known form of pair and group work the following kinds should be mentioned: inside (outside) circles, brain storm, line-ups, jigsaw reading, think-pair-share, debate, pair-interviews etc. E.g., jigsaw reading is an activity which involves the splitting of a text into different parts or the use of different texts on the same topic. The parts are given to different learners to read. They must communicate with each other in order to find out the whole message or different views on the topic.

It is necessary to point out that all above-mentioned form of interactive training is efficient in case a problem is discussed as a whole in the students have previous experience and ideas which they have acquired earlier at their classes or in a course of their private life. In the process of work the teacher should take into consideration the fact that the topics which are to be discussed in the classroom must not be limited or very narrow. One of the most common peculiarities which are characteristic of the interactive forms are those that these forms of training motivate the student not only to

express their own opinion but after some argumentation of their partners in the process of work to change the point of view [4, p. 26].

The following advantages of interactive cooperative learning are determined:

- friendly atmosphere and relationships between learners are formed;
- learners have the opportunity to be more independent and self-confident; they are not afraid to make mistakes;
- it'll help the learners to overcome the problems of language barrier confidence and fear of making mistakes;
- learners talking time is longer, it's good for communication;
- a teacher doesn't dominate;
- a teacher has an opportunity to give the task to every student. All learners are involved in the work;
- it's good for individual work;
- learners can use their background knowledge.

The language is the social product, and as the form of existence of human intellectual activity it embraces all spheres of individual and social life. Perhaps one of the most essential pedagogical principles of language teaching is one that emphasizes the study of language in a cultural context. One of the main tasks of teaching foreign languages is the penetration into the culture the peoples whose language is learnt, into the system of their world perception. The language is the result of theoretical and practical activity of both an individual and society. The culture of peoples, social conditions of life and the language are inseparably connected.

The readiness to innovative teaching activities – particularly personal status of the teacher, which implies the presence of a motivational-value attitude to the professional activity, possessing of effective ways and means of achieving educational goals, the ability to creative and reflection is indicated. Many of the problems faced by teachers who work in an innovative mode, its associated with low innovation competence – systems of motivation, knowledge, skills, personal qualities of the teacher that provide effective using of new educational technologies in their work with children. The using of innovative teaching methods of philologist of the future teacher in teaching activities are analyzed; the content of innovation process in education is defined; the object and tasks of educational innovation are grounded; the conceptual design of efficient provision of educational technologies in the process of formation professional competence of future teachers philologist.

The priority of education development for economic department at the State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Scovoroda» is the im-

plementation of modern information technologies that provide the access to the network of high quality databases, widen the possibility of students to apprehend complex information. It is realized through the construction of individual module teaching programs with various complexity levels depending on specific needs, the use of the interactive methods, introduction of remote education, production of electronic textbooks.

Interactive methods of teaching foreign language give us a chance to solve some problems simultaneously. The main purpose is to develop communicative skills, to help establish emotional contact with the student, provide with realization of educational task, that is: to train them to work in a team, to considered somebody's opinion. As seen from experience the use of the above mentioned methods helps to avoid a student's nervous tension, to change the forms of activity, to draw attention to the main question of the lesson [2].

To summarize the interactive methods of teaching give the foreign language teachers the possibility to master some new communicative methods of foreign language training. Risk taking and conversational interaction play a major part in language acquisition. It is hoped that this brief survey will encourage many language teachers to learn more about the interactive methods of training. Such knowledge will give some healthy perspective in evaluating the innovations or new approaches to methodology that will continue to emerge over time.

Conclusions. So, the computerization of educational process forms of thinking of students, including such characteristics, as a predisposition to experimentation, flexibility; it develops his creative activity, ability by new perceive of obvious facts, to designate of new, original connections.

Prospects for further of scientific researches in this direction is considered more thorough consideration of practical peculiarities and methods of realization of competence approach and its components in the process preparation of future teacher, as well as the current control system implementation results of this approach in higher education in Ukraine.

References

1. *Blair R.* Innovation approaches to language teaching / R. Blair // New York: Newbury House, 2010. – 252 p.
2. *Celce-Murcia M.* Teaching English as a Second or Foreign Language / M. Celce-Murcia. – Boston, MA : Heinle & Heinle, 2001. – 584 p.
3. *Martinelli S., Tailor M.* Intercultural Learning. Strasbourg / S. Martinelli, M. Tailor // Council of Europe and European Commission, 2000. – 106 p.

4. *Ruchen Dominique S. Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society / Dominique S. Ruchen.* – Hogrefe & Huber Publishers, Germany. – 2003. – 206 p.
5. *Stern H. Fundamental Concepts of Language Teaching Oxford / H. Stern// Oxford University Press, 1983.* – 176 p.

Светлана Михайловна Танана

Кандидат педагогических наук,
доцент кафедры зарубежной филологии и методики обучения
Государственного высшего учебного заведения
«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический
университет имени Григория Сковороды»

Танана С.Н.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ КАК ЗАЛОГ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ

Аннотация

Профессиональное становление будущего учителя филологических дисциплин – процесс сложный и длительный. Среди его обязательных составляющих – теоретическое и практическое обучение, во время которого будущие учителя овладевают системой научных знаний в области филологических дисциплин в сочетании с общепрофессиональной подготовкой. В статье рассмотрена проблема использования интерактивных методов при подготовке учителей-филологов высших педагогических учебных заведений. Определена роль инновационной образовательной среды в процессе профессиональной подготовки будущего учителя филолога в педагогической деятельности; выделены существенные характеристики содержания инновационных процессов в образовании; обоснованно предмет и задачи образовательной инноватики. Формирование готовности к инновационной деятельности будущих учителей является одной из задач учебно-воспитательного процесса высшего учебного педагогического заведения. Освещены концептуальные подходы формирования профессиональной компетентности учителей-филологов, обоснованно социокультурологични факторы, способствующие формированию и духовному развитию личности специалиста. Рассматриваются теоретические аспекты проблемы готовности

к инновационной деятельности, проанализировано содержание понятий «подготовка» и «интерактивные методы».

Отмечено, что готовность к инновационной педагогической деятельности – особый личностный состояние педагога, который предусматривает наличие у него мотивационно-ценностного отношения к профессиональной деятельности, владение эффективными способами и средствами достижения педагогических целей, способности к творчеству и рефлексии. Многие проблемы, стоящие перед педагогами, которые работают в инновационном образовательном режиме, связанные с низкой инновационной компетентностью – системой мотивов, знаний, умений, навыков, личностных качеств педагога, обеспечивающих эффективность использования новых педагогических технологий в их работе. Проанализировано использование инновационных методов обучения учителей-филологов в педагогической деятельности; определено содержание инновационных процессов в образовании; обоснованно предмет и задачи образовательной инноватики.

Ключевые слова: готовность, профессиональная подготовка, педагогическая деятельность, инновационное обучение, инновационная деятельность, инновационные технологии, учитель-филолог, интерактивные методы, эффективность обучения.

Світлана Михайлівна Танана

Кандидат педагогічних наук, доцент,

Кафедра іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

Танана С.М.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Анотація

Професійне становлення майбутнього вчителя філологічних дисциплін – процес складний і тривалий. Серед його обов'язкових складових – теоретичне й практичне навчання, під час якого майбутні учителі оволодівають системою наукових знань у галузі філологічних дисциплін у поєднанні із загальнопрофесійною підготовкою. У статті розглянуто проблему використання інноваційних технологій при під-

готовці вчителів-філологів вищих педагогічних навчальних закладів. Визначено роль інтерактивних методів у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя філолога в педагогічній діяльності; виокремлені сутнісні характеристики змісту інноваційних процесів в освіті; обґрунтовано предмет і завдання освітньої інноватики. Формування готовності до інноваційної діяльності майбутніх учителів є одним із завдань начально-виховного процесу вищого навчального педагогічного закладу. Висвітлено концептуальні підходи формування професійної компетентності вчителів-філологів, обґрунтовано соціокультурологічні чинники, що сприяють формуванню та духовному розвитку особистості фахівця. Розглядаються теоретичні аспекти проблеми готовності до інноваційної діяльності, проаналізовано зміст понять «підготовка» та «інтерактивні методи».

Зазначено, що готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан педагога, який передбачає наявність у нього мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості й рефлексії. Багато проблем, що постають перед педагогами, які працюють в інноваційному освітньому режимі, пов'язані з низькою інноваційною компетентністю – системою мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, котрі забезпечують ефективність використання нових педагогічних технологій у їх роботі. Проаналізовано використання інноваційних методів навчання вчителів-філологів у педагогічній діяльності; визначено зміст інноваційних процесів в освіті; обґрунтовано предмет і завдання освітньої інноватики.

Ключові слова: готовність, професійна підготовка, педагогічна діяльність, інновації навчання, інноваційна діяльність, новітні технології, вчитель-філолог, інтерактивні методи, ефективність навчання.

УДК 378.016 : 004.8

**МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ»****Любов Леонідівна Філіппова**

кандидат педагогічних наук, доцент
Кафедра економічної кібернетики
Національний університет державної
податкової служби України,

Алла Андріївна Грушева

кандидат педагогічних наук, доцент
Кафедра менеджменту
Національний університет державної
податкової служби України

Анотація

Розглянуто роль інформації та інформаційних технологій в умовах інформаційного суспільства. Метою статті є висвітлення методики викладання навчальної дисципліни «Штучний інтелект» у професійній освіті студентів ВНЗ. Використано такі теоретичні методи: аналіз, порівняння, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, вивчення результатів навчальної діяльності студентів, контент-аналіз. Проаналізовано необхідність внесення коректив до змісту професійної освіти фахівців у вищих навчальних закладах, зокрема бакалаврів з економічної кібернетики. Порушено актуальні питання, пов'язані з дослідженням професійної освіти, сучасних підходів до визначення методики навчання систем штучного інтелекту.

У статті пропонується використовувати елементи інтерактивних підходів, методику викладання навчальної дисципліни «Штучний інтелект». Наведені приклади з можливістю їх практичного використання у фаховій діяльності, й обґрунтовано ефективність використання такого підходу.

Ключові слова: професійна освіта; експертні системи; інформаційні технології; методика; штучний інтелект.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки. Сучасне суспільство, в якому інформація набуває ролі соціально значущого ресурсу, потребує висококваліфікованих фахівців, які

б вільно володіли інформаційними технологіями (ІТ) й ефективно використовували їх у своїй майбутній професійній діяльності. Для задоволення цих потреб необхідно постійно вносити корективи в зміст професійної підготовки фахівців, як у теоретичну, так і в практичну складову, посилити увагу до інформаційного змісту навчальних дисциплін й методики їх реалізації. В Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» відмічено, що Україна готує і має значну кількість висококваліфікованих фахівців з ІТ, математики, кібернетики; у країні постійно зростає та поновлюється парк комп'ютерної техніки, сучасних систем та засобів телекомунікації, зв'язку; високою є ступінь інформатизації банківської сфери. Ці та інші передумови дають підстави вважати, що вітчизняний ринок ІТ є високопотенційним та за певних умов може стати фундаментом розвитку інформаційного суспільства в Україні [1].

Комп'ютеризація всіх ланок освіти, що викликана еволюцією світу праці, вимагає перегляду науково-педагогічних підходів до підготовки бакалаврів, зокрема з економічної кібернетики, в бік формування різних компетентностей, яким відведене особливе місце в освітніх стандартах професійної підготовки фахівців у вищій школі.

Виходячи з цього, виникає необхідність розглянути два взаємопов'язаних аспекти сучасної методики викладання: вивчення фундаментальних основ предмета й використання сучасних комп'ютерних технологій навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень психолого-педагогічної літератури з проблем методики викладання навчальних дисциплін дозволив з'ясувати різний погляд науковців на процес професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах.

У педагогічній науці і практиці накопичено великий теоретичний потенціал і практичний досвід застосування комп'ютерних технологій. Це теоретичні дослідження в області програмованого навчання В. Беспалько, Т. Ільїної, С. Шаповаленко, наукові праці з удосконалення підготовки фахівців в умовах нових інформаційних технологій А. Гуржія, М. Жалдака, Ю. Жука, Л. Калініної, Н. Тверезовської, Л. Ясніцького, які орієнтують на використання у навчальному процесі передових педагогічних технологій, що передбачають урахування індивідуальних особливостей студентів, закладають фундамент їхньої професійної діяльності та саморозвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення методики викладання навчальної дисципліни «Штучний інтелект» у професійній освіті студентів ВНЗ.

Методи: аналіз, порівняння, узагальнення і систематизація науково-теоретичних положень; педагогічне спостереження, вивчення результатів навчальної діяльності студентів, контент-аналіз.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що ефективність навчального процесу у ВНЗ визначається переважно методикою викладання, яка є тим інструментом, котрий дозволяє підвищувати якість підготовки в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Щоб матеріал сприймався і «відтворювався» студентами на високому рівні і після закінчення курсу, слід підключити «внутрішню мотивацію». У педагогіці такі ідеї не є новими. Так, у статті «Искусство программирования на языке Prolog» [3] автор описав свою точку зору щодо того, як цього можна досягти. Ідея базується на досвіді викладання психології з використанням «інтерактивного підходу», що робить методику універсальною у застосуванні будь-яких дисциплін, де ключовою особливістю інтерактивного підходу є його діалогічний характер.

У цьому контексті варто зазначити, що якісне засвоєння навчального матеріалу можливе лише за умови співвідношення його змісту з особистістю того, хто навчається. Студент повинен «бачити» матеріал не як щось абстрактне стосовно нього, а так, ніби це безпосередньо його стосується і торкається, пов'язане з ним і його життям. Це дозволяє студенту опрацювати і засвоїти навчальний матеріал як щось суттєво близьке і споріднене. Якщо цього не відбувається, то спостерігається так зване відторгнення навчального матеріалу, як чогось стороннього, і студент благополучно забуває його після закінчення вивчення дисципліни.

Виходячи з таких міркувань є очевидним, що ефективність будь-якої методики проявляється в її багатоаспектності та спрямованості діяльності викладача (суб'єкта управління) на студента (об'єкт управління), у комплексі знань, форм та методів навчання [2].

Головне, щоб студент відчував себе повноцінним учасником цього процесу та самостійно і вільно давав аргументований й обґрунтований аналіз матеріалу, висував версії можливого рішення тощо. Як правило, у такий спосіб ведення занять тих, що нудьгують, і байдужих не спостерігається. За таких умов підвищується активність студентів й встановлюється тісний контакт між студентами і викладачем, відбувається визначення точок діалогу, що є необхідною умовою майбутнього співробітництва. Викладач веде себе як партнер навчальної діяльності, а не як суб'єкт управління.

Методика викладання дисципліни «Штучний інтелект» має специфіку, оскільки ґрунтується на інтеграції знань низки технічних дисциплін, тому її вивчення потребує поєднання традиційного викладання

з елементами інтерактивного. Відтак вона ґрунтується на освоєнні студентами певної інформації про:

- представлення знань – розробку методів і прийомів для формалізації та подальше введення в пам'ять інтелектуальної системи знань з різних проблемних областей, узагальнення і класифікацію накопичених знань, використання знань при вирішенні завдань;

- моделювання міркувань – вивчення та формалізацію різних систем людських думок, що використовуються в процесі вирішення різноманітних завдань, створення ефективних комп'ютерних програм для реалізації цих систем;

- написання діалогових процедур спілкування природною мовою, що забезпечують контакт між інтелектуальною системою і спеціалістом у процесі розв'язання завдань;

- планування доцільної діяльності – розробку методів побудови комп'ютерних програм складної діяльності на підставі тих знань про проблемні області, які зберігаються в інтелектуальній системі;

- навчання інтелектуальних систем у процесі їх діяльності;

- створення комплексу засобів для систематизації та узагальнення умінь і навичок, що накопичуються в інтелектуальних системах.

Методика має стійкий зв'язок з наукою і реалізується у відборі змісту навчальної дисципліни «Штучний інтелект» та активізації пізнавальної діяльності студентів. Для ефективного сприйняття дисципліни викладач в першу чергу має дотримуватися чіткої послідовності вивчення тем відповідно до методичних рекомендацій, хоча деякі з них і допускають перестановку.

Так, тема «Основні поняття штучного інтелекту» має велике пізнавальне значення, оскільки дає загальну уяву про галузь науки, знайомить з історією її становлення, основними ідеями і напрямками розвитку. Сама назва «штучний інтелект» викликає жваву зацікавленість, тому головне завдання першої лекції – розвинути цей інтерес й підсилити його. Потрібно заінтригувати студентів тим, що, вивчаючи цей курс, вони ознайомляться з новою, цікавою інформацією, яка не тільки розширить кругозір і ерудицію, але й дозволить практично моделювати діяльність людського мозку, використовувати нову потужну інформаційну технологію. Варто також ознайомити студентів з розділами штучного інтелекту (експертні системи, генетичні алгоритми і агентні системи, нейронні мережі) й комп'ютерними програмами, що є моделями людського мозку, а вміння їх застосовувати сприятиме вирішенню багатьох практичних завдань, які вже зараз зустрічаються в їх повсякденному житті.

Розповідаючи про становлення штучного інтелекту, слід акцентувати увагу на двох його напрямках: кібернетиці і нейрокібернетиці. Разом уточнити й синонімічні назви цих напрямів: високорівневий і низькорівневий, спадний і висхідний, оскільки в міру заглиблення у вивчення дисципліни ці назви будуть часто вживатися.

Наводячи приклади сфери практичного застосування штучного інтелекту, доцільно продовжувати підтримувати інтригу. Наприклад, назвавши чергову галузь застосування штучного інтелекту, коротко розказати про неї та зазначити, що більш детальне її вивчення відбудеться на наступних заняттях або що в неї можна заглибитися самостійно з допомогою додаткових джерел. Це спонукає до самонавчання, пізнання відомого з нового боку, активізації мислення, зв'язку з практикою.

Тему «Дані і знання. Способи подання знань» варто почати з вивчення технологій експертних систем, тобто ознайомити з потужною комп'ютерною технологією, якою є технологія експертних систем, та з тим, що в штучному інтелекті розуміється під терміном «знання». Потім повідомити, в якій формі «знання» можуть представлятися, зберігатися в комп'ютері, як оброблятися і використовуватися на практиці.

Зазначимо, що, вивчаючи дисципліну «Технологія створення програмних та інтелектуальних систем», студенти вже ознайомлені з Visual Prolog, тому легко зрозуміють програму обчислення площі круга, яку викладач їм продемонструє, причому обов'язково зверне увагу на те, що в програмі присутні не тільки дані, але і знання, на яких раніше студенти, можливо, і не акцентували своєї уваги, а також пояснить, як дані і знання трансформуються в процесі їх обробки [4]. Ще необхідно згадати елементарні уявлення про базу знань, відштовхуючись від зіставлення з добре відомим студентам поняттям бази даних. База знань містить інформацію про зв'язки між об'єктами і складається з фактів і правил, у той час як база даних обмежується тільки фактами.

У процесі викладання зазначеної вище дисципліни обов'язково наголосити студентам, що для зберігання даних в комп'ютері використовуються бази даних, а для зберігання знань використовуються бази знань. Відмінність в тому, що для баз даних характерні великий обсяг і відносно невелика вартість інформації, а для бази знань, навпаки – невеликий обсяг, але значно більша вартість.

Наступним етапом нашої методики є ознайомлення з продукційними правилами, тобто найбільш часто використовуваним способом представлення знань в сучасних експертних системах, приклади та переваги таких експертних систем. Логічним продовженням є з'ясування суті понять «фрейм» та «семантичні мережі». В основі такого способу представлення

знань лежить ідея про те, що будь-які знання можна представити у вигляді сукупності понять (об'єктів) та відносин (зв'язків).

Як підсумок студенти повинні вміти розрізняти дані і знання, наводити приклади і знати можливості їх використання; розуміти, як трансформуються дані і знання в процесі їх обробки, що собою являє спосіб представлення знань у вигляді продукційних правил.

Невід'ємною частиною змісту штучного інтелекту є нейронні мережі і нейрокомп'ютери. Це один з напрямів комп'ютерної індустрії, в основі якого лежить ідея створення штучних інтелектуальних пристроїв за образом і подобою людського мозку. Тому тему «Нейронні мережі» зазвичай починають з вивчення основних відомостей про принципи організації і функціонування людського мозку. Однак сама по собі інформація поза потребами тих, хто навчається, не має для них практичного значення, бо не мотивує до активної навчально-пізнавальної діяльності. Тому тут доцільно спробувати оцінити, скільки ж чисел здатен запам'ятати мозок, якщо прийняти, що з допомогою одного синапсичного зв'язку можна закодувати одне число, та зробити висновок.

Як показав практичний досвід, розповідь про будову мозку і його функціонування сприймається студентами з великим інтересом. Для порівняння й зацікавленості студентів можна повідомити їм, що мозок кожної людини складається з безлічі нервових клітин – нейронів, число яких приблизно дорівнює кількості зірок в нашій Галактиці, що нейрони пов'язані між собою нервовими волокнами, через які відбувається обмін електричними сигналами [5].

Понятійний апарат є важливим аспектом у вивченні дисципліни, тому поняття «біологічний нейрон», «математичний нейрон», «поріг», «синапсичні ваги», «синапсичні зв'язки», «перцептрон» також потребують теоретичного і прикладного вивчення.

Так, наприклад, за математичними абстракціями криється реальна фізична основа, а у вигляді сил синапсичних зв'язків у людському мозку зберігаються знання. Крім того, з допомогою математичного нейрона можна моделювати різні логічні функції, наприклад, функцію логічного множення «І» (її також позначають «AND»), функцію логічного складання «АБО» («OR») і функцію логічного заперечення «НІ» («NOT»), малювати таблиці істинності логічних функцій для подальшого їх застосування на лабораторних роботах.

У цьому контексті варто зазначити, що Ф. Розенблатт у 1958 році побудував перший нейрокомп'ютер. З його допомогою можна було вирішувати складні інтелектуальні завдання – розпізнавати цифри та літери алфавіту. Для того, щоб навчати комп'ютери розпізнавати спо-

чатку цифри, а потім і букви алфавіту, причому не тільки друковані, а й рукописні, потрібно знати принцип дії перцептрона; це слід пояснювати студентам, постійно проводячи аналогію з людиною [5].

Також потрібно акцентувати увагу студентів на властивість мозку впізнавати образи, які йому зустрілися вперше. Ця властивість була успадкована перцептроном безпосередньо від його прототипу – мозку. Вона успадкована завдяки тому, що перцептрон був адекватною моделлю мозку, що вдало відображає як його структурні, так і функціональні якості. Саме властивість узагальнення згодом дозволила застосовувати нейронні мережі для вирішення найширшого кола практичних завдань, недоступних для традиційних методів інформатики. Завдяки цій властивості нейромережіві і нейрокомп'ютерні технології стали ефективним інструментом наукових досліджень. Отже, властивістю узагальнення володіє не тільки мозок, але й модель мозку – перцептрон.

У результаті вивчення матеріалу з навчальної дисципліни «Штучний інтелект» студенти повинні мати уявлення про будову мозку й про те, які процеси відбуваються в ньому, знати математичні формули, які реалізує математичний нейрон, і вміти обчислювати його вихід, знати теорему збіжності перцептрона, а також розуміти принцип дії перцептрона, який класифікує числа на парні і непарні, знати алгоритм його навчання та розуміти суть властивості узагальнення.

Наступна тема – «Одношарові та багатошарові перцептрони» – є об'ємнішою за попередні, тому її доцільно розпочинати з вивчення ретроспективи становлення (М. Мінські, С. Пейперт та інші), коли вчені намагалися застосовувати перцептрон для вирішення більш широкого кола важливих завдань, таких як прогнозування погоди, прогнозування курсів валют, для аналізу електрокардіограм тощо.

При викладанні цієї теми можна обмежитися тим, що намалювати на дошці схему тринейронного перцептрона, яка вирішує проблему «ексклюзивного АБО», а формули, за якими працюють його нейрони, попросити написати студентів. Потім запропонувати студентам заповнити таблицю істинності для того, щоб вони самі переконалися у здатності тринейронного перцептрона моделювати функцію «ексклюзивне АБО», спробувати зобразити малюнок з геометричною інтерпретацією тринейронного перцептрона, що моделює логічну функцію «ексклюзивне АБО». Це робиться для того, щоб студенти змогли дати відповіді на питання, що виникнуть у них при виконанні лабораторної роботи.

Однонейронний перцептрон не дозволяє змоделювати логічну функцію «Ексклюзивне АБО» і він не в змозі вирішити нові завдання. Причому вони зовні практично нічим не відрізнялися від тих, з якими

перцептрон успішно справлявся раніше. Виникла необхідність пояснення парадоксів, глибокого аналізу та створення теоретичної бази нейроінформатики.

Після розгляду роботи одношарового перцептрона перейти до розгляду ефективного алгоритма навчання багатоварового перцептрона, який став відомим тільки в 1986 році завдяки публікаціям Д. Румельхарта, Г. Хілтона і Р. Вільямса.

На лабораторних роботах студентам потрібно буде скористатися готовим програмним кодом і застосовувати алгоритм зворотного поширення помилки шляхом натискання кнопок, а також розкрити ідею цього алгоритму, яка полягає в тому, що помилки нейронів вихідного шару використовуються для обчислення помилок нейронів, розташованих в прихованих шарах.

Потрібно обов'язково сказати студентам про те, що вони будуть користуватися алгоритмом зворотного поширення помилки при виконанні практично всіх наступних лабораторних робіт, на яких вони навчатимуть багатоваровий перцептрон моделювати всі логічні функції.

В результаті вивчення курсу студенти повинні знати, яким чином вирішується проблема лінійно нероздільних завдань, вміти зображати перцептрон, що моделює функцію «ексклюзивне АБО», уміти доводити правильність його роботи шляхом заповнення таблиці істинності, давати геометричну інтерпретацію процесу роботи перцептрона при моделюванні логічних функцій, засвоїти ідею методу зворотного поширення помилки, знати область його застосування, переваги та недоліки у порівнянні з усіма вивченими раніше методами.

Важливим моментом методики викладання навчальної дисципліни «Штучний інтелект» є визначення міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків інтеграції техніко-технологічних знань і умінь, а також рівень самостійності студентів під час виконання лабораторних робіт. Під час виконання лабораторних робіт необхідно повторити теоретичні основи за конкретною темою роботи. З метою уникнення копіювання нами започатковано використання робочих зошитів з навчальної дисципліни «Штучний інтелект», який спрощує їх виконання та оформлення [2].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Методика викладання навчальної дисципліни «Штучний інтелект» здійснюється на базі навчально-методичного комплексу. Багаторічний педагогічний досвід роботи зі студентами показав, що для галузі знань «Інформаційні технології» така методика викладання навчальної дисципліни «Штучний інтелект» є ефективною, оскільки сприяє активізації пізнавальної та розумової діяльності студентів, є запорукою їх самовизначення, усвідомленого вибору такої

позиції, яку сам студент поділяє і приймає. Іншими словами, студентам пропонується можливість вибору і тим самим значно знижується ризик формування шаблонних вузьких уявлень про предмет. У свою чергу задоволення від процесу навчання є найважливішим мотивом, що спонукає студентів до самостійної діяльності, стимулює залучення студентської молоді до участі у роботі наукових проблемних груп, виконання індивідуальних завдань експериментального характеру тощо.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є вдосконалення навчальних програм, вивчення особливостей використання активних методів навчання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>
2. *Грушева А.* Моделювання управлінської компетентності студентів ВНЗ економічного профілю / А. Грушева // Збірник наукових праць «Професійна освіта : проблеми і перспективи». – К. : [б. в.], 2014. – № 7. – с. 62–67.
3. *Стерлинг Л.* Искусство программирования на языке Prolog / Л. Стерлинг, Э. Шапиро. – М. : Мир, 1990. – 580 с.
4. *Філіппова Л.* Методика навчання логічного програмування / Л. Філіппова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Серія «Педагогічні науки». – Луганськ, 2012. – № 20 (255). – с. 73–80.
5. *Ясницкий Л.* Искусственный интеллект : популярное введение для учителей и школьников / Л. Ясницкий // Информатика – Первое сентября. – 2009. – № 16. – с. 2–8.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007 – 2015 roky» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>.
2. Hrusheva A. Modeliuvannia upravlinskoï kompetentnosti studentiv VNZ ekonomichnoho profiliiu / A. Hrusheva // Zbirnyk naukovykh prats «Profesiina osvita : problemy i perspektyvy». – K. : [b. v.], 2014. – № 7. – S. 62–67.

3. Sterlynh L. Yskusstvo prohrammyrovanyia na yazyke Prolog / L. Sterlynh, Э. Shapyro. – М. : Mir, 1990. – 580 s.
4. Filippova L. Metodyka navchannia lohichnoho prohramuvannia / L. Filippova // Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu ime-ni Tarasa Shevchenka. – Seriiia «Pedahohichni nauky». – Luhansk, 2012. – № 20 (255). – S. 73–80.
5. Yasnytskyi L. Yskusstvennyi yntellekt : populiarnoe vvedenie dlia uchytelei i shkolnikov / L. Yasnytskyi // Ynformatika – Pervoe sen-tiabria. – 2009. – № 16. – S. 2–8.

Любовь Леонидовна Филиппова

Кандидат педагогических наук, доцент
Кафедра экономической кибернетики
Национальный университет государственной
налоговой службы Украины
l_filippova@ukr.net,

Алла Андреевна Грушева

Кандидат педагогических наук, доцент
Кафедра менеджмента
Национальный университет государственной
налоговой службы Украины
gryshevska@ukr.net,

Филиппова Л.Л., Грушева А.А.

**МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ
«ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ»**

Аннотация

В статье рассматривается роль информации и информационных технологий в условиях информационного общества. Проанализирована необходимость внесения корректив в профессиональную подготовку специалистов в высших учебных заведениях, в частности, бакалавров экономической кибернетики. Освещены актуальные вопросы, связанные с исследованием современных подходов к определению методики обучения систем искусственного интеллекта.

В статье предлагается использовать элементы интерактивных подходов, методику преподавания учебной дисциплины «Искусственный интеллект». Приведены примеры с возможностью их практиче-

ского использования в профессиональной деятельности, и обоснована эффективность использования такого подхода.

Ключевые слова: профессиональное образование; экспертные системы; информационные технологии; методика; искусственный интеллект.

Liubov Leonidivna Filippova,
Doctor of Philosophy in Pedagogy,
Associate Professor of
the Department of Economic Cybernetics,
National University of State Tax Service of Ukraine
l_filippova@ukr.net

Alla Andriivna Hrusheva,
Doctor of Philosophy in Pedagogy,
Associate Professor of the Department of Management,
National University of State Tax Service of Ukraine
gryshevskaa@ukr.net

Filippova L., Hrusheva A.

METHODS OF TEACHING «ARTIFICIAL INTELLIGENCE»

Abstract

In the article the discusses the role of information and information technology in the information society. Analyzes the need to adjust to training specialists in higher education, particularly Bachelor of Economic Cybernetics. When covering topical issues related to the study of modern approaches to the definition of teaching methods of artificial intelligence.

In the article the use of the interactive approach, the methodology of teaching of discipline “Artificial Intelligence.” Examples with the possibility of their practical use in professional work and proved the effectiveness of this approach.

Key words: vocational, professional education; expert systems; information technology; methodology; artificial intelligence.

УДК 378.147.4:373.211.24

PROFESSIONAL SELF-FULFILLMENT FORMATION TECHNOLOGY FOR FUTURE SPECIALISTS OF PRE-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE COURSE OF PEDAGOGICAL PRACTICE

Milena Igorevna Yaroslavtseva

Candidate of Pedagogical Sciences
Department theory and methodology
of preschool education
Kommunalnoe Uchrezhdenie
“Kharkovskaya humanytarno-pedahohycheskaya academy”
of Kharkiv oblastnoho COUNCIL

Abstract

The educational technology of forming the professional self-realization for future specialists of preschool educational establishments in the teaching practice is theoretically ground in the article. The aims of the formation of professional self-realization of preschool education future specialists in the teaching practice process are identified. The basic principles of the organization (predictability, step-by-step activity, staging, regulation, feedback, performance, cultural analogy, self-work). The complex of problems is highlighted as the formation of positive motivation for the implementation of educational activities and self-improvement; the disclosure of the nature and content of the preschool education teacher's pedagogical activity in the pedagogical practice, the definition of mechanisms for pedagogical reflection, self-esteem, self-awareness, self-development in the process of forming the readiness for professional self-realization, the creation of conditions for students' professional self-realization in the educational and bringing-up work with children of a preschool age. The conceptual approaches of the research (systematic, activity, competence, axiological, cultural, acmeological, praxeological) are identified.

The technology defined the structural components of training of future preschool education specialists for a professional self-realization (motivational and evaluative, cognitive, reflective-regulatory, creativity) and stages (motivation, process, reflective, creative) and objectives. The expediency and content of each of the selected stages are given.

The tools of the educational technology are such methods as: pedagogical analysis, observation, interviews, discussions, learning products activities, study documentation, electronic portfolio, excursions as well as

forms, master classes, educational exhibitions, synectic session, reflexive training, aimed the formation of student's personality.

Key words: *components; educator; future educator; future specialist of preschool educational establishment; professional self-realization; steps; teaching practice; technology.*

Statement of the problem in the context of modern pedagogical science. Introduction into practical training activities of higher educational institution of technologies, which are based on subject-subject interaction between a teacher and students and aimed at the development of student's internal need in professional growing are considered to be the most efficient in organization of personally targeted growth. On current development stage of Ukrainian education they are aimed at creating operative influences system, which would make the training process sufficiently manageable and predictable while taking into account all round of individual capacities, special features, endeavors and interests of each specific student.

Analysis of recent studies and publications. On current development stage of higher pedagogical education numerous technologies were developed and implemented with a purpose of professional training of students (I. Dobroskok, V. Kan-Kalyk, I. Prokopenko, O. Savenkov, O. Semenog, S. Sysoieva, H. Shaparenko and others).

The word "technology" derives from Greek words "tehne" – mastery, art and "logos" – understanding, training, science.

S. Podmazin believes that one of the most important features of modern training technology is the capability to involve students to active participation at all training stages: motivation, setting goals, designing, organization of action plan implementation, modelling of goal-reaching and success-feeling situations [7, p. 166].

Basic pedagogical technology was studied by N. Gavrysh, V. Yevdokimov, V. Lozova, A. Nisimchuk, O. Piekhota, O. Popova, L. Rybalko, G. Selevko, V. Slastionin and other scientists. The majority of authors see it as an integral process of problem solving on a stage of analysis, planning, organization and evaluation.

The concept of "pedagogical technology" has a wide application in the modern science and has over 300 definitions depending on authors' understanding of the structure and components of the educational process. In this work we will stick to "pedagogical technology" definition by V. Monakhov, who defined it as a detailed model of joint pedagogical activity on designing, organization and conduct of educational process by ensuring comfortable conditions for pupils as well as for a teacher [5, p.13].

We will emphasize that the development of modern educational processes has proved the reasonability of using technological approach, which, in G. Selevko's opinion, opens possibilities for conceptual and designing perception of different areas and aspects of educational, pedagogical and social reality [9, p.182].

In such a way, the modern understanding of "pedagogical technology" concept by the scientists (V. Bepalko, V. Lozova, O. Popova, G. Selevko) is characterized by some of its essential features: clear setting of goals, their specification with orientation to results; preparation of training materials and organization of training process in accordance with previously determined goals; evaluation of current results, correction of training, aimed at reaching goals; final evaluation of results.

The scientists O. Gusak, L. Rybalko, E. Polat, I. Prokopenko name some other features of pedagogical technologies: development of technologies for specific pedagogical ideas; building of technological sequence of pedagogical actions, communications in accordance with targets arranged as an expected result; dialogue-based interaction between a teacher and a student, individualization and differentiation principles, optimal use of human and technical resources; possibility of pedagogical technology elements application by any teacher and guarantees of reaching expected results by all students; availability of mandatory diagnostics procedures involving criteria, indicators and tools for measurement of performance results.

Within Kharkiv professional and pedagogical center, a special place among scientific studies of personal professional self-realization problems is occupied by the study by L. Rybalko "Acmeological basis for professional and pedagogical realization of future teacher" (2008) where the theoretical prove is given to acmeological grounds for professional and pedagogical realization of future teacher, namely: acmeological provisions and ideas defining a goal, tasks, requirements, content, methods, personal self-realization forms [8].

The researcher Y. Glyshko in his study "Value formation of future teachers' self-realization in the process of professional training" (2009) has regarded the issue of creating conditions for self-realization of future teachers as an important mission of the state, and initially explained the combination of organizational and pedagogical conditions for formation of future teachers' self-realization in the process of professional training, aimed at the assurance of stable physical, intellectual and emotional contact of students with master teachers, organization of collective discussion space on professional self-realization, stimulation of creativity, critical thinking, tolerance to unpredictable character of future profession [67].

N. Kazakova in her thesis study "Organizational and methodological grounds for pedagogical practice of primary school future teachers under conditions of graded training" (2005) sees the pedagogical practice as an important

component of professional formation of future teachers, aimed on one hand at fixation and realization, under specially created conditions, of thematic, physiological, pedagogical and methodological knowledge, skills and competences, which are necessary for future professional activity in a school, on the other hand – as a means of creative development and self-development of a future teacher, formation of his/her professionally significant qualities and readiness for innovative pedagogical activity [3].

Despite the fact, that Ukraine has accumulated positive experience in the area of professional and pedagogical training of future teachers, the problem of professional self-realization formation of future specialists at pre-school educational establishments in the course of pedagogical practice was not sufficiently studied by pedagogical theory, and therefore was not duly reflected in the practical activity of higher educational establishments.

Formulation of the article' objectives. The above-mentioned approaches to problem analysis are not controversial. They are rather mutually supportive, therefore their combination can serve as theoretical and methodological basis for the development of pedagogical technology of professional self-realization formation of future specialists at pre-school educational establishments in the course of pedagogical practice.

Methods: analysis of theoretical literature. The purpose of this article is to give scientific reasoning and to develop the structure of pedagogical technology of professional self-realization formation of future specialists at pre-school educational establishments in the course of pedagogical practice.

Presentation of principal material. Pedagogical technology structure was based on the analysis of works by V. Monakhov, I. Prokopenko, L. Rybalko, G. Selevka and others, which emphasize that pedagogical technology construction must reflect the following: strategic (final) and tactical (current) goals and technology's conceptual basis; content part: purpose, content of material corresponding to a purpose; procedural part (technological process): organization of the planned process, methods and forms of educational and formative activity, methods and forms of interaction among pedagogical process subjects, diagnostics and projection methods in educational and formative process.

Based on the studies of the above-mentioned scientists, *pedagogical technology of professional self-realization formation of future specialists at pre-school educational establishments in the course of pedagogical practice* means gradual student's passing up the levels from learning, reflection, application to creative work.

The purpose of the technology provides for professional self-realization formation of future specialists at pre-school educational establishments in the course of pedagogical practice while studying at higher educational establishments.

In order to achieve the goal, the following tasks for students' professional self-realization formation were defined: formation of positive motivation for pedagogical activity and willingness for self-improvement; understanding of the essence and the content of pedagogical activity of a pre-school teacher in the course of pedagogical practice; determination of pedagogical mechanisms of reflection, self-estimation, self-analysis, self-development in the process of professional self-realization formation; creation of conditions for professional self-realization of students in the course of educational and formative educational and formative work with pre-school age children.

Resolution of one issues and problems leads to new ones, which stimulate the development of new forms of professional and pedagogical activity design. The final result of this process provides for well-formed students' professional self-realization as a complex combination of motivation, axiological, cognitive, reflexive, regulative and creative components.

The technology was based on the regulating principles for professional training of future teachers of pre-school aged children, namely: *predictability principle*, targeted at future condition of the subject of training and formation activity; *step-by-step principle*, providing for gradual transition from project idea to formation of goal image and actions image, and therefrom - to action plan and its implementation; *phasing principle*, meaning student's passing up the levels from learning, reflection, application to creative work; *norming principle*, requiring mandatory passing through all stages of professional self-realization formation in the course of pedagogical practice; *feedback principle*, reminding of the necessity of obtaining information on effectiveness of each undertaken procedure for future correction of actions; *efficiency principle*, underlying bottom-line character of professional pedagogical activity, its mandatory orientation towards professionalism reaching result; *cultural analogy principle*, pointing at correspondence of future teachers professional training results to certain cultural samples; *self-development principle*, touching upon the subject of pedagogical interaction as well as creation of new projects resulting from realization of determined goal [13, p. 99].

On the basis of the humanistic paradigm and taking into account current achievements of modern professional education theory and methodology we have defined conceptual approaches to technology of professional self-realization formation of future specialists at pre-school educational establishments providing for the optimization of this process, in particularly: systematic, action-based, competency-based, axiological, cultural, acmeological and praxeological.

While defining technology stages, first of all it was provided that it should cover all underlined structural components of professional self-realization formation of future specialists at pre-school educational establishments (motivating and

axiological, cognitive, reflexive and regulatory, creative), and secondly, the logic of future teacher's training process. Taking this into consideration the developed technology has the following stages: motivating, procedural, reflexive and creative.

The Motivation stage of pedagogical technology stipulates for future teacher's preparation for pedagogical activity and performance of professional functions and responsibilities, creation of conditions for self-realization, self-expression and personal identity of student's personality as a subject of professional activity.

Goal realization requires setting and execution of tasks of students' acknowledgement of pedagogical activity value; images "I'm a teacher", stimulation of an interest to pedagogical activity; formation of students' creative and investigative approach to professional activity; formation of professional motives and professional and pedagogical orientation; creation of axiological attitude towards formation of professional self-realization in the course of practical training.

Personal motivation factor is a driving force of any activity, including learning and cognitive activity of a future teacher in the course of his/her professional training. Professional motivation is specially characterized by its dynamism, caused by the dynamics of needs being the basis of an interest and continuously developing.

Professional motivation dynamism is revealed in the following way: on its first development stage cognitive needs are dominating. As soon as a person discovers the essence of the profession, he/she reveals a need in substantive work, i.e. professional motivation structure involves professional interest. In its turn, the combination of knowledge and practical experience becomes the basis for future teacher's professional orientation.

Taking into account the above-mentioned we can assume that as far as future specialists learn and get acquainted with their professional activity, their image on its different parts is changing, which should lead to axiological attitude towards future profession as a reflection of its adequate image (i.e. image-goal), to well-formedness of students' motivation sphere.

The values, which are driven by a future teacher in the course of his/her professional training, are related to one's world outlook and personal priorities [12, 302].

While getting acquainted with different types of learning and formation work at higher educational institutions and work organization in pre-school educational establishments, the student gets used to the rhythm of pedagogical process, to interaction with children, becomes well aware of the system of professional pedagogical ties and relations. A future teacher in the course of learning practice starts getting a real picture of all joys and difficulties of pedagogical activity. A student learns how to think and act as a pedagogue, which ensures disclosure of axiological subject-object relations with the world, gaining profes-

sional self-realization as a value and vital need, perception of the best teachers' images as guidelines in one's life and profession.

The aim of the *procedural stage* is to ensure mastering of scientific-theoretical and operative knowledge, gaining professional pedagogical skills in the course of the pedagogical practice and in the class.

With a view of the above-mentioned conceptual approaches a pedagogical practice is represented as a pedagogical system with teacher's and student's personalities in the center. In this system, the teacher's activity goal and result is the development of future teacher's personality. A student is regarded as a subject of own professional activity, directed at establishment of comprehensive personal concept: "I am a teacher", "I am a personality", "I am a professional".

The main task of this stage is to ensure two-way connection between theory and practice: the learning process goes from knowledge to professional skills and from practice to understanding theory and rules of pedagogical process. This is reached by combining module practical exercises with "immersion method" with on-going practice in parallel to learning (weekly visiting pre-school educational establishments as practice sites).

An important task of the procedural stage is a training of teachers and tutors at basic pre-school educational establishments as leading methodologists of practical training before the process of professional self-realization formation of future pre-school educationalists.

The necessity of such a task is justified by the fact, that a personality of a leading methodologist of practical training (his/her scientific and pedagogical qualification, high professional competence, moral qualities, responsibility, respectful attitude towards students, interest to their successes, understanding of their problems formation of students' professional self-realization and endeavors etc.) is an important factor of successful professional training of future specialists.

Raising professional and pedagogical level of leading methodologists of practical training at higher educational institutions in general, as well as with regards to, is a topical problem. In this context, according to the results of our pilot research, only 30 teachers (41 %) (73 persons in total) have sufficient professional and pedagogical knowledge and skills in this area. A significant part of teachers accounting for 37 persons (50 %) have never thought of the necessity of special work aimed at formation of professional self-realization of future pre-school specialists; 41 teachers (56 %) do not believe that such a training is necessary at their subject lessons. It was established that professional self-realization concept is familiar to the majority of teachers mostly on an everyday level, and gaining special knowledge on this problem is not practiced at all or occurs episodically.

Taking into account that professional self-realization of future pre-school specialists is an important matter, the issues of its formation for students should

be systematically discussed at department meetings, faculty and scientific councils, and should be included into the working plans of higher educational institutions management.

We can underline the following tasks among the main functional teacher's tasks related to formation of students' professional self-realization: development of tactical goals and tasks in work with future specialists; scientific approach to planning of all types of students' pedagogical practice; consultations and advises as to independent learning of processes, working experience; individualization of work with due account of student's special qualities (his/her preferences, interests, professional direction level, features of character etc.); coordination of teachers' pedagogical requirements, leading methodologists of practical training and pedagogical team of basic pre-school educational institutions; development of every student's professional direction by using all types of collective work.

The whole set of professional pedagogical knowledge and skills required for a teacher to enable successful formation of students' professional self-realization was determined.

Such knowledge include: knowledge of basic concepts related to specialist's professional self-realization problem; knowledge of formation technology of the mentioned professional training component and methodology of reaching this goal.

For successful training of future specialists a teacher has to possess many skills, which in our opinion should be grouped in the following way:

- Setting goals: to set goals at any stage of professional training of future specialists with due account of previous work results and perspectives for future activity;
- planning: to select the most effective forms, methods and means of work with students in the process of their learning, which are necessary for future professional activity with children of pre-school age;
- stimulation: to determine character and specific needs, action motives, level of endeavors of student groups or individual students, to use different pedagogical diagnostics methods; to support and form positive attitude to different types of professional training, to stimulate professional interest using different means of raising inner motivation (stimulation of mental activity, creation of conditions for self-realization etc.); to use external stimulation means (estimation, praise, incentives); to support and develop internal needs in self-learning, self-development and self-improvement;
- communications: to establish pedagogically reasonable interaction with students in formal and informal conditions, which would contribute to realization of established goals and tasks; to determine students' communicative qualities in the process of their training; to create favorable

psychological climate in a group, to act friendly towards colleagues and students;

- reflections: to analyze the results of own activity, to undertake critical self-analysis, to resolve specific methodological tasks; to reveal reasons of difficulties (own and students'), which arose in the process of students' professional self-realization, mistakes and possible ways of their prevention and elimination; to make conclusions based on analysis results and use them while planning future activity;
- control and correction: to control, analyze and assess own activity as to the efficiency of formation of students' professional self-realization in the course of practical training; based on self-analysis, to make timely correction of a revealed problem in the training of future specialists [11, p.70].

The above-mentioned professional skills, personal qualities and execution of functional responsibilities by teachers and leading methodologists of practical training contribute to formation of the quality under study at students.

The main purpose of the *reflection stage* is a transition from external control and evaluation of professional pedagogical actions of students to internal one - self-control and self-estimation.

Realization of reflection stage purpose as to professional self-realization of future specialists at pre-school educational establishments requires resolution of the following tasks: gaining professional reflection skills (self-observance, self-learning, self-analysis, self-estimation); creation of conditions for self-estimation and self-control by students of their personal results in relation to professional self-realization formation process.

Pedagogical reflection as pedagogical activity analysis helps future teacher to look at his/her own work from other person's position, to develop respective attitude towards this work. Pedagogical reflection determines person's attitude to him/herself as a professional, putting his/herself into different pedagogic situations. An ability to compare, match own self-vision with estimations of other participants of an interaction helps a future specialist to realize who he/she is in reality and how he/she is seen and estimated by other people.

In the frame of the reflection stage students need to be equipped with such skills as self-observance, self-learning, self-analysis and self-estimation.

Successful professional formation of a personality requires correct (adequate) self-estimation. Adequate high self-estimation is accompanied by the feeling of self-confidence, correctness of one's actions, loyalty of surrounding people, coping with life difficulties, self-satisfaction and availability of favorable living perspectives. Adequate low estimation enables objective estimation of own disadvantages, it can stimulate active professional self-improvement. Understated self-estimation makes a person irresolute, dependent, requiring mastership and

intercession, external approval; it is accompanied by internal discomfort. Over-stated self-estimation in parallel with comfortable self-apprehension may cause a feeling of self-sufficiency and the end of individual development. [6, p.126].

In both cases self-estimation inadequacy is a source of teacher's discontent with him/herself and surrounding people. It hampers teacher's objective assessment of obtained information from outside position, regular "feedback" practice, correction of own results, which has a negative impact on professional activity in general.

A teacher with adequate self-estimation is normally flexible, non-categorical, tolerant, able to consider others' opinion and interests, which is extremely important for any professional area, and especially for pedagogical activity, where a child is under influence.

A pedagogue with adequate self-estimation is able to counterpoise in difficult and conflict situations, which stimulates personal growth – in order to raise the feeling of responsibility, acknowledgement of own importance, self-regulation development (control of own emotions, reactions, behaviour). Ongoing cultivation of such inner determination gives new impulses for self-discipline and self-development. [4, p.240].

The technology stage under consideration is aimed at student's self-actualization enabling them to reveal their talents, compare themselves with an "ideal" and make self-analysis. Self-analysis in either extent takes place in different types of people's everyday activities and in their thinking of themselves. It is self-comparison that helps to cope with contradictions between student's idea of his/her formed professionally important skills and personal qualities with actual skills and qualities, causing a need in self-improvement.

Based on the above we can state, that an ability of future pre-school educational establishment specialist to make self-estimation, self-actualization, self-observance, self-analysis of professional activity plays an important role in the formation of professional self-realization.

The reason for separating a *creative* stage in professional self-realization formation technology of future pre-school educational establishment specialist is that one of the most important aspects of students training for any future professional activity is ongoing analysis, comprehension, expertise of own actions and conditions; comprehensive, deep and conscious mastering of a profession of pre-school children tutor through an ability for pedagogical creativeness and pedagogical intuition formed at certain level.

A creative stage of the developed technology stipulates for creation of conditions for comprehensive, deep and conscious mastering of a profession of pre-school children tutor through all components of professional self-realization formed at certain level of pedagogical practice.

At this stage the following tasks are resolved: theoretical comprehension of practical activity by students (its goals, tasks, content, methods, technologies), level of gained professional pedagogical skills, level of professional direction of future teachers, their social activeness (interest to pedagogical profession, love to children, pro-activeness, responsible and creative attitude to work); individual pedagogical creativeness at the level of intuition.

A success of professional self-realization is determined by the level of its personal understanding and acceptance. Comprehension of the goals of own professional activity, proactively positive attitude towards based on emotions and values, contribute to actualization of personal professional pedagogical qualities of a teacher, create conditions for ongoing self-learning and self-estimation, self-reflection, self-development, self-affirmation as professional self-realization mechanisms.

In the course of own creative activity a person gets to know oneself and generates emotional attitude towards his/herself; a new self-actualization level stimulates realization of professional pedagogical activity on the level of personally substantial activeness aimed at self-estimation and realization of own professional pedagogical talents. [2, p.162].

Preparation of a teacher for pedagogical creative work makes him/her able to develop creative personality of a child, as well as to own professional and personal self-development being dominative goals of his/her professional training. Preparation of a teacher for pedagogical creative work becomes finalized once it is based on organic combination of general, special and individual. In general terms, it is a part of general pedagogical training of a teacher; in special terms – it has its own specifics caused by particularities and rules of creative process and formation of a creative personality; individually - it reflects training dependence on teacher's personal qualities - [10, p.13].

Some researchers (S. Gilmanov, O. Gubenko, V. Kan-Kalik and others) mark out intuitive, unconscious nature of creative activity. Pedagogical intuition as a heuristic phenomenon exists at all stages of pedagogical creative work.

Organization of a creative stage provides for students' successful results based on the unity of logical pedagogical and emotional creative approaches while resolving different tasks, which allows to develop pedagogic thinking and creative capabilities of a future teacher in general. Formation of integrated pedagogical skills, ability to act in proposed pedagogical circumstances, pedagogical improvisation skills take place.

However, theoretically grounded stages of professional self-realization formation technology stipulate for the development of specific means of reaching this goal in conditions of higher pedagogical educational establishment while organizing learning and professional practical training of students.

The following methods were used as pedagogical technology instruments: pedagogical analysis, observation, talk, discussion, learning activity products, review of documents, electronic portfolio, excursions, master-classes, pedagogical exhibitions, synectic session, reflexive trainings, aimed at formation of student's personality.

Effective forms of work with students included: excursions, master-classes, pedagogical exhibitions, synectic session, reflexive trainings etc.

Conclusions of the study and perspectives of further researches in the given area. In such a way, summarizing of research materials gives grounds for underlining the importance of scientific reasoning and development of a pedagogic technology for professional self-realization formation of future specialists of pre-school educational establishments in the course of pedagogical practice. The developed technology for professional self-realization formation of future specialists of pre-school educational establishments in the course of pedagogical practice provides for motivation, procedural, reflexive and creative stages. The strategic (final) goal of the technology is professional self-realization formation of future specialists of pre-school educational establishments.

Therefore, system-creating category of the developed system is professional self-realization of a future teacher, providing substantive and organizational support of pedagogical practice.

Implementation of the above-mentioned technology in the training and formation process has revealed a number of difficulties, arising for students and leading methodologists of pedagogical practice. The issue of their elimination and prevention will be dealt in our further scientific studies.

Список використаних джерел

1. *Гришко Ю.А.* Формування цінності самореалізації майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю.А. Гришко. – Запоріжжя, 2009. – 20 с.
2. *Исаев И.Ф.* Профессионально-творческое саморазвитие: восхождение к акме / И. Ф. Исаев, И. А. Шаршов // Сибирский педагогический журнал. – 2009. – № 2. – С. 43–53.
3. *Казакова Н.В.* Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Казакова. – К., 2005. – 234 с.
4. *Митина Л.М.* Психология профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – М. : Академия, 2004. – 320 с.
5. *Монахов В.М.* Проектирование и внедрение новых технологий обучения / В. М. Монахов // Педагогика. – 1990. – № 7. – С. 12–18.

6. *Никифоров Г.С.* Самоконтроль человека / Г. С. Никифоров. – Л. : ЛГУ, 1989. – 192 с.
7. *Подмазин С.И.* Личностно-ориентированное образование : социально-философское исследование / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвита, 2004. – 247 с.
8. *Рибалко Л.С.* Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Л. С. Рибалко. – Х., 2008. – 634 с.
9. *Селевко Г.К.* Современные образовательные технологи : учеб. пособие / Г. К. Селевко. – М.: Народ. образование, 1998. – 256 с.
10. *Сисоєва С.О.* Основи педагогічної творчості : підруч. / С. О. Сисоєва. – К. : Мілені, 2006. – 344 с.
11. *Тарасова В.В.* Формування риторичної культури майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. В. Тарасова. – Х., 2011. – 226 с.
12. *Ткачова Н.О.* Історія розвитку цінностей в освіті : моногр. / Н. О. Ткачова. – Х. : Вид. центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. – 423 с.
13. *Шапаренко Х.А.* Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Х. А. Шапаренко. – Х., 2008. – 233 с.

References

1. Hryshko Yu. A. Formuvannya tsinnosti samorealizatsii maibutnikh pedahohiv u protsesi fakhovoi pidhotovky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Yu.A. Hryshko. – Zaporizhzhia, 2009. – 20 s. [in Ukrainian]
2. Ysaev Y. F. Professionalno-tvorcheskoe samorazvytye: voskhozhdenye k akme / Y. F. Ysaev, Y. A. Sharshov // Sybyrskiy pedahohycheskiy zhurnal. – 2009. – № 2. – S. 43–53.
3. Kazakova N. V. Orhanizatsiino-metodychni zasady pedahohichnoi praktyky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly v umovakh stupenevoi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / N. V. Kazakova. – К., 2005. – 234 s. [in Ukrainian]
4. Mytyna L. M. Psykholohiya professyonalnogo razvytyia uchytelia / L. M. Mytyna. – М. : Akademyia, 2004. – 320 s.
5. Monakhov V. M. Proektyrovanye y vnedrenye novykh tekhnolohiy obucheniya / V. M. Monakhov // Pedahohyka. – 1990. – № 7. – S. 12–18.

6. Nykyforov H. S. Samokontrol cheloveka / H. S. Nykyforov. – L. : LHU, 1989. – 192 s.
7. Podmazyn S. Y. Lychnostno – oryentirovannoe obrazovanye : sotsyalno-fylosofskoe yssledovanye / S. Y. Podmazyn. – Zaporozhe : Prosvyta, 2004. – 247 s.
8. Rybalko L. S. Akmeolohichni zasady profesiino-pedahohichnoi samorealizatsii maibutnoho vchytelia : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / L. S. Rybalko. – Kh., 2008. – 634 s. [in Ukrainian]
9. Selevko H. K. Sovremennyye obrazovatelnyye tekhnolohyy : ucheb. posobyе / H. K. Selevko. – M.: Narod. obrazovanye, 1998. – 256 s.
10. Sysoieva S. O. Osnovy pedahohichnoi tvorchosti : pidruch. / S. O. Sysoieva. – K. : Mileni, 2006. – 344 s. [in Ukrainian]
11. Tarasova V. V. Formuvannia rytorychnoi kultury maibutnykh fakhivtsiv doshkilnykh navchalnykh zakladiv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / V. V. Tarasova. – Kh., 2011. – 226 s. [in Ukrainian]
12. Tkachova N. O. Istoriia rozvytku tsinnostei v osviti : monohr. / N. O. Tkachova. – Kh. : Vyd. tsentr KhNU im. V. N. Karazina, 2004. – 423 s. [in Ukrainian]
13. Shaparenko Kh. A. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnykh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv na zasadakh akmeolohichnoho pidkhodu : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Kh. A. Shaparenko. – Kh., 2008. – 233 s. [in Ukrainian]

Милена Игоревна Ярославцева

кандидат педагогических наук

Кафедра теории и методики дошкольного образования
КУ «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»
Харьковского областного совета (г. Харьков)

Ярославцева М.И.

ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ПРОЦЕССЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

Аннотация

В статье теоретически обоснована педагогическая технология формирования профессиональной самореализации будущих специалистов дошкольных учебных заведений в процессе педагогической прак-

тики. Определены цели, комплекс задач, принципы организации и концептуальные подходы исследования. Представлены структурные компоненты, этапы подготовки будущих специалистов дошкольных учебных заведений к профессиональной самореализации. Сформулированы задачи работы, обоснована целесообразность и содержание каждого из выделенных этапов. Сосредоточено внимание на инструментарии педагогической технологии.

Ключевые слова: будущий воспитатель; будущий специалист дошкольного учебного заведения; воспитатель; компоненты; педагогическая практика; профессиональная самореализация; технология; этапы.

Мілена Ігорівна Ярославцева

Кандидат педагогічних наук

Кафедра теорії та методики дошкільної освіти

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради (м. Харків)

mylena26@mail.ru

Ярославцева М.І.

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Анотація

В статті теоретично обґрунтовано педагогічну технологію формування професійної самореалізації майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики. Визначено мету, комплекс завдань, принципи організації та концептуальні підходи дослідження. Представлено структурні компоненти, етапи підготовки майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів до професійної самореалізації. Сформульовано завдання роботи, обґрунтовано доцільність і зміст кожного з виділених етапів. Зосереджено увагу на інструментарії педагогічної технології.

Ключові слова: вихователь, етапи, компоненти, майбутній вихователь, майбутній фахівець дошкільного навчального закладу, педагогічна практика, професійна самореалізація, технологія.

Наукове видання

**ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА:
методологія, теорія та технології**

**PROFESSIONAL EDUCATION:
methodology, theory and technologies**

Збірник наукових праць
The collection of scientific papers

Випуск 1

*Редакційна колегія залишає за собою право редагувати
та скорочувати текст.*

*У разі передруку посилання на видання «Професійна освіта:
методологія, теорія та технології» обов'язкове*

Адреса редакції: Україна, 08401 м. Переяслав-Хмельницький Київської обл.,
вул. Сухомлинського, 30, кафедра професійної освіти (ауд. 322).
E-mail: phdpu.nfv@gmail.com

За авторською редакцією
Художнє оформлення – *С. І. Лук'яненко*
Комп'ютерна верстка – *О. В. Сапура*

Підп. до друку 30.06.2015.
Формат 60×90/16. Папір офсет. Друк офсет.
Гарнітура «Times». Умовн. друк. арк. 13,0.
Наклад 300 прим. Зам. №

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Артема, 52-а, корп.2;
тел./факс: (044) 484-30-71

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3563 від 28.08.2009 р.

П 84 **Професійна освіта: методологія, теорія та технології:** зб. наук. праць. / [ред. колегія: Доброскок І.І. (голов. ред.) та ін.]. – Київ.: Педагогічна думка, 2015. – Вип. 1. – 208 с.
ISBN 978-966-644-413-7

Збірник містить наукові статті з викладом результатів теоретичних і експериментальних досліджень актуальних проблем професійної освіти в Україні та світі.

Видання адресовано науковцям, молодим дослідникам, педагогам, усім, хто цікавиться національною практикою та світовими тенденціями і новаціями в освітній галузі.

Редакція може не поділяти думку авторів.

Автори несуть відповідальність за достовірність представленої у статтях інформації, точність назв, цифр, прізвищ та цитат.

The collection of scientific papers «Professional education: methodology, theory and technologies» includes the publication of original articles in Ukrainian, Russian and English (mixed languages) of theoretical and experimental nature on the current issues of professional education.

УДК 378:001.8(082)
ББК 74.58в